

Эсэг ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулай!

БУРЯАД

Бугэдэ арадай сонин

ЧИНДИН

1921 оной дэкабрийн 21-нээ гарана

Үндэснэгийн гүрэнэй һайндэр
Сагалганаар Буряад Республикин

Президент - Правительствын
Түрүүлэгч Л.В. ПОТАПОВАЙ
амаршалга

Эрхим хүндэтэй
нютагаархиц!
Буряад орондомны арадай
найндэр САГААЛГАНЫ
айлшалан
модон Тахяа жэлээр таниши
халуунаар амаршалнам!

Хүндэтэй нютагаархиц!
Хүндэтэй нүзэгшэд болон
шажанай ажал ябуулагшад!

Буряад Республикин Прави-
тельствын болон өөрүүгээ
зүгнээ үзүүлжээ таниис
САГААЛГАНЫАР амаршалнам.

Сагааг нараа бол бол оршон
тойронхи байгаалин иерижэ,
оюун ухаанай, сэдыхэл бодо-
лой шэнэлэн нэргэжэ бай-
ханай тэмдэг болон мундэлдэг.

Ерэгшэж элж онсо нүдэлтэй -
1941-1945 онуудай Эсэг оро-
ноо хамгаалгын Агуухэд дайдаа
Илалтын туйлдадаар 60
жэлэй ой тэмдэглэгдэхэ.
Сагалганаай найндэр тэмдэг-
лэлгүй хэдэн зуун жэлнүүдэй
зашалтууд хүн зоной хо-
рондохуу харилсаа батгалгада,
шигээм дотор эб пайрамдал,
хани нүхэсэл тогтоолгодо шу-
халаа үүргэ дүүргэнэ.

Буддын шажанай лигтээр
Шэнэ жэлэй срэхэд, топ
наруу, наихан хүсэлийнүүдийн
бэлэх гэжэтигэдэгдэй.

Тиймээхэй хайндэрэй үмээс
таанадта эб наирмадалые
болон хамагай хайн хайханис
хүсэнэб. Үйдхар гашуудалтнай
үнгэржэ байнаа жэлээд үлэг
ло, ерхэж жэлтэй хамта хүхүүн
зугаа, наихан һанаан мундэлэг
лэ.

Хүндэтэй нютагаархиц!
Та бүгдэндэ, мүн дүтүнгийн
зондо элүүр энхье, зол жар-
галье хүсэнэб!

Хүндэтэй нютагаархиц!
Шэнэ жэлэд һанааныаа
бүтээжэ, наrbайнаан абаа-
рай! Амар мэндэ, амгалан
тайбан ажануухатнай болто-
гой!

Сагаан нараар, Сагалга-
наар!

Буряад Республикин
Президент - Правительствын
Түрүүлэгч Л.В. ПОТАПОВ.

Хүндэтэй аханар, эгэшэнэр, дүүнэр!

Заларан байгаа Са-
гаалганаар Танини
амаршалнаб!

Үнгэрэгшэж элжэдэ
Зүүн Сибирийн болон
Байгалий үмэнэхий ню-
тагай Бандида Хамба
ламын хэргэм зэргэ тогтооноой 240
жэлэй ойе түрүүшлийн Бандида Хамба
лама Дамба-Даржаа Заяагын
нютагтаа баярай оршон байдалда
тэмдэглэбэди.

России Буддын шажанай түүхэдэ
түрүүшлийн Заяа хамбын түрээн
тооноо, Хяагты аймагай Нарин-
Хүнэй гэхэн буусад России Буддын
шажанай Заншалта Санхыхын
хүтэлбэрилэгшэд, Буряад ороной
шэрэгээ ламанар, Буддын шажандаа
шүтгэдэг России бусад шотагуудай
нүзэгшэдэй бүлгэмүүдэй удари-
дагшад, Монголий айлшад Бурхан
шажанай Номын үршөөнэй түлөө
баяр баясхалан болгон, уишалга
бүтээбо.

Тэрэсагтаа Бандида Хамба ламын
хэргэм зэргэ России Буддын
шажанай лама Санаартанийн
сэдыхэл бодолой талаар иэгдүүлэн,
агуу России мандан һалбархын аша
тунаа үзэн сэхээр алба хэнэ.

2004 оной декабрийн хуушиар
Ивалын дасандыа оршон үеийн
түүхэдэ түрүүшлийн гэбшын
дамжасаа барилга болобо. Гэбшэ
болов Бурханай Номын гүн
нуралсалай талаар эрдэмэй
кандидадай иэрээ зэргэгэй адли
болов. Буряад дасангуудай арбан
зургаан ламанар энэ зэргэ
хамгаала.

Арбан хоёр дугаар Бандида Хамба
лама Даши-Доржо Итигэловэй
мүнхэ бэеен эбигээл доро бидэ
байнаад. Этигээлэй хамбын адис
үршөөл манда жаргал олгохо
жэшшэйт.

Тахяа жэл эмэгтэй бэлгэ
тэмдэгтэй. Зол жаргалай үрэнүүдье
үрингүй ябахытний хүсэнэб.

Зоболонгой оршон дэлхэйдэ мүнхэ
юумэн огтоошье угы, бүхын үзэг-
дэлнүүд өөрийн үдхагийн, тиймээхэй
зоболонгоо хахасананай эсэсте
амарлингы жаргалда хүрэхэ
жэшшэйт.

Дээдэх эх Гурбан Эрдэни таниши
үршее!

Ом сайн амгалан болтогой!

России Буддын шажанай
Заншалта Санхыхын түрүүлэгшэ
Бандида Хамба лама
Дамба Аюшев.

Буряад ороной хүндэтэй эрхэтэн!

Буддын шажантанай
Туб захир-
гаанай,
«Ламрим»
бүлгэмэй
зүгнээ 2005
оной февралин 9-дэ
ерхээз байгаа модон
Тахяа жэлээр амар-
шалнаб.

Буддын шажанай зур-
хайн ёсоор модон тахяа
жэл шунал хүсэлэй, гёй
найханай, гэр булын
үүдээ тэмдэг болон. Эрдэм
мэдэсэ шунал-
тайгаар шудалнаа, була-
ддээхээ этгэй ажанууха,
нингэм олоний оршондо
гёй найханийн энэрэл
нигүүлэсхэлые бай-
гуулха гэжэ оролдонон
хүнүүд, ерхэж жэлдэ
ургахай.

Гэхэ зуура архинда,
аралжаа наймаанд шу-
пал, омог дээрэлхүү зан,
гансаардалгда хүргэдэг
хёмороо зүришэлдөөн-
нээ инжээдээ нэргэлхэ
дуран хүрэн. Нээгэ
монсогороор орооно
суглуулдаг тахяадал,
бага багааршье хаа буян
хэжэ хуряажа ябахые,
дүтнгээ хүнүүдэг энэр-
хыгээр, анхаралтайгаар
хандахые, эсэнэн, үл-
бэр зондо тэсэмгэй
байхые хүсэбди. Тий-
гэбээл, ерхэж жэлтнай
танда үргэмжтэй тэ-
ниону аад, тубэг бэрхэ-
шээлнүүдтэй тий-
мэшье хүндэ байхагүй
жэшшэйт.

Буяангайтнай үрэнүүд
болжесорон дэлгэржэ,
нүгэлэйтнай үрэнүүд
хүнэн арилжа, тэхэ-
рилтэгэй тонилх бол-
тогий!

Шэнэ жэлдэ амга-
ланы түлөө зальбарал
үргэн амаршалагша

Кенсур Чой Доржо,
Буддын шажантанай
туб захиргаанай
түрүүлэгшэ.

БУЛАНТАНД СУБАСА ТАНАЛДАНАГУЙ

Дээдэ-Онгостойдо Диваажан дуган бодхогдохонь

Улаан-Үдийн Хамбын хүреэндэ
(Дээдэ Онгостой) гурбан дабхар
Диваажан дуганай барилга
байглаа оной хабар эхилнээр
хараалагдана.

Бүхын Буряад орондомны ех
удхатай энэ дуганай барилга тухай
Хамбын хүреэндэг бэгэй - Байр
лама (Цыбиков) илгээх хөөрбэй:

- Диваажан гээш түбэдээр
арюун, жаргалтай орон гэнэн
удхатай. Энэдхгэх хэлээр Суха-
ваадийн ороньшье гэдэг. Абид
бурхан түрүүтэй арюун иммэ
орондо отол зунай намдуу агаар
тоотожо, хүйтэн гү, али үлүү гарама халуут болодогтүү, сэлдээхэн
нэхшээлж байдаг. Урда наандаа эхэнэрийд байбаатай, Диваажандаа
ошоходоо, имагтал эрэшүү болож түрэдэг. Юундэб гэхэдэ, эрэ
хүнүүд Ном бүтээхэдээ, татляагүй, сүлөөхэдэй, ухаанын түүхийн
Номий бүтээлдээ тогтууритай байдаг ха юм. Эдээ хоол, хубсаа хунаар гэжэ
наанад зоболтогий, хамаа юумэн элбэг, минигээр хүртэжэ байдаг. Алтаа
мүнхээр, шүрэ субадаар шэмгэлгэдээн гёй ордонгууд соо
тээдээхээ зон ажануудаг, аятайхай хүгжмэдүүд ходолд зэдэлжэ
байдаг. Диваажанд түрээн зон оөрингээ, гэр бүлээс тэжээхийн
тула бээс зобоожо, хатуу хүндэ ажал хэдгэгүй, имагтал Бурханай
Номий бүтээл Эхэ хамаг амитанай туны тула хэжэ байдаг. Ганса
оөрингээ аша тунаа наанагаа, бусадаа хоро хүргэжэ, нүгэл ехээр
хуряахад Диваажанд түрэдэггүй, имагтал бусадай аша тунаа
оөрингэхийн үлүүгээр бодогшод тэндэ түрэдэг гэжэ ойлгох хэрэгтэй.

Урда сагтаа Буряадай дасангуудаа Диваажан дуганууд байдаг нэн. Доторхад
шэмгэлэл - Диваажан ороной эзэн Абид бурханадаа, бусад
бодисадаарай, сахиусадаа дүрэхүргүүдэй аад, отгортойдо-
хээдээшье ордогтууд наан, нара, тойроод гёй найхан байгаали, эрдэни
модод, үнгээ сэсгүүл, үрэжэсүүл, ордон гэртүүд үнэншэмэ
тодорхон цогийн дасангуудай араа орлогод. Мун лэ гёй найханаар
шэмгэлгэдээн Диваажан дуган гол тулээ

Дээдэ-Онгостойдо Хамбын хүреэндэй Диваажан дуган гол тулээ
«Гевс» ООО-гийн генеральна директор Герман Степанович
Харахиновай хандибаатай мүлгээр баригдажа. Дуганай проект
табигадаа Бандида Хамба лама Дамба Аюшев мунгэ үргээ. Мунээ
Хамбын хүреэндэй Сахиусан дуганай арадаа киоск, дэргээндэй сарай
бодхогдохондай. Сарай соо хирлийс буулгагданхай. Тийн Диваажан
дуганай барилгадаа хабаадалсажа, буян хэх хүсэлтэй хүнүүд 20
түхэригээ хирлийс худалдажа аваха аргатай. Хирлийс дээрэ
хандиб хэхэн хүнэй нэрээ бэшэгдэхэй. Эдээ хүнүүд үдэр бүрийнгээ
ажабайдалдаа эхэ хамаг амитанай аша туны бодоод, нүгэл тэвшэжэ,
эрдэшидэгтэйгээр буян хуряажа, бурхад, сахиусадаа залъбаржа
ябай, үзэхэөөрөө Абидын диваажанд түрэхэ аргатай байх. Январийн
20-до худалдагдажа эхилэн аад, түрүүшүүн дүрбэн үдэр
соо 1300 хирлийс эгэлжилжээдэй эхийн тээвэртэй байдалдадаа.

Ярууны Улхасаагай Санжиев Бата-Баяр эжытээ бусадаа түрүүлэн
табан хирлийс мунгэ эльгээхэн гэжэ тоо бүрийдэлэй ном соо
бэшэгдэхэй. Ород ялан, олзин хэргэх эрхилгээ Александэр Кобрин
үргэл болгон нэгэ КАМАЗ хирлийс буулгаа. Эрхүүдэхий Байгалий
Экономикийн болон хули ёноной гүрэнэй университеетийг багшалар
Ирина, Илья Минников гэгшэд баал хандиб үргэбэ. Киоск үглөөнэй
9-но үдэшийн болотор нээлтэй байдаг. Манай ишиг буянтаний
сабаса таандаанагайтүү.

Дуганай доодо хоёр дабхарын хирлийсээр, гурбадахин модоор
баригдажа. Барилга аярель нарадаа эхилэх ёнотай аад, энэ намартай
лүүргэгдэхэ болон. 5 миллион тухай мунгэн хэрэгтэй болох.

Буян хуряахаяа үрдигты, нүхэддүйн
Николай БАДМАРИНЧИНОВ.

ХҮНГЭЛЭЛТЭНҮҮД - хулгөөтэ асуудалнууд

ХУУШАНАЙШЬЕ ҺАА, НАЙДАМТАЙХАН ҮНААН

2005 ондо шадархи поезднуудто хүнгэлэлтэй сэн
байгуулха, зупай, үбэлэй хандаа зондо таарама сагаар
электричкэнүүдые табиха арга боломжо тухай болон бусад
хани харилсаатай асуудалнуудаар Буряад Республикийн
Президент Леонид Потапов Зүүн Сибирийн түмэр замай
наачлын Александэр Тишанинтай хэлсээ тогтообо.

Хүн зоние транспортаар хангалга, тэрэнэй тоодо хото
шадархи пассажирнууды зөвлгэ эмхидхэлгэ тухай хуулиин
проект Арадай Хуралай зүбшэн хэлсэлгэдэ республикийн
Правительство оруулха юм.

Электричкэн биледэй хүнгэлэлтэй сэнгүүдэй
гаргашанууды харюулхын тула Буряад Республикийн
Правительство 35 миллион түхэриг Зүүн Сибирийн түмэр
замай харгыдаа номолхоор хараална.

Буряад Республикийн Президентын болон
Правительствын хэблэлэй албан.

ХҮНГЭЛЭЛТЭНҮҮДЭЙ МУНГӨВР ҮЭЛГЭГДЭНЭ УШАРААР Х

3.02.2005

Бүряад түнш

Духзарыг

№11 (21097)

Модон тахяа жэлэй Сагаалган - февралин 9

Февралин 7-до Шойжал, нама, Жамсаран сахиусад углоенэй 8-наа хурагдаха. Энэ үдэрзий 18-30-да Дүгжүүбэ - сор залалган.

Февралин 8-да 9. сархай - Дара Эхин Мандал Шива. Энэ үдэрзий Этигэлэй Хамбын мүнхээ бээ дасанд заалдажа, нүзэгшэд дэмбэрэл ехэтэй адис абааха хоморой шухаг аргатай байха. Үдэшын 21 сагнаа эхилээд, Сийдэр намиа бүхын нүнеэрээ хурагдажа, февралин 9-ийн 6

ИВАЛГЫН ДАСАНДА МОРИЛЫТ

сагта Сагаалганий түрүүшний үдэр эхилхэ.

Февралин 10-наа 25 хүртээр Сагаал нарын Юрөөлэй ехэх хурал (Монлам Ченмо) үргэлжлэхэ.

Февралин 24-25-да дуратай нүзэгшэ бүхэн үдэр нүнигүй үргэлжлэхэ Арияа-Баалын маанида нүүжа, пүгэлэе арилгаад, тон ехэ буян хуряаха аргатай байха.

ХУБИИН АЖАХЫДА УРЬНАЛАМЖЫН КООПЕРАТИВУУД ТУНАЛХА

Ехэ-Сахир нүүринд Захааминай аймагай хубин ажакынуудай хүтэлбэрилэгшэд ная түрүүшнийгээ съездэс суглараа. Съездын ажадлаа Агропромышленны комплекс хүгжээлэлийн талаар Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Леонид Дашиевич ТУРБЯНОВ, газарийн асуудалнуудай, аграрна политикин болон эд хэрэглэгшэдэй дэлгүүрэй талаар Арадай Хуралай комитетэд түрүүлэгшиг В.А.Павлов, Россельхозбанкны бүрэадахи таагайг ударидаагаа З.Н.Гатапов гэгшэд хабаадаа.

Захааминай аймагтаа мүнөөдөрэй байдалаар 4973 хубин ажакынууд тоологдоно. Нүүлэй үед үмсийн ажакын эхэнх зоной амидарха гол арганин болонхой. Аймаг доторнай үйлэдбэрилэгдэхэн мянганы 91 процент, нүнэй 92 процент, хартаабын 95 процент, овощиуудай 96 процент хубинин ажакынуудай хүсөөр гаргагдана. Эндэхээ уламжлалын хараахада, аймагай ажакын түүхэндэд агуулцаа зэрэг 33 килограмм мялан, 50 килограмм овощ, 114 литр нүүц, 140 килограмм хартаабха хүртэх юм.

2001-2004 онуудай хугасаа соо үмсийн ажакынуудаа эбэртэ бодо малай тоо - 11 проценттээр, тахайн тоо - 10 проценттээр, хониной тоо - 35 проценттээр дээшэлээ.

Тийбэшье хубин ажакыдаа таарамжатай зохиц байдал тогтоо гэжэ мүнөө дээрээ үшөө хэлэхээр башаа гээд, аймагай хүдөө ажакын управленин дарга Борис Молосов тэмдэглээ.

Эхэнхи хүдөөгэй зон ажакыдаа техникэ абааха аргагүй - банкнууд үмсөөрхиндээ урьналамжа үгэнэгүй. Өнөөдөөшье хүдөөгөөрхин банкда хэхэ мүнгэгүй. Мүнөө дээрээ хубиний ажакынуудай хүгжэлэтийн тааруулдаг шалтагууд гэжэдээ: үмсийн ажакынуудай үйлэдбэрилнээн эдээ хоолой зүйлнүүдэй ниймаалха тусхай дэлгүүр эмхидхэгээгүй, умсэдэ сабшалан дутана, аймагай эхэнхи нүүринуудаа үрхэй алб бүхэн дундаа зэрэгээр 2 гектар сабшалантай.

Нёдоондо жэл аймаг доторнай ЛПХ-нуудай 2004-2007 онуудай хүгжэхээ программаа табигдаан байна. Тус программын ёнзор аймагай бүрдэхэдээ үмсийн ажакынуудай хүгжэлтэдээ 6 миллион тухэриг урьналхаар түсэблэгдэхэн байгаа. Тийн энэ

программань мүнөө жэл бэелүүлэгдэхэн хүндэ болоод байна. Юуб гэхэдээ, аймагай 2005 оной бюджет оройдоо 52 проценттээр хангагдаа. Тиймэнээ мүнөө дээрээ Захааминай аймагай хубин ажакынуудаа «Гарант» гэнэн хүдөөгэй урьналамжын кооперативын урьхаар мүнгэ абааха аргатай. Гурбан жэлэй саана аймаг доторнай урьналамжын кооперативуудые байгуулха хүдэлэөн эхилээ нэн. Тийн ганса Дүгэлүүр нүүриндээ эмхидхэгдэхэн «Гарант» кооператив хүгжэжэ, мүнөө хүл дээрээ гараад, аймагайнгаа ажакынуудаа туналха аргатай юм.

Захааминай аймаг дотор хэдэй жэлэй туршада тусхай зорилготойгоор үүлээрэй мал үсхэбэрийнэ.

2002 ондо Хальмаг Республикаа 60 толгой хальмаг үүлээрэй буханууд асарагдахаа, 10-нийн ЛПХ-нуудаа худалдагдаа. Удаадахи 2003 ондо Оренбург хотоо 45 толгой казахска белоголово бухануудые асааржа, 17-ень хубин ажакынуудаа худалдаа. Тийн 2003 ондо аймаг доторнай 405 хальмаг үүлээрэй тул абаа.

Аймаг дотор залуу булаа тэдхэмжын программаа бэелүүлэгдэнэ. Нүүлэй үедэ олон залуу булааны үүдээ буусаяа түхээржэ, адуу малаа үсхэжэ эхилээ. Залуушуулай хубинингаа ажакын байгуулжаа эхилхэдэнэ, программын ёнзор стройматериал, ГСМ, адуу мал үтгэнэ. Хэдэй жэлэй хугасаа соо хубин ажакын залуу хүтэлбэришэд абаанаа адуу малаар гү, али мүнөөр бусааха юм.

Захааминай хубин ажакынууд эдээ хоолой зүйлнүүдээр өөнөдөр үүдээрэн хангажа, найн хүдэлэлээ. Гэхэ зуураа үмсөөрхин эдээ хоолой зүйл үшөөшье ехээр гаргаха аргатай. Тийбэшье үлүү ехээ продукцияа наймаалжа, мүнгэн болгохо аргагүй. Тиймэ тул үмсэдэ гаргагданаа эдээ хоолой зүйлнүүдэй болбосоруулхаа, наймаалха тусхай дэлгүүр эмхидхэхэй хэрэгтэй.

Съездын ажалай түгэсхэлдэ Буряад Республикин Президентэдээ, Правительствада, Арадай Хуралдаа, аймагай өөнөдөр үтэлбэрийн болон багикнуудай эмхи зургаануудаа хандаан резолюци баталан абаа.

Бато-ЖаргалЛОГИНОВ.

Захааминай аймаг.

СИБИРЬНЭЭ НОМГОН ДАЛАЙ ХҮРЭТЭР

«Зүүн Сибирь-Номгон далай» гэхэн нефть дамжуулгын сорго барилга тухай хөөрдөөн нүүлэй үедэ нэгэх хирэ замхабын, мүнөө дахяд олонийн анхарал татаа.

Энэ барилгын түрүүнүүн проект 2003 онийн июль нарада гүрэнэй экологическая шалгалаа гаража шадаагүй. Тиймэнээ 2004 онийн март нарада шинээр энэ проект зохёгдонон байна. Нүүлшины проектдэ олон хайжэжээтий хубилантууд оруулагдаа. Тийбэшье тус проектын лутуу дунднуудые элирүүлэн, «Байгалийн асуудалын талаар Буряадай региональнаа нэгдээл» гэхэн олонийн эмхи өөрийн экспертизын дүнгүүдэй гаргагаа.

Экспертнэ тус комиссида Буряадай мэдээжээ эрдэмтэд, геологууд ороно. Тэдэээр проектийн энэ материалын шалгалахад, эзэг түрүүн Байгалийн эрьеэр ажакынуудаа зоной, мүн бүхэлдэхэн байгаалин утай үзэлдэл - Байгалийн экологическая аюулгүй байдал, энэ барилгын нүүлээрэй байдал, энэ барилгын социальная хойшлонгуудые хараада абааны байна. Нүүлшины проект зохёо үедэ Байгалийн дэлгүүр, тээрэн хойтуур, 70-аад мөндонийн саагуур, нефтийн сорго бариха тухай мэдүүлэх ороон байна. Төдөг гүрэнэй экологическая шалгалаа гараха үедөө энэ мэдүүлгэдэй анхарал табигдабагуй.

Ешигма ЦЫБЕНОВА.

Бэлдээстэй байхаа ёнотой. Класс соо ондо ондо нүргүүлини, эдэб классай 15 хүн нүүх болоно. Хэрбээс ямар нэгэн шалтагаанаар шалгалаадаа үзэл, өрөгүй наа, нүүдэлжээ тэдэнэртэ шалгалаа тушаахын нэгэ үдэр үтгэх юм.

Бүрэгши нэгдээмэл гүрэнэй шалгалаа тушаалгын хайж ойргоо. Мүнөө нүргүүлини шалгалаадаа үзэл, өрөгүй наа, нүүдэлжээ тэдэнэртэ шалгалаа тушаахын нэгэ үдэр үтгэх юм.

Түрүүнүүн нэгдээмэл гүрэнэй шалгалаа тушаалгын хайж ойргоо. Мүнөө нүргүүлини шалгалаадаа үзэл, өрөгүй наа, нүүдэлжээ тэдэнэртэ шалгалаа тушаахын нэгэ үдэр үтгэх юм.

Лидия ЦЫБИКОВА.

АПРЕЛЬ СОО ТҮРҮҮШҮН ТУРШАЛГА

Нэгдээмэл гүрэнэй шалгалаа (ЕГЭ) Республикийн нүргүүлини шалгалаа асуудал олонхи түрэхийдэй, багшанарай наанаа зобоно гээш. Хүн бүхэнэй нанамжанууд энэ асуудалар ондо ондо, тийбэшье мүнөжэлэхээсээ, нэгдээмэл гүрэнэй шалгалаа түрүүшүүхээ үнгэргэдэхэн. Энээн тухай Улаан-Үдэн Эрдэм нуралсалай управленин начальник Валерий Сергеев мэдээсэжэ, дэлгэрэнгэ харюунуудые сурвалжлагадаа үзбээ.

Нурагша бүхэн хоёр нэгдээмэл гүрэнэй шалгалаа тушаахаа: орд, хэлэний ба математикийн. Энэ шалгалаын тон онсо гурим гэхэдээ, нурагша бүхэн өөрийнөө башаа, ондо нүргүүли ошожа, шалгалаа бариха байна. Тиймэнээ нурагшадые нүргүүли нүргүүляар тараахаа. Нэгдээмэл шалгалаа Улаан-Үдэн хорин нүргүүлида үнгэргэдэхэн юм. Советскэ районийн дүрбэн нүргүүлида, Железнодорожно райондо-9, Октябрьска райондо 7 нүргүүли тус шалгалаада

Гээрэй
Понжин

2 K

№4 (409)

Конкурс

«МИР КНИГИ» НАЗВАЛ СВОИХ ГЕРОЕВ

В зале заседаний Президента-Председателя Правительства Республики Бурятия А.В. Потапова состоялась церемония награждения победителей I республиканского конкурса грантов по книгоиздательской деятельности Министерства культуры Республики Бурятия. Конкурс проведен в рамках реализации Президентской программы «Сохранение и развитие культуры и искусства Республики Бурятия (2004-2007 годы)». Он ориентирован на поддержку приоритетных направлений в книгоиздательской сфере, активизацию издательского дела, повышение художественной и полиграфической культуры в Бурятии.

По условиям конкурса авторы и издатели представляли совместный книгоиздательский проект. Нужно отметить, что в конкурсе принимали участие не только республиканские и городские издательства, но и районные типографии.

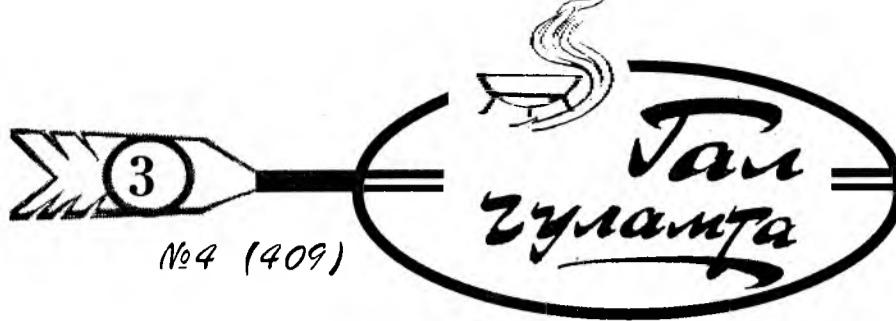
ФИНАНСОВАЯ поддержка будет оказана авторам лучших произведений по номинациям «Золотая полка» (проза), «Бриллиантовая строфа» (поэзия), «Созвездие столетий» (историко-краеведческая литература), «Лучший друг детей» (детская литература) и «Культурный туризм» (альбомы и путеводители).

Благодаря этому конкурсу многие талантливые авторы, не имеющие ранее финансовых возможностей для издания своих трудов, смогут претворить в жизнь задуманные творческие проекты, а фирмы и предприятия будут стараться повысить качество предлагаемых услуг по издательской деятельности. В конкурсе отражены самые актуальные на сегодняшний день издательские направления. Организация самого конкурса грантов, количество поданных заявок, а их было 45, подтверждают важность и необходимость проведения подобных мероприятий.

СПИСОК ПОБЕДИТЕЛЕЙ КОНКУРСА «МИР КНИГИ»

Автор, наименование издания	Издающая организация	Сумма финанси- рования (тыс.руб.)
В.Б.Гармаев. Роман «Десятый рабаджун», кн.2 «Бальжин-хатун»	ГУП «Бурятское книжное издательство»	70,0
А.Г.Лыгденов. Сборник рассказов «Отцовская коновязь»	Издательский дом «Буряад үнэн»	70,0
С.Н.Норжимаев. Роман «Сэлмэхэ тэнгэрийн хаяа»	ГУ «Издательство «Бэллиг»	70,0
С.Д.Шарыпов. Сборник стихов «Сердце вещание»	Редакция газеты «Знамя труда» (Закам. район)	30,0
А.Б.Батожабай. Сборник стихов Д.-Р.О.Батожабай «Шүлэглэмэл зохсөнцууд»	ГУ «Издательство «Бэллиг»	30,0
М.В.Малошик. Сборник стихов «Мысли вслух»	Изд.-полиграф. комплекс Восточно-Сибирской гос. академии культуры и искусств	30,0
Г.С.Митыпова. Монография «Религиозная культура Бурятии: православие»	Созвездие столетий ОАО «Республиканская типография»	75,0
А.Д.Дашиева. Монография «Традиционная музыкальная культура бурят»	ИП «Шитиков С.В.»	75,0
Национальная библиотека Республики Бурятия. Путеводитель «Добро пожаловать в Бурятию»	Типография «Нова-Принт» ОOO «Информ-Полис»	20,0
Кабанская центр. районная библиотека. Путеводитель «Край Кабанский у Байкала»</		

№4 (1409)

ЭЛЕКТРОПОЕЗДООР ЯБАХА ХҮНГЭЛЭЛТЭ ХҮСЭНДӨӨ

Гадна 2005 ондо
Буряад орондом-
най электро-
поезднуудаар
ябаха хүнгэлэлтэ тэрэ замдаа
байха.

Пригороднэ шэглэлээр ябадаг поезднуудаар зониин хүнгэлэлтийн гуримаар шэрэлгээмхидхэхэтухай хэлсээ Республикин Президент Леонид Потапов болон Зүүн-Сибириин түмэр харгын хүтэлбэрилгэш Александр Тишанин баталаа.

Тийгээ электропоезднуудаар хүнгэлэлтэтэйгөөр ябагын талаар, 35 миллион тухэриг бюджетийн мүнгэномолх арга боломжье Буряадийн Правительство харажу үзэх болно. Гадна хүнгэлэлтэтэй зониин зунайшия сагта шэрэлгээмхидхэхэтухай договорто нэмэлтэ хэлсээ баталх тухай тэдэнэр зүвшэлсөө.

Республикин Президентын болон Правительствын хэблэлэй албанай мэдээсээнээр, ажануутгашадыг унаагаар хангалаа эмхидхэх тухай хуулиин түлэб Правительство бэлдэжэ, наямын болзорто Арадай Хуралай үзэмжэдэ дурдхаха. Эгээл тэрэнэй баталгадаанай үүлээр, хүнгэлэлтэнүүдье бүридхэлгын гурим тодорхойлогдох болоно.

ХАМТЫН УНААГАЙ НИИТЭ БИЛЕТ

Февралин 1-нээс
Буряад орондом-
най хүнгэлэлтийн
ёхор хамтын
унаа соо ябаха
ниитэ билет ху-
сэндөө орохонь. Энээн тухай хэлсээ
Буряадийн Правительство болон Россин
финансын министерство хоорондоо
баталба.

Тус хэлсэнэй үндэхөөр, республика дотор болои Улаан-Үдэ хотодо хамтын унаагаар ябахада хэрэглэгдэх нийтэ билет 200 тухэригтэй байхай ёнгуй нэн. Тиймэхээ тэрэ биледэй сэн 120 тухэриг бүридуулбэ. Тус билет трамвай болон автобус соо хүснэгтэй байха. Харин эдэ унаагай или нэгээринь ябаха гэбэл, 95 тухэриг сэйтэй тусгаар билет ябаха болонот гэж хүнгэлэлтэтэй зондо мэдээсэнэбди.

Республикин финансны министрэй орлогшо Вячеслав Золотухинай хэлэхэнэй ёхор, хамтын унаагаар ябаха нийтэ билет нэйтэргүүлхын тута, нэмэлтэ мүнгэн федеральнашье, республиканскашье бүджедүүдийн номологдох болоно. Тийгээ тус билет худалдажа ябаха эрхэ республикинай 150 мянга гаран хүндэ олгогдохом хамтадаа.

ХУУЛИ БУСА ЯБАДАЛНУУД БҮРИДХЭГДӨӨГҮЙ

Хүнгэлэлтэнүүдье
мүнгөөр һэлгэхэ тухай
хуули бэлүүлгын
талаар республи-
кадамнай ябуу-
лагдаан ажада
алибаа дүрим хаз-
гайруулха ушарнууд бүридхэгдэогүй.

Республикин прокуратурин хэблэлэй албанай дуулганаар, ажадай ветеран бүхэндэ хүнгэлэлтэ олгохи тута, 5442 тухэриг гаргашалагдаа, харин дайтай, араталын ганса хүдэлмэрилгэштийн талаар энэхэрг хангахын тута, 6911 тухэриг гаргашалагдаба бишүү. Энэнь нэдндо жэлэхийдэ орходоо, 3 дахин ехэ гэжэ

Тобшо нонин

онсололтой. Гадна гэр байрын болон коммунальна хангагануудай түлөө түлбэрийн талаар тэдээнэй 50 процентын хүнгэлэлтийн хүснэгтэй зандаа үлөө.

Хүнгэлэлтэнүүдье мүнгөөр һэлгэхэ тухай хуули бэлүүлгыг республикин прокуратура онсохиналтадороо абанхай. Тийгээ алибаа хазагайруулгануудай ушарбал, тэрэ талаары дары түргэн хэмжээнүүд айтанаа.

«ЭМ ДОМОЙ ХЭРЭГСЭЛ- НҮҮДЭЭР ДУТАЛДАХА УШАРНУУД ҮТҮ»

- гэжэ Буряад Республикин элүүрье хамгаалгын министр Валерий КОЖЕВНИКОВ тэмдэглэнэ.

Мүнөөдөрэй байдалаар, дүн хамтадаа 4 гаран миллион тухэригийн 83 язнын эмүүдь республикинай бүхыг аймагуудаар тараагданхай. Энэнь хүнгэлэлтийн гуримаар эм абадаг зондо үтгэхэ эмүүдэй 26 процент тухай болоно гэжэ онсололтой.

Республикинай дэбисхэр дээрэ эмшэлгын ажал ябуулдаг 382 эмхи зургаанай 1410 враач түлөөнгүйгөөр эм абаха тухай рецептийнүүдье бүридхэхэ эрхэтэй. Тийгээ тэрэ рецептнүүдээрн 108 аптекээ эм абажа болох юм ха.

ЗАЛУУШУУЛНАЙ НАНААТА БОЛОНО

Усть-Ордын Буряадай автономито тойройгий Эрхүүгэй можотой нэгэдэхэн ушараар Буряадийнай залуушуул нанаата болоноо мэдүүлнэ.

Буряадийнай залуу үетэн энэ талаар напаагаа зобожо байнаа элирхэйлжэ, России Президент Владимир Путинца иээмэл бэшэг эльгээбэ. Буряад Республика гэхэн үндэхэтэнэй нийт автономи байгуулжа, арадаа иэгэдүүлхэхэ хэргэгэеен дэмжэхэ байна тухайгаа тэдэнэр мэдүүлнэ.

«Регнум» гэжэ мэдээсэлэй агентствын дуулганаар, тус акци үүсчэхэн «Залуу эрдэмтэдэй региональна нэгэдэл» гэхэн олонийн эмхиний бүридэлдэ ордог 1500 гаран хүн энэ бэшэг доро гараа табиба. Тэдэнэй тоодо Буряад ороной, Эрхүүгэй болон Шэтийн можонуудай, мүн Москва хотод болон Яхад Республикаада ажануудаг буряадуудай эблэлнүүдэй түлөөлгэшд бин юм. «Үндэхэтэнэйнгүй гүрэнэй нийтэ автономигүй эрхэ байдалдаа буряад хэлэе болон үндэхэн соёлоо нэргээн хүгжөөхэхе байтагай, юре амиды үлөөхэньшье бэрхэтэй. Тиймэхээ Усть-Ордын буряадууд өөнчдүүгөө уг изагуурье наямын болзорто мартажа магад», - гэжэ тэдэнэр тоолою.

ҮБШЭННӨӨ НЭРГҮЛЭГТЫ!

Февралин тэн багаар
Буряад орондомнай ОРЗ
үбшэнгөөр үбдэхэ ушар-
нууд эрид дээшэлхээр
хүлэгдэнэ.

Мүнөөдөрэй байдаа-
лаар республика-
дийн грипп болон ОРВИ
үбшэнгүүдээр үбдэхэ талаар эрхэ байдал дунда зэргийн хэмдэ гэжэ бүридхэгдэнэ. Республикингаа ажануутгашада саг соонь нэргылгын тарилга хэхэнэй ашаар эдэ үбшэнгүүдээр өхөрөөлгээгүй. Буряад орондомнай дүн хамтадаа 300 мянга гаран зон таригдаан байгаа.

Жэл бүхэндэ республикинай

ажануутгашадай 100-хаа 170 мянган хүрээ тэр зон үбдэдэг гэжэ бүридхэгдэнэ. Тэдэниие аргалалгдаа 300 гаран миллион тухэриг мүнгэн жэл бүхэндэ гаргашалагдадаг юм ха.

ЕХЭНХИДЭЭ ХУУРМАГ МЭДЭЭН ОРОНО

Үнгэрэгшэ нарын туршада «01» гэхэн телефоноор хонходожо, абаралгын албан руу 300 гаран хүн хандаба.

Түмэр саралгын гүрэнэй албанай хүтэлбэрилгэшэ Евгений Шангинай хөөрөнэй ёхор, ехэнхидэй байшан гэрнүүд соо тэхэлэлгын түхээрэлгэнүүдэй тодхогдоон тухай мэдээсэжэ, зон хандадаг байгаа. Зүгээр тэдэ бүхыг мэдээнүүдьин хуурмаг байшо. Тийгээ ёгийн олодахин нуралсалай эмхи зургаанууд шалгагдаа бишүү.

Евгений Шангинай хэлэхэнээр, байгаша оной гаранаа хойши, түмэр сараха талаар хүнүүд олоор хандажа эхилээ. Тэрэшлэн гансал январь нарын туршада Буряад орондомнай дүн хамтадаа 125 түмэрэй соробхицондоо боложо, 18 хүн наханнаа нүгшвээ.

ХҮҮГЭДЭЙ ТЭДХЭМЖЭ ТУХАЙ

Улаан-Үдэ -
дэмнай хүүгэдэй тэдхэмжийн талаар үринүүд байгаша ондо усадхагдаха.

Хотын захиргаанай Ажалай болон социальна хүгжэлтийн хэлтэсий хүтэлбэрилгэшүүн орлогшо Галина Галсановагай мэдээсэхэнээр, мүнөө дээрээ 1996-1997 онуудай үрипүүдьел усадхаха хэрэгтэйхэй. Тэрэн 12 миллион тухэриг бүридуулнэ. Тийгээ бүлэ бүхэндэ дунда зэрэг 1500-гаад тухэриг бусаагдаха юм ха. Харин энэ мүүгээс абаахын тута, тэрэ бүлэндүүд алибаа бандаа хубини счтнэхээ зөргтэй гэжэ онсолое.

Гэхэн тухайгаар 2005 оной январийн 1-нээс хүүгэдэй тэдхэмжийн хэмжээн дээшэлээ, тийгээ юрны гэр бүлэдэх хүмүүжүүлэгдэжэ байнаа үхижүүн бүхэндэ 120 тухэриг түлэгдэхэ болон, харин ганса эхэтэй хүүгэдэй 150 тухэриг абадаг болобо бишүү.

ОЛЗЫН ХЭРЭГ ЭРХИЛЭГШЭД БҮРИДХЭГДӨӨ

Республикаада олзын хэрэг эрхилдэг зоний 50 процентийн үлүүн нэдндо жэлдэ гүрэнэй бүридхэлдэ абаатай.

Россиин федеральна налогово албанай Буряад Республикаада хэлтэсий хүтэлбэрилгэшүүн орлогшо Жамбал Очировай хөөрөнээр, 16 мянган гаран олзын хэрэг эрхилэгшэд байгаша ондо ажалаа ябуулха аргатай. «Тэдэниие шэнээр бүридхэлгын ашаар бодото дээрээ олзын хэрэг эрхилдэг зон элирээ бишүү», - гэжэ тэрэ тэдэнэр тоолою.

Тийгээ бүридхэл гаранаа хүн бүхэн гүрэнэй нийтэ реестрэ оруулагдаха болон. Харин алибаа шалтагаанаар энэ хэмжээндэ хабаадажа үрдээгүй зон шэнээр бүридхэл гарахадаа, 400 тухэригийн гүрэнэй тусхай суглуулбари түлэхэ ёнотой.

3.02.2005

№11 (21097)

НАРКОТИК ХЭРЭГЛЭЛГЭНЭ НЭРГҮЛХЭ

«Гэртэхинэй хэшээл» гэхэн ниит гаршгатай наркотик хэрэглэлгээ нэргүлхэ зорилготой хэмжээ ябуулга Буряад орондомнай үнгэрэгдэнэ.

Хэрбээс нургуулида наркободосуудай дэлгэрүүлэгдэбэл, ямар хэмжээ абааха тухайн, ухижүүдийнгээ наркотик хэрэглэдэг болоо наац, хайшаа хандажа, туха эрих болон өөнөө юу эрхилхэ тухайш нургашадай гэртэхинэй заахын тута бүтэн нарын туршада нуралсалай семинарууда эмхидхэгдэх.

ХАРГЫ БАРИХА ТУСЭБ ТУХАЙ

Байгаша ондо республикин автомо бильна харгынуудые хүтэлбэрилхэ талаар гүрэнэй хороонхаргынуудаа үшөө 4 километрээр ута болгохо, 13 хүүргэ ашаглалгдаа тушааха, дүн хамтадаа 10 километр утатай харгынуудые занабарилха зорилготой.

«Үридшалхан программынгаа үндэхөөр 2005 ондо Хурамхаанай болон Яруунын аймагуудаа модон хүүргэнүүдье занабарилжа дүүргэхбэд. «Улаан-Үдэ - Турунтаево - Хурамхаан» болон «Северобайкальск - Дабаан» гэхэн шаглалийн харгынууд занабарилгдаада. Гадна Сэлэнгийн болон Түнхэнэй аймагуудаа харгынууд баригдажа дүүргэгдэх», - гэжэ тус хороной түрүүлэгшэ Александэр Фоменко хөөрэнэ.

Республикинай харгын ажакыда хэрэглэмжэдэ федеральна болон республиканска бүджедүүдээ дүн хамтадаа 700 гаран миллион түхэриг номологдох.

САНАШДНАЙ - ЭРХИМҮҮДЭЙ ТООДО

Златоуст хотодо үнээрээн санаар урилдаагаар Россин түрүү нуури эзэлхийн тута мүрүсөөндэ Буряадийнай суглуу-
лагдамал команда эрхимүүдэй тоодо орсолсоо.

Тус мүрүсөөндэ ехэ ехэ хотонуудые түлөөлэл 20 команда хабаадаан байгаа. Буряадийнай суглуулагдамал командаа Усть-Баргажанай, Загарайн, Селенгинский болон Улаан-Үдэйн хүүгэдэй спортивна нургуулинуудай түлөөлэгшэд ороо. Тийгээ Ураалай шэлэхэнэ Алас Дурна хүрэгээр үргэн ехэ дэбисхэр дээрэ машай хүүгэдье хүсэхэ хүн үгээ гээрилгээдэ бишүү.

ГАЙХАМШАГ ДАСАНДАЙ ДҮРЭ ЗУРАГУУД

Аджантын газар доро оршодог дасангуудай фото-зурагуудые республикинай ажануутгашад Ц.Сампиловай нэрэмжэтэ Уран наиханай музейдэхараа аргатай.

Беной Бэхль гэжэ энэхдэг яланай фотографийн буулганаа 80-яд үнгээ зу

3.02.2005

№11 (21097)

Бүряад тин
Духэриг

Навстречу Сагаан сар

ПУСТЬ ПРАЗДНИК БУДЕТ СВЕТЛЫМ И ДОБРЫМ

Весь наш бурятский народ с нетерпением ждет свой главный, самый дорогой праздник Белый месяц «Сагаалган». С приближением замечательного традиционного праздника хоть и радостно и весело на душе, но и в то же время охватывает тревога, боль и страх перед очредным поголовным пьянством аж в течение месяца. Куда ни глянь, будет везде и всюду зас tolье, а оно без водки не обойдется. Морем и рекой потечет шумно и весело это зелье - отрава души и тела.

В последнее время причин и поводов для гулянки и пьянки стало множество: разного рода презентации, дни рождения, юбилеи - чего только не придумывают, лишь бы погулять и повеселиться!

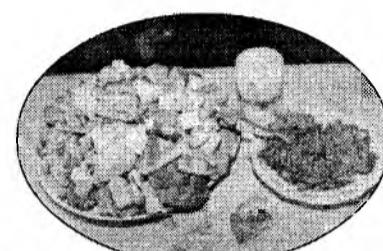
Жить в России, не пить совсем, просто не удается, но ограничивать до минимума нужно и надо, знать меру, где, с кем, сколько пить - иначе пропадешь. Фактически наши народ уже спивается, а это - катастрофа. Скоро некому и не от кого будет рожать детей и счастье делить на этом белом свете! Уж к этому идем очень быстрыми темпами. У этой страшной болезни и беды нет наций и народностей. Этому злу подвержены многие. Поэтому единим фронтом, сообща, все вместе на всех уровнях снизу и до верха должны бороться с этой запущенной болезнью века. Особенно большую ответственность должны нести руководители любого ранга, в чьих руках находятся судьбы многих людей, а также религиозные деятели, общественные организации и различные сообщества. Министерства здраво-

охранения, образования, а также все средства массовой информации должны вести неустанный и широчайший пропаганду против алкоголизма и наркомании. А женщины - матери должны объявить настоящую войну с этим зельем у себя дома, в семье, у родных, близких и знакомых. Все средства хороши, чтоб потушить пожар!

А наш общий дом горит синым пламенем спирта! На почве пьянства и алкоголизма в семьях происходят столько трагедий, бед и несчастий. Сколько слез, унижений и нищеты испытывают жены и дети пьющих. Неужто это не видят на верху? О какой социальной политике может идти речь, когда не устранен самый главный корень зла? Все вложенные средства уходят в пустую трубу и в песок. Я думаю, что это хитро-мудрая, заморская политика. Исчезнет народ, и нет проблем.

Неправильный образ жизни как наркомания, пьянство, разват, безбожие накапливает в организме человека огромный яд души и тела, а выдыхаемый воздух, впитываясь в атмосферу, в облака, идет к нам же на землю в виде отравленного дождя и снега. А земля, в свою очередь, заражается от нас отрицательной энергетикой, происходит замкнутый круг экологического неблагополучия. Да еще вдобавок хищническое и непродуманное хозяйствование и жизнедеятельность человека - все это приводят к нарушению экологии и загрязнению среды обитания самого же человека. Недалек тот час, как мы захлебнемся в собственной грязи и

отходах. Вот почему происходят такие глобальные катастрофы как недавнее цунами, смерчи и тайфуны, наводнения и землетрясения, войны и раздоры, взрывы. Земля кричит и плачет, предупреждает нас, что я - ваша мать родная, не могу больше терпеть ваше дурное поведение,

Амтатай эдээн, аяга сай -
Сагаалганий дээжээ салгидаг лэдаа!

одумайтесь, мои родные дети! Иначе сотру все с лица Земли!

Земля Бурятия - третья сакральная точка мира, один из уникальных и красивейших уголков России, Сибири и всего мира.

Южные соседи нашу землю видят во сне каждую ночь, а для западных стран - самый лакомый кусок, богатейший источник сырьевых ресурсов. А мы, люди, живущие на священной Земле Байкала, фактически держим пульс планеты Земля и будущую жизнь в случае глобальной нехватки пресной воды. Ведь сам Всевышний доверил именно нам, россиянам со светлой религией христианства и бурят-монгольскому народу с его древней, могучей и сильной религии шаманизма и буддизма, охранять чудо-озеро всего мира. Мы должны гордиться этим, быть всегда начеку, уж кому-кому, а

нам нужен всегда трезвый ум, светлые мысли, ясный взгляд на все происходящее!

От неравнодушной, активной и ответственной жизненной позиции во многих насущных острых вопросах независимо от нации, народностей, живущих на этой седой благодатной земле Байкала, во многом зависит наше будущее. Мой народ удивительно талантливый и одаренный. Если он направит правильно свои силы в светлые, добрые, божественные дела, цены ему нет! Не зря мир объявил Вечного сына Чингисхана, человека тысячелетия. Вспомним его Величайшее имя и будем достойными имени его. Пусть 21 век станет веком трезвого ума, единения и взаимопонимания между людьми всего мира во имя жизни и спасения нашей прекрасной планеты Земля. С наступающим праздником, дорогие мои земляки! Пусть наш долгожданный праздник «Сагаалган» воистину станет светлым и радостным.

Желаю здоровья, счастья, благополучия, мира, покоя и Божьей благодати всем людям, живущим на земле солнечной Бурятии в новом в 2005 году. Одумайся, если ты человек! Дом, жену, детей
Досыпа намучил,
Душу дьяволу продал,
Девкам тело раздал,
Солнце счастья потерял,
Соловья удали упустил,
Солью сердце посолил,
Слезы с водичкой смешал,
Серой, черной, мрачной
Стала жизнь отныне пьющих -
Зелье это Сатана!
Жаль, конечно, что случилось так
Всюду и везде, кругом!

О.М. Гармаева с внуком

А это испытанье Божье
На верность, трезвость,
Ясность ума,
На выживание целого народа,
нации.
Достойно мы должны пройти
В этой страшной утопающей беде
Вряд ли кто поможет,
Кроме как сами себе?
Не для того родился ты
Добрый, милый человек!
Сколько нынче дел, забот,
Хлопот,
Полон рот в семье, в стране,
Драгоценное, короткое
Время и здоровье
Жаль пускать впустую.
Небо наше голубое
Радугой сиять должно
От чистого дыханья нашего!
А Матушка Земля родная
Садом цветущим шуметь
должна,
А люди от счастья и радости
Смеяться, любить и творить
добро!
Энгельсина ГАРМАЕВА.

РУССКИЕ НАРОДНЫЕ ПОСЛОВИЦЫ

Пьян не свой - сам себе чуж. Баба пьяна - вся чужа.
Только бы пить, да гулять, да дела не знать.
В, черный день перемогусь, а в красный - сопьюсь.
Пишет в два пера, да денежка не спора (т.е. пьяница).
Работа денежку колит, хмель денежку топит.
В руках было, да сквозь пальцы сплыло.
Было, да сплыло.
Принялись гулять, так не дни считать.
Что было, то, спустя; что будет, и на то угостили.
Дела на попутину, а магарычей на рубль.
Выпивши пиво - да тестя в руло;

поев пироги - тещу в кулаки.
День пируют, а неделю голова с похмелья болит.
Начал гулять, так на другой день терять.
Запьем, так избу запрем; а что в избе, в кабак снесем.
Пьем, людей бьем; как не живем?
Пошла изба по горнице, сени по попатям
(гульба, содом).
Пошел черт по бочкам (запили).
Пошел черт по лавкам.
Пыль столбом, дым коромыслом;
а изба не топлена, не метена.

Хватит во все хвости.
Кутнуть во всю ивановскую.
Не спрашивай: пьет ли, спрашивай: каков во хмель.
Разгул найдет гуляк.
Гулять смолоду - помирать под старость с голову.
Шел в церковь, а попал в кабак.
Езина пировать, а домой приехал горевать.
Послан для порялку, а воротился пьян.
Не в горсти дыра, в глотке.
Знать феклу по руку мокру.

ТОЖООН ТӨӨБИИМ ҮРЕЭЛ

Наанай үндэр дабаанаа
Намтарай эхиндээ буухадам,
Ухибүүн багынгаа заяанда
Улхэжэ бодолоо тухадам,
Ухаан соомни шэгнээн
Урсаан дулаан буланта,
Уйлан дуулан тэнкэн
Урдын сагай гуламта.
Сагай эрхэдэ тааруулжа,
Сабшалан дээрэ бүтэнхэй.
Нюдэндэмни харагдааар
Нөөхил зандаа үлэнхэй.
Сэсэн һонорто дурлажа,
Сэдхэл дүүрэн амталнаан
Гаталнаан замаа хурлажа,
Гамижажа найнаар хамталнаан.
Таабай, төөбийм дабшална
Тарни, маанин һүзэгтэн,
Альгаа хабсаран зальбарна
Алтан ганжартын мүргэлшэд.
...Морингоо наяхан буулганан
Модон голтой тэрэг,
Булархай хурьнэндэ нуулганан
Булсугтайхан сэргэ.
Урдын сагай байранаа
Утаан бушхан манарна.
Аба, эжын урялда

Туртуева Сэбэг төөбии.
1969 он.

Айшид буугаад маһарна.
Зуналан, үблжээ холбоон
Зурагар нарихан зүргэ,
Туна хүргэж орохон
Туулмаг дүүрэн үргэ.
Тожоон төөбийн эршэлжэ,
Томоно дээхэн бойлторго,
Тоомо таархын гэршэлжэ,
Толгой тоншино хойморто.
Хооноор хонохо зэмэтэн
Хохидоохо мэдрэн эрхэлнэб,
Зузаан хурууд хэмхэлэн
Зунарлажа дэбхэрнэб.
Бага сэхье илгэнгий
Баримталжа дурсахадам,
Баабийн гуламта нэлгэнгүй
Бага наандаа бусахадам,
Үнгэрхэн сагай сууряан
Үндэр Дабаанаа үлэнхэй,
Үндэр наанатай хүгшээдэйн
Үреэл мэтэ мүнхэ лэ.

САГААЛГАНАЙ АЙЛАДХАЛ

Дүлэн түүдэг бадараажа,
Дүхэрглэжээ наирлая!
Дүрбэн зүгэй тэнгэринээ
Дүүрэн хэшгэг хайрлажа,
Хонгор шотагаа бүрхээн
Хониг олон нүрэгнай.
Хойто зуун ногоон дээр
Хоёр дахин үдэг лэ!
Гунаи ехэ дэлхэйдэ
Гуламтаяа бадараажа,
Гүрбан тулгын тогоондо
Гүя, үбсүү тамарааха
Бүрүүд, даагад бухиндан,
Бүлшан, арьбан зузаантай
Оодоролдоонторгноор
Ондо орохон болтогий!
Сагаан нарын харгынуд
Сарья болож иягтаршоо.
Сарюон Байгалай мүлхэн
Салдидхангуй байрашоо.
Юнэн эрдэнийн зүйлөөр
Угалаа зуражэ зүйгэөд
Юртэмсын уран дүйгээр
Алта шаражаа гүйлгээд
Дүнэн ехэ дэлхэйдэ
Дүнгэлсэжэ жаргая!
Сагаалганаар,
Сагаан нараар Амар Мэндээ-эй!
Алтан дэлхэйдэ суутай
Алдар солото барилга,
Ариун таладаа дутай
Ажалай эрхим тарилга
Ударидаан үбгэднай
Урмаа ехээр хухарба.

Цыбикжап НАЙДАНОВ

Шонын хүбүүг эблэржэ,
Шорои, түрмэдэ
багтаагүй.
Хара тамхин манаржа,
Хаттуу хуули абтаагүй,
Сэлээн зонойм шэгнүүртэ
Сэнгээ ехээр буурахай,
Шэнэ сагай дэлгүүртэ
Шэхэнэй шэмэг туралхай.

№ 4 (409)

В праздник Белого месяца
— как у нас повелось —
Людям надо бы
встретиться,
чтоб светлее жилось,
Чтоб убавилось горя,
чтоб тучи несли стада,
Чтобы небо над взорьем
голубело всегда.
Праздник Белого месяца,
праздник Вечного месяца.
Только доброе ценится,
только в светлое верится.

ЭТИ стихи поэта Баира Ду-
гарова посвящены празднику Сагаалган - Белому месяцу - встрече Нового года по лунному календарю. По этому же календарю встречают Новый год, кроме бурят, в Монголии, Тыве, Калмыкии, Китае, Японии, Корее, Вьетнаме.

Лунный календарь популярен среди народов Азиатского континента, в нем месяцы исчисляются по лунному циклу (29,5 дней).

Сагаалган - основная дата календаря монголоязычных народов. Как и другие народы, в культуре которых соседствуют и существуют официальный (греко-иранский) и традиционный календари, современные буряты встречают Новый год дважды: 1 января и в феврале.

Из глубокой древности пришел на землю Бурятии Сагаалган. Ученые Доржи Банзаров, Гомбожап Цыбиков и другие, изучавшие исторические корни праздника, указывали на древность его истоков и пришли к выводу о его народном происхождении, о том, что в его основе не так много общего с религией, с буддизмом. До нас дошли описания празднования еще во времена правления Чингисхана. В те далеские времена Сагаалган отмечали осенью, в день осеннего равноденствия, т.е. в первый лунный осенний месяц.

После распространения буддизма, поскольку Сагаалган был популярным всенародным праздником, буддийское духовенство не могло не считаться с ним и включило его в свою религиозную систему. Поэтому в проведении обрядов выделяются два основных аспекта: культовый и народный (бытовой).

В конце 20-х годов в Советском Союзе под видом борьбы с религией и церковью этот народный праздник попал под запрет. С наступлением перестройки повсеместно стали возрождаться народные обычаи, традиции, праздники.

Президиум Верховного Совета Республики Бурятия своим указом от 24 января 1990 года придал национальному празднику Сагаалган статус народного. Это отвечало воле и желанию народа, стало началом широкого возрождения культуры, национальных обычаяев и обрядов, в том числе возрождения религиозных ценностей.

Существует несколько вариантов объяснения происхождения названия «Сагаалган». Наиболее верным считается происхождение от слова «сагаан» - белый.

В символике цветов у монгольских народов белый цвет связан с понятием света, чистоты, святости, добра, благополучия. Для бурята-кочевника счастье - это многочисленное потомство, размножение пяти видов скота, изобилие молока и мяса. Белая молочная пища - это высшая категория пищи монгольских народов, пища священная, ибо все живое на Земле вскормлено материнским белым молоком. Недаром у бурят существуют обряды, связанные с молочной и мясной пищей (встреча, проводы гостей, жертвоприношение духам, хозяевам местности и др.).

К числу важнейших культурных достижений XII века следует отнести и принятие монголами нового календаря по звериному циклу. Он начинается с года Мыши и заканчивается годом Свиньи.

Монголоязычные народы говорят, что не бывает плохих зверей, плохих годов. Тем не менее, у каждого года есть свои особенности, свои отличия.

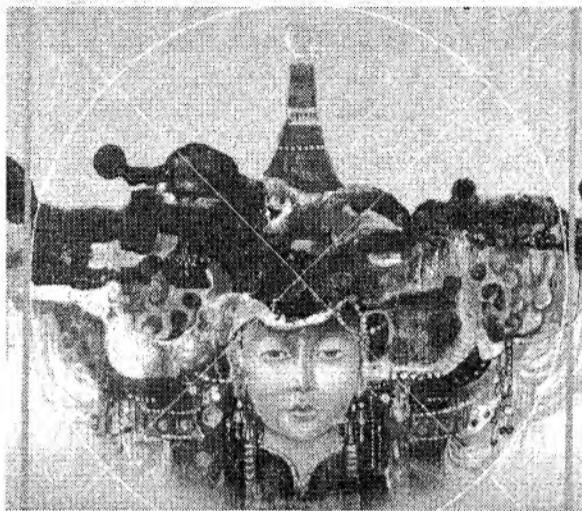
Культовая сторона праздника происходит в дацане. Накануне с оградой строится конусообраз-

БУРЯД 7434

3.02.2005

№ 11 (21097)

Сагаалган

разное сооружение из досок, которое внутри заполняется дровами. Оно символизирует людские прегрешения за прошлый год. Сверху пирамида обтягивается куском ткани, поверх неё нашиваются матерчатые или бумажные язычки пламени, устремленные вверх. С наступлением сумерек при большом стечении верующих вспыхивает костер. В этот костер люди бросают тряпки (новые платочки, куски ткани, салфетки), предварительно обтерев ими тело - свое и домочадцев. Иногда оно могло быть куском теста. В этом люди видели очистительную функцию обряда - очищение огнем. Сжигая все болезни, напасти, грехи, приставшие за весь год, человек встречает Новый год с чистой душой и телом, избавленный от всякой скверны. В том случае, если человек начинает «свой» год, а это происходит через каждые одиннадцать лет, то он должен в дацане заказать молитву-оберег, совершив некоторые обряды.

В эту же ночь до утра читаются молитвы, посвященные хранительнице веры Ахаме - покровительнице Иволгинского дацана. Затем, когда Новый год вступает в свои права, устраивается богослужение в честь победы буддизма над врагами веры. В течение пятнадцати дней, последующих за первым, читаются молитвы, посвященные 15 чудесам Будды. Существует легенда, что Будда одержал победу, проявляя различные чудеса в течение 15 дней. Здесь же читаются священные книги, молитвы, прежде всего о том, чтобы Новый год оказался для всех счастливым, о здоровье и благополучии людей. В течение сагаалганского хурала, особенно в первые дни, в дацане бывает очень много народа.

В народно-бытовом плане подготовка к встрече Нового года начиналась задолго до его наступления. Подвозились из дальних участков сено, побольше заготавливали дрова, убирались в доме, в ограде выгребали мусор, выбрасывали ненужные старые вещи, и все это скижалось в юго-восточном направлении от жилья. Затем окружали благовониями травами членов семьи, дом, скотный двор, все постройки. Женщины шили новую одежду, чистили, реставрировали или зашивали новую конскую сбрую, ведь в праздничные дни предстояли выезды на лошадях в дацан, к соседям, родственникам. Зажигали женщины, живущие вдали от родительского дома, имели «законное право» один раз в год во время Сагаалгана павестить и поздравить родственников, поэтому они с большим нетерпением ждали наступления Нового года.

ЕЩЕ ОСЕНЬЮ, с наступлением холода, каждая семья забивала скот на зимнее мясо (үүсын мяахан). При этом специально лучшие куски мяса - грудинка (үбсүү), спинной отросток грудного позвонка (нээр), берцовые kostи (сэмгэ), почки, сердце, ребра, внутренности заворачивали в околобрюшной жир и замораживали в шкуре забитого животного, это называлось - готовить нари. За несколько дней до праздника нари заносили домой. Когда оттаявшее мясо разворачивали и вытаскивали из шкуры, говорили следующие слова: «Наряя задалхамнай! Сагаан нарын хэшгээ хүртэхэмнай! Шэнэ мяха эдихэмнай!» (Разворачиваем нари! Угостимся праздничными дарами! Отведаем свежего мяса!).

Одним из важных элементов Сагаалгана является приготовление национальных блюд. В меню преобладали мясные и молочные продукты. Заранее разделялось мясо, лепили буза (позы). При возможности наиболее состоятельные семьи перегоняли молочную водку (тогооной архи). Приготовленные кушанья за-

мораживались, накапливались запасы, чтобы вдоволь хватило и себе и на угождение гостей. В праздничные дни должно быть в доме обилие белой пищи. Еще с осени готовились и хранились до праздника ааруул (сущеный творог), хуруу (домашний сыр), топленое масло, сметана, пенки.

Бурятские женщины - великие мастерицы в приготовлении всевозможных молочных блюд. Готовят достаточное количество бобы (небольшие сдобы разных форм). Все мучные изделия готовились на сметане. Конфетами и бообами обычно угождали, одаривали детей, забегавших в гости в праздничные дни.

Последний день старого года называется «бүтүү үдэр». По древним поверьям, жизнь человека, живых существ зарождается в глахом, закрытом пространстве (материнской утробе, раковина, кокой, яйце, икринка и т.д.), и когда наступает срок, они должны выйти оттуда.

САГААЛГАНСКАЯ ПИЦА - это, прежде всего, ритуальная пища. Большая часть кушаний, которая ставилась на стол, была как бы «закрытой, глухой» - позы, сердце, почки, берцовая кость. «Открытие» их - это современная форма проявления древнего магического действия - «открывают закрытое, чтобы дать дорогу новой жизни».

Берцовая кость и содержащаяся в ней костный мозг (можын сэмгэн) заключали в себе жизненную силу скота (нүүдэл). В последующие праздничные дни устраивались состязания мужчин в умении ударом кулака переломить нээр (нээр) - отваренный спинной отросток грудного позвонка крупного рогатого животного. Это также одно из древних магических действий. Обычно кости старых, худых животных бывают хрупкими, легко ломаются. Крепкий нээр говорит о том, что скот у этого хозяина молодой, хорошо упитанный, сильный. Хозяин дома или кто из старших по возрасту гостей, прежде чем начать состязание, произносил благопожелания следующего содержания:

Халуун дээрэн дабтгаа хаа, Если ковать горячим, Хаттуу буладын нутарха. То можно согнуть сталь. Хасабшалжа шаагаа хаа. Если силой ударить, Хандагайн сэмгэншье хухарха. То переломится и лосиная кость.

При этом восхвалялись не только крепкие качества кости животного, но и сила и ловкость мужчин.

При приеме и встрече особо почетных гостей хозяеварезали овцу. Самому старшему гостю - мужчине подавалась в знак особого уважения сваренная и специально обработанная баранья голова - төвлэй.

Каждый старался накануне нового года оказаться дома, среди своих близких, чтобы всем вместе совершить два обряда - «Бурха дэлгэхэ» и «Далга». Обряд «Бурха дэлгэхэ» (поклонение домашним божествам) включает в себя следующие моменты: на божницу выставляются скульптуры и развешиваются изображения буддийских божеств, нарисованные на холсте. В основ-

ном, это были изображения Белого старца - Сагаан үбгэн - хозяина Земли, покровителя домашнего очага. В любом улусе, в юрте Сагаан үбгэн являл собой олицетворение народной памяти, жизненной мудрости и опыта. Кроме этого персонажа, во многих домах часто встречались изображения Намсарай - божества, дарующего людям богатство, Аюши - божества, дарующего долголетие, Сагаан Дара эхэ (Белой Тары) - покровительницы женщин и детей. Перед ними зажигалась лампада (зула бадарааха), ставились жертвенные чащечки с различными видами угощений.

МАГИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ имела также грудинка (үбсүү). На хорошо отваренной грудинке делали два поперечных надреза и ставили в качестве жертвоприношения на божницу перед божествами. Это называлось «бүүлэг табиаха». Бүүлэг стоял на божнице несколько дней.

Прежде чем приступить к трапезе, хозяева совершали обряд «далга» - подношение угощений хозяину очага. Он сопровождался словами: «Отзвенел старый год, наступает Новый. Совершаю жертвоприношение грудинкой белой овцы. Пусть в доме будет тепло и светло. Да исчезнут смерть и страдания, да установится счастье и благополучие, да прибавится жизненная сила».

При этом отрезали три кусочка мяса, брали по три куска со всех яств со стола и бросали в огонь, капали три раза молочной водкой. Число три в данном случае имело древний магический смысл: Гал турбан хүбүүтэй - у огня три сына. Огонь - символ жизни, символ возрождения, измеряющийся понятием, что у нас есть наши предки - наше прошлое; есть настоящее и наши дети и внуки как символ будущего.

Все собравшиеся члены семьи должны были есть досыта и обязательно попробовать все кушанья. Обильное застолье также имело магическое значение. Полагали, что оно способно содействовать процветанию и долголетию людей, богатому урожаю и приплоду скота. «С чем встретишь год - с тем и будешь весь год».

Раньше говорили, что в этот вечер в каждую юрту заходит Сагаан үбгэн (Белый старец). Если кто-то не насытился, он может обидеться, недовольный тем, что люди живут плохо и бедно, хотя он много заботится об их благополучии. И чтобы не обидеть его, во все праздничные дни в доме должно быть обилие еды.

Спиртное в этот вечер не пили. Вдоволь насытившись, люди пораньше ложились спать, чтобы утром подняться с рассветом. На ночь ставили за дверью (за окно, на балконе) чистую воду. Считалось, что покровительница Иволгинского дацана, хозяйка нижнего мира - Ахамо (хамаахуусан) с рассветом обвязывает землю, ведет пересчет живых душ (людей, животных), вода при этом применялась как чернила.

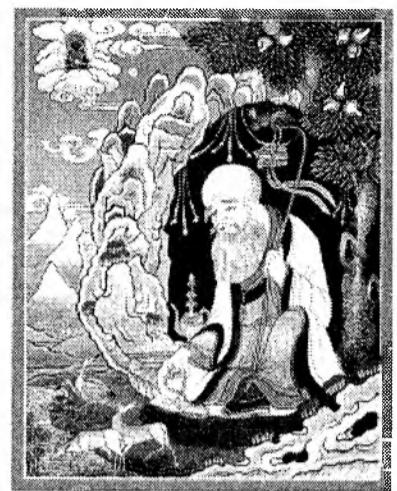
Рано утром, в первый день наступления Нового года, хозяин дома совершал обряд поклонения духам, хозяевам своей местности. Для этого с вечера во дворе устанавливались возвышение (стол или сооружение на толстых чурках, досках). Утром на него ставилась металлическая посуда с горячими углами, на которые высypали благовонные травы - можжевельник, багородская трава (арса, санзэ). Выносились из дома приготовленные заранее блюда с молочной и мясной пищей. Специально для этого обряда варили новый чай, густо забеливали молоком (чай ни в коем случае не должен быть черным). В специальную посуду насыпали зерни, монеты. Все эти виды

наиболее насыщенными событиями являются первые три дня. Однако весь месяц считается праздничным, продолжаются хождения в гости, посещения и поздравления родственников, живущих в других местах, обмен подарками и приветствиями.

Таким образом, Сагаалган - Новый год - древний народный праздник, все обряды несут в себе глубокий смысл. В них проявляется стремление к укреплению связей поколений, к созданию здоровой психологической обстановки, обеспечению пресемственности в культурном и духовном наследии.

Пожелаем же всем, чтобы в Новый год исполнились все наши стремления и сокровенные желания.

Валентина БАБУЕВА.

Сагаан үбгэн. Белый старец.
Работа Д.ДОНДОКОВА.

3.02.2005

*Бүряад тэнц
дүхэриг*

№11 (21097)

*Гал
зуламт*

6

№4 (409)

Андрей Урулхеевич МОДОГОЕВИЙН түрэннөөр 90 жэлэй ойдо

БАМ-ай БАРИЛГА

Областиин партийна эмхийн хүдэлмэридээ Байгал-Амарай магистраль барилга онсоо нуури эзэлдэг байгаа.

1974 оной эхеэр СССР-эй транспортна барилгын министр Евгений Фёдорович Кожевников манай иишээрэбэ. Партиин обкомий хоёрдохи секретарь К.М. Продайводаа бидэх хоёр тэрэниие угтажа абаа һэмдэг. Удааны КПСС-эй обкомдо суглаараад байхадаа, Евгений Фёдорович энэ барилга тухай тодорхойгоор бидэндэх хөөрэжэ үгөө һэн.

Энэ барилга эрхилэлгын данса сааралнууд бии, зүгөөр тэдэмиийн хуушаршоо, - гэжэ тэрэх хэлэбэ. - Барилгын проектий СССР-эй Правительство үшвээ дайнай болоодуйдэх харажжа үзэхэн байгаа, тэрэнииень үшвээ Сталин баталжсан юм. Мүнөө барилгын эхилжэ байхадаа, бэдэрэлгын хүдэлмэринүүдье шэнээр үнгэрэжэ, сааралдансангуудын бэлдэхэ ёнотойбди.

3100 километр утатай энэ барилга Эрхүү можын Усть-Кут станцинаа эхиеэ абаажа, Буряадай АССР-эй хойто нюотагуудаар, Шэтын болон Амарай можонуудай, Хабаровска хизаардай газар дэбисхэр дээгүүр зурыха болон гэжэ тэрэх тэмдэглээ. Тийгэжэ мүнхэ сэбдэгтэй, унаа оймууртай, ой тайга болон хадаа муундартай газарнуудаа дээгүүр энэ харгын эмжихэх болбохаа хадаа.

«Дүршэл ехэтэй, мүншийн абыяастай бэрхэс мэргэжэлтэн Константин Владимирович Мохортов миний орлогшоор ба БАМ барилгын гол хүтэлбэрилэгшээр томилогдоо, зүгөөр тэрэмший нахатай, жара гаранаан хүн, гэбэшье зуун жэлэйнгээ гайхамшаг барилгын талаар дээгүүр зурыха болон гэжэ тэрэх хэлээ һэн. Энэ сэргильтн барилгын үедэ баталгдаан тухайнь бултандаа мэдээжэ.

Нэгэ хэдэй сагай үнгэрөөд байхадаа, Константин Владимирович Мохортовын сэрэбэ. Бидэ тэрээнтэй болон обкомий промышленностийн талаар секретарь К.М. Продайводатай, мүн республикийн Министриуудай Соведэй түрүүлэгшын орлогшо В.И. Чериныш гэгштэй хамтаа барилга эхилэгтэй талаар асуудалнуудые тодорхойгоор зүвшэлэсбэби. Усть-Кутда хоёр трест эмхидхэгдэхэн тухайн К.В. Мохортов хөөрэддөөнэйнгээ үедэхээрэбэ. Нэгэниийн «ЗалБАМстроймеханизация» болон, тэрэнэй хүтэлбэрилэгшээр Василий Владимирович Евтушенко заваралагдаа. Энэ трестын зорилгонь карьернуудые тодорхойлжо, хэдэн миллион кубометр газар шорой, гравий, щебень ерээдүйн харгын зурыха газар руу зөвлгэ болон. Нүгөдэн - «Мостострой - 9», хүтэлбэрилэгшээр Иван Данилович Рассказов томилогдоор багасаамжалагдажаа байгаа. Энэ трестын тус харгын Буряадай АССР-эй, Эрхүүгэй болон Шэтын можонуудай газар дэбисхэрээр иэмжихэн хэхэг дээрэхэшье, багашье хүүргэнүүдье барихаа ёнотой һэн.

Гадна «Нижнеантгарсктрансстрой» гэхэн генподряднаа трест Северобайкальскаа байгуулагдахаар хүлеэгдэжэ байгаа, тийгэжэ тэрэнииень толгойлоор Социалис Ажалай Герой Феликс Викентьевич Ходаковский удаангуй томилогдоо һэн. Онсоо орёо техники, шухала түхээрэлгэнүүд, барилгын материалнууд ба тоо түлишэ БАМ-ай манай участок руу хоёр лэ замаар асарагдахаар һэн. Нэгэдэхинь - Нижнеантгарск гү, али Северобайкальск хүрэтэр Байгал далай дээгүүр, хоёрдохинь, газар дээгүүрхи маршрут: Улаан-Үдэ - Баргажан - Хурамхаан. Харин тэндэхэнь Хурамхаанай аймагай Тазы хүрэтэр, мүн Северобайкальскаа аймагай Уояннаа түмэр

замай баригдажаа байхан газар болотор шэнэ харгы бариха хэрэгтэй байгаа. 15-20 миллион түхэригэй сэнтэй энэ харгы 230 километр утатай хэсүүхэн газар дээгүүр баригдах ёнотой байхан юм. Тийгэбэшье тэрэниие гаргаха талаар хүдэлмэри эхилжэ, гравяар хушагдаан 80 километр утатай харгы, 10 гаран хүүргэ баригдабаа, энээндэй 13 гаран миллион түхэриг гаргашалагдаа һэн. Улаан-Үдэхэе Уоян хүрэтэр энэ харгыгаар абаашагдадаг байгаа. Гэбэшье СССР-эй транспортна барилгын министр И.Л. Соснов тэрэ замаар ябалгын ойлгогдоогүй шалта-гаанаар хорион байна.

Шэнээр байгуулагдаан колективийдэй хоорондо нягта харилсаатогоо, гадна нуурижажаа байхан газартай гамтайгаар, хүндэтгэгээр хандалга, бүхын

республикаа дүн хамтадаа 10 мянга тухай жолошод, трактористнаар, бульдозеристнүүд, модошо дархашуул, худалдаа паймаанай, медицинын, ажабайдал хангалгын болон соёлын хүдэлмэрилэгшэд энэ барилгадаа хабаадалсахаяа зорион байна.

Шэнээр байгуулагдаан колективийдэй хоорондо нягта харилсаатогоо, гадна нуурижажаа байхан газартай гамтайгаар, хүндэтгэгээр хандалга, бүхын Буряадай ажай хэрэгүүдэдэх хамаарж байханай мэдэрэл хүмүүжүүлхэг гэхэн ишигээ зорилго партиин областной комитет БАМ-ай Буряадай участогай партийна эмхинүүдэй хүдэлмэрилхэдээ табидаг байгаа.

1984 оной июлиин 1-дэ, баталгдаан болзорноопь бүтэн жэлээр урид, барилгашад Витим мурэнэй эрьеэдэ гаралаа һэн, тийгэжэ тэрэнэй. Шэтэ мөхжоо хамаардаг баруун хүбөөдэйн үүүшүүнгээ звено табиан юм. БАМ-ай Буряадай участогай түмэр зам хараалгадаанайгаа ёхор бүхы 525 километрэйнгээ зайда баригдаа бэлэй. Тийгэжэ би пенсиэдэ гаралаад байханшияа хаа, барилгашадай урилаар БАМ-ай Буряадай участогай үүүшүүн хэхэгтэй табигдаан ушарта зориулагдаан хэмжээ ябуулгануудтаа хабаадалсанан байна. Энээн БАМ-ай барилгашадаа болон энэ хэрэгтэ хабаадалсанан зондо аргагүй ехэ баарлаа бэлэй.

Хэгдэхэн хүдэлмэринүүдэй хэмжээн аргагүй ехэ хааб даа. Тийгэжэ манай участогай полотнонууд доогуур юрэнхы дээрээ 270 миллион тонно кубометр газар шорой, гравий, щебень хэдэхэн байна. Гадна Северобайкальск хотодо, Нижнеантгарск, Кичэрэ, Ангоя, Уоян болон Таксимо тосхонуудтаа түмэр харгын зургаан станци баригдаа. Энээнэй хажуугаар 250 гаран мянган дүрбэлжэн метрэй саг зуурын байранууд, мүншие 100 мянган дүрбэлжэн метрэй нүргүүли, больница, хүүгэдэй дошкоиль эмхи зургаанууд, клубууд, эмнэлгүүн пунктнууд болон бусад социально-культурна шэгэлэгтэй объектнүүд баригдаа бэлэй.

СССР-эй Метро барилгын гол эмхин болон тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ, Социалис Ажалай Герой А.Н. Кошелевой туналамжаар, дээмжэлгээр Владимир Бессоловой хүтэлбэрилдэг «БАМтоннельстрой» барилгын управлени 6 километр утатай Байкальскаа тоннель, Байгалай хийтэй эрьеэдэхи үшвээ гурбан тоннель нүүдье тогтоогдоон болзорноопь урид барижага шадаа, мүн 16 километр утатай Хойто Муяны тоннелиин гайхамшаг

барилгы аргагүй хэсүү гидрогеологическа эрхэ байдалдаа эрхилээ. Тэрэ үедэ баригдажаа дүүргэгдэхэн түмэр замые ашагалгада тушаалгын тургэдэхэйн тулаа, баригдажаа байхан Хойто Муяны тоннелиин тойруулан, 40 километр утатай түмэр харгы барихаа гэхэн шийдхэбэри Правительство абараа.

Бригадир Александр Бондарь тухай онсоор хөөрэхэх хэрэгтэй. Энэ залуу коммунист, энтузиаст, КПСС-эй Буряадай обкомий гэшүүн арбаад жэлэй туршадаа звено табигдаа хүдлээ. Гадна тэрэ бэрхээ эмхидхэгшэ байханаа харуулаа. Тэрэнэй бригадын бүридэлдээлдээлдээб яланай 40 хүн ордог һэн. Тэрэ бригадын гэшүүдэй уулзахадаа, тэдэнэй бата нүхэсэлдээ сагаагаар атаархадаг һэм. Таксимо саг үргэлжэ ошоходоо, Буряадай комсомолшуудай отрядтайшье уулзажаа, тэрэнэй командир Лев Бороевтой, комиссар Михаил Кокоринтой болон бусадшье залуушуултай хөөрэлдэдэг һэм. Тийгэжэ ёнотой эршүүл, бодолтой мэргэжэлтэд, бэлгитгээ эмхидхэгшэд ургажаа байхандань зүрхэмийн баясадаг байгаа.

«БАМстроймеханизация» трестын колектив, тэрэнэй хүтэлбэрилэгшэ Василий Владимирович Евтушенко тухай найн үгэхэлнүүгийн байжаа болохогүй. Ашаанай томо машинануудай жолошодай, бульдозеристнүүдэй, экскаватор-торцигуудай, тэхэлэгшэдэй болон слесарынүүдай ашаар түмэр харгын полотно доро хэдэн арбаад миллион кубометр газар шорой, щебень, шулуун адхагдаа.

Хүүргэ баригшадай ехэ колективэй толгойлогшоор тус барилгын эхилхэнэ хойши Иван Данилович Рассказов гэжэ дүршэл ехэтэй хүн томилогдоо һэн. Аргагүй хэсүү байдалдаа хүдэлмэри хэгдэдэг байгаа: хүүргэнүүдэй түмэрбетон фундаментнууд, Хүүргын түмэр хэрэгсэнүүдэй Улаан-Үдэны заводто бүтээгдэхэн пролётно фермэнүүд 40-50 градус хүйтэндэг табигдаадаг байгаа. Манай участок дээрэ барилгдаан эгээн ехэ объектнүүдэй нэгэн болబол Шэтэ мөжин хилэ шадар Витим мурэн дээгүүр хүүргэ барилгаа байгаа.

«Востоксибирэлектросетьстрой» трестын дүршэлтэй энергостроитеель Николай Кузьмич Петров олон жэлэдэ толгойлоо. Тус колектив бүхын Буряадай участок дээгүүр Братска ГЭС-нээ Витим хүртээр зайн гол дамжуулхаа лини урагшатайгаар барижага түгэсэхэнэ юм. Энээл болзор соонь энергостроитеельнүүд Улаан-Үдэ - Романовка - Багдарин, Култук - Монды болон Гусиноозёрск - Закаменск гэхэн шэглэлүүдээр зайн гол дамжуулгын линиүүдье барияа һэн.

Барилгын эхилхэн сагаа хойши партиин БАМ-ай бүхын эмхинүүд хэрэг хүтэлбэрилхэ болон тэрэндээ зохёохы шаардлагайдаа талаараа жэшээ харуулжага захалдаа. Гэбэшье тэдэнэй сооноо партиин Северобайкальскаа горкомой ажай ябуулгаа илгардаг һэн. Хүтэлбэрилэгшэнь Николай Иванович Крючков байгаа.

БАМ бол бол гарсанье гайхамшаг зам бэшэ, тэрэнниие барилгын ашаар туйлай минералынаа нөөсэнүүдье хадагалжаа байхан үргэн сагаа эхэ хизаар нээгдээ. Геологуудай элрүүлжэнэй ёхор, туулган, олово, свинец, цинк, асбест, алтанай горитой саг нөөсэнүүдтээр дайдаар оддоо. Мүнөө дээрээл эдэх хэбтэшэнүүдье олзоборилжээ хэхилхэ хэрэгтэй, ушар юуб гэхэдээ, БАМ-ай олонхи барилгашадаа эндээ нуурижаа, энэ дайдаадаа үнэн сэдхэлхэнэ дурлаа, мүн эндэ ажануухаа ба хүдэлмэрилхэ хүсэлтэй байна ха юм.

3.02.2005

БУРЯД үзүүлэлт

№11(21097)

Охижээ

Бадамгаравын Наранбаатар:

ХЭЛИЙН
ДЭЭЖЭЭ

6

№4(409)

«БУРЯД НЮТАГТАА БУЯН ХЭШЭГТЭЙ»

Үнэхөөрөө талаан бэлигтэй хүн хаанашиб тон туhatай, сэдхээл баясуулж байдаг гэжэ мэргэжэлээрээ гэршэлдэг гээшэ. 1939 ондо Улаан-Баатара (Монгол орон) түрэн намтартай Бадамгаравын Наранбаатартай Улаан-Үдэдээ уулзажа, баян намтартай ташилсаан байнаб. 1967 ондо Улаан-Баатарай хүгжэмий коллеждэдээ тэрэ нураха, ялагай онсо нюусые мэдэхэ болонон юм. Үндэгүй 10 жэлэй туршада Монголой түрэнэй дуу, хатарай ансамблд, Түрэнэй филармонид амжалтатай хүдэлжэ, бэлг талаангах туршaa, онсо шадабарияа гэршэлээ.

Суута «Соёл-Эрдэнэ» гэхэн эстрадын аисамбл байгуулгада гол үүргэ бэелүүлэн габяяатай Б.Наранбаатарай хүсэл оролдолгоор ех амжала туйлагдаан байн. 1982 ондо Ленинградын соёлы дээдийн профсоюзны нургуулиин хоорой дирижерий таанагдүүргэжэ, мэргэжэлээ улам хурсадхай.

Ехэ талаан бэлигтэй дирижер 1991 ондо 2 түрэнэй хоорондохи харилсаандай ёнор «Свайг», гэхэн Буряадаймийн түрэнэй дуу, хатарай ансамблд, нүүдэнэй театр болонон колективтэ 15 жэлэй хугасаа соо амжала түгэс амжалаажа байна. Тийгэжэ 50 жэлэйн алтан ойдо, 55 жэлэйн ойдо шэб шэнэ программа байгуулж, театрдай баян арга боломжонуудые элирхэйлэн Б.Наранбаатарай хүсэл оролдолгоор бүхүү солист-нуудай, мүү хүгжэмшэдэй наихан дуунууд, гоё аялаа зохёогдоо.

Илэгаяа ягд дээрэ паадаг хүгжэмшэдэй зохёолнууд бүтээгдэжэ, 1994 ондо аяар холын Астраханьцаа ех амжала туйлагдаа, Бүхэрэссин дипломдо хүртөө.

-Хамтаа дээрээ 200 гаран дуун бэшэгдээ, 300 гаран хүгжэмтэ зохёолни болгогдоо. Тэрээнэй олондуу, оркестрэй, аисамблии гүйсэхээс хүгжэмтэ зохёол бэшэгэ, ансамблии репертуара оруулаад. Олон жэлэй туршада «Сагаан нара» гэхэн телевизионно конкурсын, бусад республиканска конкурсын жюриин бүридэлдэх худалжэ, бэлг талаан-

тай хүн зонии элирхэйлхэ хэргээ хабаадаандай баяргтай. Илангаяа региональна конкурсануудаа бэлигтэй эстрадын дээмжээн байнаб. Тийхэдэ буряад драмын академическо театра хүгжэм бэшэгэ, зүжигүүдэш шэмэглээб, -гэж баясан хөөрхэн Б.Наранбаатарай тооююн зүжигүүдэй дуунда С.Эрдэнин «Хойто наандаа уулзахадын, Н.Дамдиновай «Абай Гээр», Б.Гавриловай «Техника любви кочевников», мүн «Остров влюбленных» гэхэн зүжигүүдэш нэрлэхээр байна.

«16 хүүгээдэй дунда ягтага Солонгосчоо ерхэн багшада нурхамтийн миний гол мэргэжэл болоо. Оройдоо 4 хүүгэдээ буряадын кварцедэй хүтэлбэрилэгшийн ашаар суута дуушан Монголой арадай арист истирэлээ Москвада дэмжэжэ, олондо мэдээжэ болононо мар тадагхийб. «Чингисин хоёр загал» гэхэн хүгжэмтэ зохёолыем ансамблын гүйсэхэн. «Унаган жороо» гэхэн зохёолыем «Бадма Сэсэг» гоёор бэлүүлнэ. Тийхэдэ «Буряадай гүрлөө», бөөгсий, хүн шубуудай хатарнууд, хори буряадай хатар, дуун репертуарын шэмэглэхэ, «Сагаан нара» фестивалиин, мүн Зүүн зүгэй болон

Номгон далайн фестивалиин (үгэн С.Жамбаловай) гимнүүдэ бэшэхэ зол тудаа» гэжэ омо горхон тэмдэглээн Б.Наранбаатарай баян сэдхээлэгээрээ, Байгалай, Саяанай сионтигүүд, «Кубок Байкала» гэхэн конкурсын жюриин гэшүүн байнаан бэлигтэй монгол композиторай зохёхы ажалай, баян сэдхээлэйн хуудаануудтай шагнагшадаа танилцуулна.

Улаан-Үдэ тухай Гимнин конкурсдо А.Бадаевай угэ дээрэ гимнин дуу зохицоор зохёогоо. Республикинай 80 жэлэй ойдо, мүн Улаан-Үдэ хотын удэртэ хүгжэмшээ зориулсан габяяатай Б.Наранбаатарай «Сагаатай голли (үгэн Г.Раднаевагай) гэхэн дуу авьяас бэлигтэй, наихан хоодлойтой Б.-Х.Алошеева хангюурдаа гэжэ мэдээнэди. Зохёон дуунуудын олондо мэдээжэ болонхой Жэшээн, «Үшөөтгий голли», «Найрамдай наяараа», «Сагаалган», «Захаамиддаа жаргалтайб», «Элдин нэмэхэг хабарний», «Буряад орон», «Хабарай дуун», «Хэжигэнний», «Эхэ шотаг» гээд дуунууд олон байна. Миний редактор Галина Базаржапова-Дашееваагай угэ дээрэ «Уулзая хоюулаа», Николай Шабаевай угэ

дээрэ «Доодо-Ивалга», Гунгаа Чимитовай «Хүнэй наан», (энэ дуу бэлигтэй дуушан Жаргал Бадамцыренов «Хит-парадийн концертэд дуулаа» гэхэн дуунуудын шагнагшадаа наихаагдадаа юм.

«Монгол орнонгий 80 жэлэй ойн баярт зориулагдана концертын гол режиссёр болоож, ехэ оролдолго гаргааб. Улаан-Үдээр Монгол композиториуудай холбооной түлөөлэгэшэй тулдаа харилсаа холбооной ажал наамдаа даалгагдаа. Олон тоото гүрэнүүдээр, иэрэлбэл, Кападада, Испанида, Голландида, Францида, Бельгида, Тайваньда, Германида, Хитада, бусад газартаа яабай. Миний хани нүхэр, суута композитор Дармазагдын басаган Оюуп, наанай ёнотойт энэ суута дууен:

...Ээ, ээ, наихан
Монгол орномай
Эриг сүүлөө харганаих
Элдэш хонгор шотагни.
Эжэ абын юроолтэй
Энэх наихан Монголи...

Мүнөө ВСГАКИ-да аспираант болонхой. Культуролог мэргэжэлтэй болохо юм. Миний басаган Нараоюу хүгжэмий коледжийн оюутан, эгээх хүндэ хүшэр факультедэ, иэрэлбэл,

теоретико-композиторска таагта нууана, дуу зохёодог, ерэдийдэ композитор болохо хүсэлтэй. Ехэ хүбүүн Халиул Монголдоо мэдээжэ композитор, аранжировщик юм.

Харин бага хүбүүн Золбомнай аяар холын Солонгосто аспирант» гэжэ үри хүүгээд тухайгаа баяртгайгаар хөөрбэ. Б.Наранбаатарай басаган «Псигитоника» бүлэг «Одоп» журпалаймийн хит-парадай лауреат болохий, тийхэдэ «Сагаан нарын одод» гэхэн уласхоорондын фестиwalдаа дуугаараа шалгарах гэжэ мэдээсэй.

2005 ондо ямар тусэбтэйбээ гэжэ асуухадамнай, наихан хүгжэм зохёодог композитор, республикийнай соёл, искусстваа еххэн хүбигаяа оруулсан баян сэдхээлтэй Б.Наранбаатар ингэжэ харюусаа нэн:

-Сагаалганийн угтуулан, сүг болонюн «Байгаль», «Бадма Сэсэг» театриуудай шэнэ проект дээрэ хүдэлжэ байнаб. Шэнэ жээдэ, Хүхэшэн Тахяа жээдэ элүүр энхэ, эйтэй зэтэй, азажаргалтай, баян тарган, амгалан тайбан байхамны болгогий! Февралын 11-ндээ зориулагдахаа баяр ёнололойгийн концертидэ дуу, хүгжэмдэд дуратайшүүлэе уринаб, булагандай наийн наихание Шэнэ жээдэ хүснэг.

Буряад Республикин искуствын габяяатаа ажал ябуулагша, наихан дуунуудай автор, Буряад нютагтаа буюн хүшгээгээ, Монгол наихан орнон суута композитор Б.Наранбаатарай урээл үзүүнүүдэе уншагшадтаа хүргэхээ зуураа бэлиг талаантай энэ гэр бүлээдэ, уянгатаа дуунуудай автор Б.Наранбаатартаа, Нараноюу басагандай зохёхы ажалай амжала, үшөө олон наихан хүгжэм, дуунуудые зохёожо, шэхэн шэмэг болгожо, зүрхэ сэдхээ-льемнай баясуулжа байхын чусээ!

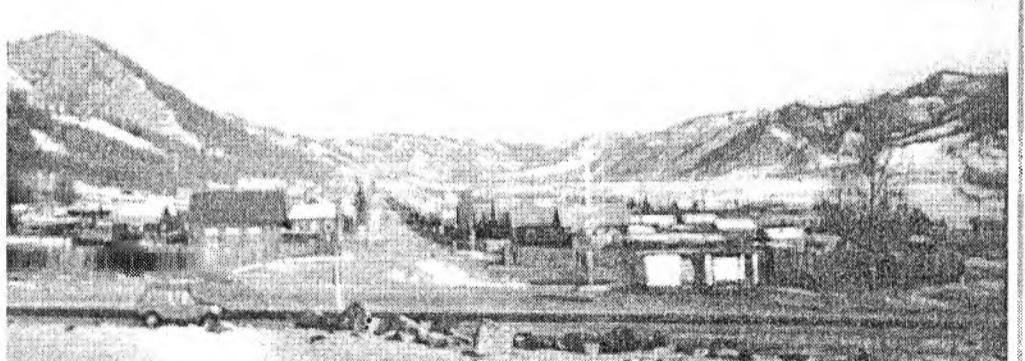
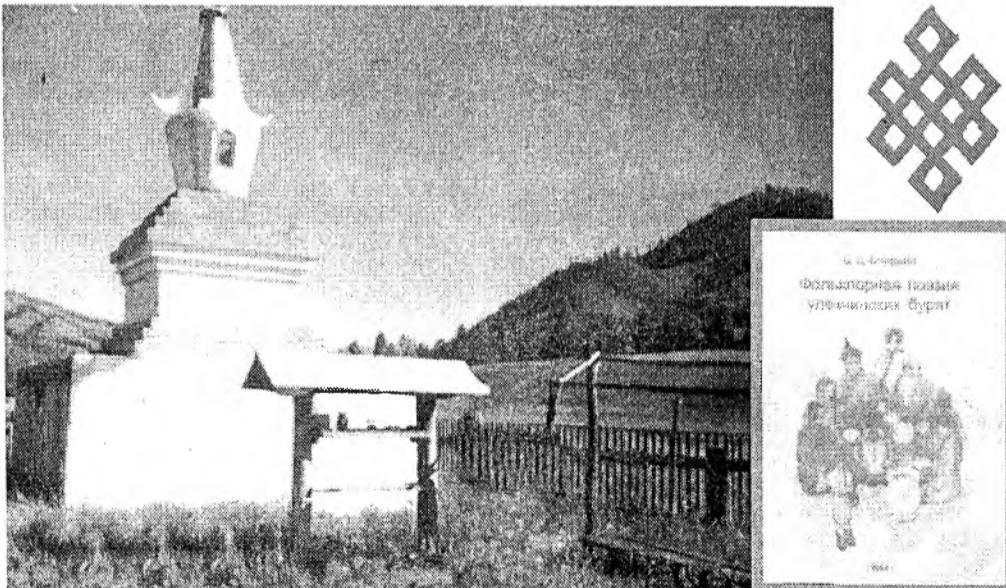
Бэлигма ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Б.Наранбаатарай хани нүхэртээ, басагантаяа; Нараноюу.

Гэр бүлийн альбомноо.

Шэнэ ном

ТҮҮРЭЭН ДАМЖУУЛЖА, ТҮҮХҮҮЕ АРЬБАЖУУЛБА

Д.Д.Буянтуева, Н.Б.Балданжапова, Р.Д.Будаев, Е.А.Будаева, Ц.Б.Балданжапова, М.Ц.Батуева, Д.Д.Банзаракцаева, Ц.Д.Р.Батуева, Ц.Ц.Гуржапова, Х.Ц.Гуржапова, Б.А.Дашеев, Д.Ц.Б.Дамдинова, Д.Ц.Г.Дашеева, Х.Д.Дамдинова, Ц.Р.Ринчинова, Д.Г.Тарбаева, Ц.Е.Т.Очирова, Д.С.Очирова, Я.Л.Занаева, А.Ц.Цыренжапов, Б.Ц.Цыбенов, Д.Ш.Цыденова, А.Ц.Очирова, Ц.Д.Эрдэнеева, Г.Б.Ульзетуева, Б.Ш.Шагдаржапов, Ц.Д.Н.Норбоеv, Д.Ж.Дондокова, Б.Б.Шагдуров, М.Р.Чойбонов.

Буряад Республикин габяяатаа багша, Улэгэнэй дундаа нургуулиин эрдэмий-методическа худэлмэрийн талаар директорийн орлогио Б.Б.Дамдинованомой редактор мүн, ород оршуулгынч С.Ц.Ринчинов, А.И.Жукдуррова хинаа.

Нэгэ дугаар нийн угай парингуудаймагай Долгор Дашиевийн Буянтуувагай гүйсэдэхээгээ угэхэн дуу дуудахай:

Баруун талын зүлгэе
Баадайнгаа тэнжээлбээ.
Барилсажаа тэнжээлбээ.
Зүүн талын зүлгэе
Элгээлсэжэ тэнжээлбээ.
Эжигийн зүүн мүрье
Тушэлсэжэ тэнжээлбээ.

Хантай тайгата хизаараа домоглон магтаан имэ дуун ном соо орлосоо:

Арал Хаагайдаа бэлшээртэй
Алтган эбэртэй буга байн даа.
Абал, эжигийн бугаа дээрэ
Элдэн зоригтоо бээмни.

Убэр хангайдаа бэлшээртэй
Эрдээшин эбэртэй буга байн даа.
Эжэ, абынгаа бугаа дээрэ
Элдэн зоригтоо бээмни.

Арадай аман угын дээжье түүрээн дамжуулж, түүхье арьбажуулсан нютагтай нийдэр наанайтагай бүүн үйлдээгээцээ. Ном болгожо бурилдүүлэн багша Цыдымыа, шабинарьши эн ажалаа аша үрэтийгээр үргэлжлэлүүлэгээ!

Галина Дашиева.

Арадай аман угын дээжье сүглуулагша, Буряад Республикин габяяатаа багша Ц.Ц.ОЧИРОВА «Фольклорная поэзия улекчинских бурят» гэхэн шэнжэлхүүдэхдэйдэхдэй нютагтай номхэдээн гаргуулба. Автор юрэл урданай дуунуудые, үреэл, таабаринуудые сүглуулгаар хизаарлаа бэшэ, харин нютагтайгаа зоной хэр угын нюдэнэй сэсэгти мэтээр наангиараа хадагалан абажа ябаан сэнтэй ён заншалнуудаар тусхай хэшэлнүүдэе бүридэхэн зохёөн, хүүгээдэй фольклорно «Наадан» ансамблийн программада аман угын зохёолнуудые оруулсан байна.

Ном 8 хэнэгээ бүридээ: «Песенная поэзия улекчинских бурят», «Благопожелание - вершина фольклорной поэзии», «Загадки», «Особенности местного говора», «Фольклор в школе», «Внеклассные мероприятия по традиционному фольклору», «Иследовательские работы учащихся», «Словарь».

Нургуулиингаа шабшиартай сүг аман угын зохёол сүглуулсан багшын ном бүридэхэнээхэдээ хэд түнэлаб, хэн ёнотойт тоодо оромоор бэ гэхэд, Улэгэнэн шотагай үндэр наанайтай угбэд, хүгшэд болонол дада. Эдэ зонгоо хүндэлэн нээрлэе:

ОЛОН СОО ОДОТОЙ, ЗОН СООГОО ЗОЛТОЙ

Буряад Республикин Ветерануудай совет республикин олонийтэтэй Агуу Илалтын 60 жэлэй ойн баярые амжалта түгэсөөр угтажа талаар эмхицдхэлэй, бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэринүүдье ябуулна. Тус соведэй түрүүлэгшийн орлогшо Сергей Гончикжапович САНЖИЕВ республикин үндэр нахатай ветерануудые хубин асуудалнуудаар хүлеэн абажа, бодото туналамжа хүргэхын тута эмхицдхэхы шадабаряя сүм зориулна.

ЭСЭГЭ оронойнгоо эрхэ сүлөөгэй үхэлтэ байлаануудта эрэлхэг зориг харуулдаа, амиды мэндэ тоонто иютагаа бусажа, амгалан ажалдаа хам оролсоод, арад түмэнэйшее байдалые баян дэлгэр болгохо хэрэгтэ бодото хубитаяа оруулсан үндэр нахатай, дайнай болон ажалай ветерануудай зариманийн мүнөө уедэх үндэхэн байдалда оронхой. Наханайнгаа эсэстэ ядуу байдалда ороон ветерануудай ажануудаар асуудалнуудые шийдхэлсэхэ талаар Сергей Гончикжапович эмхицдхэхы бэлгээ зориулна гэжэ онсолхо шухала.

1945 оной Агуу Илалтын түүхтээ тэрэ үдэр арбатай Улзы хүбүүнэй сэдхэлдэ араггүй наихай нийндер гээд хадуугудаа һэн. Дайшалы орден, медальнуудаа ханхинуулсан эрэлхэгээ сэргэшэдэй хуби заяа шийдхэлсэхэ хэрэгтэ орлдохо тухайгаа Улзы хүбүүн тишидээ хаанааа мэдэхэ бэлэй даа. Тэрэ гэхээр он жэлнүүд нубарин үнгэрэе, шинэ үетэн урган гарсаа, гүрэн түрүншье байдал тад ондоогоор хубилаа. Хүрьтээ энэ дэлхэй дээрэх хэншье, юншье мүнхе бэшэ гээд урданай зоной хэлсэдэгын араггүй зүйтэй даа. Дэлхэйн хоёрдохи дайнай үндхэлтэ наандаргалгануудые араггүй түргэөр усадхан совет гүрэн үүлэй хүтэлбэрилэгшидэй гэмээр капитализм гээшье байтуулж ахилээ бишүү.

Хүдэлмэришэн хүйэй аша тунаада хүсэ шадалаа, хүсэл бэлгээ сүм зориулнаа бэлгэгэй хүтэлбэрилэгшийн алдар солье зон хүхүүдтээ домог болгон дамжуулдаг юм. Имэ хүтэлбэрилэгшидэй тоодо Сергей Гончикжапович орохол ёороо ордог. Байгша оной февралин 2-то ажажын, аймагай эрхим хүтэлбэрилэгшидэй нэгэн ябдан, мүнөө республикин Ветерануудай соведэй түрүүлэгшийн орлогшо Сергей Гончикжапович САНЖИЕВ хүрьтээ энэ дэлхэй дээр түрэноор 70 наханайнгаа ойн баярые үри хүгээдэрээ, олон тоото нүхэдтээ тэмдэглэхэн.

Сергей Гончикжапович үнгэрэн сагайнгаа үндэрнээ ажал ябуулгодаа сэгнэлтэ үгэхэдээ, ини түрүүн аба, эжигээ ашатын буяигаар, совет гүрэнэй аша тунаар, нүхэдэйнгээ дэмжэлгээр амжалта туйлагдаа гээд тоолодог. Энэ яхажа араггүй зүйтэй. Зүгөөр энэд өөрчийн хүсэл оролдолго, хэлэнэн үгэ хэрэг хоёртоо бодото эзэн байлаа, өөртэй эрилтэ табигаа хүтэлбэрилэгшийн саашанхи ургалтада сэгнэшгүй үүргээдэй байнаа гээд эндэ онсолхо хэрэгтэй.

1935 оной февралин 2-то Бэшүүрэй аймагай «Улаан Одон» колхозой бэрхэадуушан Санжийн

Гончиктон хүбүүтэй болож, алтан энэ дэлхэй дээрэ адлар ирснен үргэлжлүүлхэ үридэе удаа түгэдэр Улзы гэхэн нэрэ үгэхэн бэлэй. Хүн түрэлтэнэй түүхэдэ түрүүлэн хүдэлмэришэн аша тулын хамгаалха совет гүрэн үдэрхоногийн үнгэрхэ бүри байдалаа батадхажаа байбашье, ангийн дайсадтай тэмсэл үргэнөөр ябуулдаг болож, ямаршье гэм хээгүй хүнүүдье хаманabalын хана ѿшөө эхилээгүй байгаа. Шэнэ байдал багуулжа ябанан ажалцаа или олон бэрхэшээлнүүдээ дабажа, үхижүүдэйнгээ ерээдүйн гэрэлтэ байдал байгуулнаби гээд сэдхээдэг байна. Улзы хүбүүн түрэлхидэг шеэ эрхим хийнтиянь абажа, дүүнэр Даши-Доржо, Жамса хоёрро харуулсанахаа гадна гэртэх, газаахи ажалнуудтаа тордионгүй түнхтэй болбо. Айлай ехэхүүн тул адуушан абадаа, үглөнөн илаан наранхаа үдэшээ орой болотор шорграа тэншилгэхэ забдагүй хүдэлмэрилдэг Дулма Бадмаевна эжигтээ огородой бөгүн түүлсэж, зүйн хилээнэй амтые хайн мэдэжэ, имоо хайнаар шудалжа, инженер гү, али багша болох хүсэдээ абланан ѿшгээдэйн ѿм.

ХАЯГАЙ эхин нүргуулии Шагаша Зинаида Михайлова Миронова Улзы хүбүүнэй хуби заняанд дабтасагийн мур үлөөнэн байдаг. Тийнэж Улзы дуратай багшынгаа мэргэжэл шэлэх хүсэдээ абланан бэлэй. Тэрэ 4-дэхи классай һүүлээр Шэбэртын долоон жэлэй нүргуулии 1951 ондо эрхимийн сэгнэлтэнүүдтэй дүүргэнэйнэй удаа Улаан-Үдийн багшанарай училишида нуралсалаа үргэлжлүүлэб. Энэд нурагжа байхадаа, Александр Фадеевэй «Залуу гвардий» гэхэн роман үзэхэдээ, энэ зохёолой гол герой Сергей Тюленинэй эмхицдхэхы шадабарии адишаанан нүхэдэйн Улзы «Сергей» гээд нэрэлдэг болоо һэн. Удааны энэ нэрэн бодото болоо ѿм.

Сергей Санжийев багшанарай училишии эдэбхитэй нүргашаа гаднаа боксоор бээз

норижо эхилэн ѿм. Уданшье гүй тэрэ республикин, хотын мурысөөнүүдэг шангай нүүринуудые эзэлдэг болбо.

1955 ондо Сергей Санжийев училишияа эрхимээр дүүргээд, сэргэгэй уялагтаа албандаа Зэжэлэр мордонон ѿм. Аймагай тэрэ үеийн хүтэлбэрилэгшидэй сэргэгэй албанаа иютагаа бусаан Сергейн эмхицдхэхы шадабарииен сэгнэн, аймагай спортын хэрэгүүдье даагшар, ВЛКСМ-ий райкомой секретаряар дэбжүүлээ һэн. Удааны тэрэ Бэшүүрэй совхозой отделение эрхилэгшидээр томилогдоод, үйлэдбэрийн орёо асуудалнуудые зүбөөр шийдхэжээ, хүдэлмэришэдэйнгээ зорилгонуудые тодорхойлон хүдэлдэг эрилтэ

хүтэлбэрилэгшидэй гурбан жэл үнгэрэнэй үүлэдэ болжаа гаргагдаан тэрэ зарлиг, партийна шапаг донгдолол адуулт гэжэ тоолгоод, Сергей Гончикжаповичийн талаар Охин-Булагай совхоз үндэр амжалтануудые туйлаан байдаг. Сергей Гончикжапович энэ даабарииен топ зүбөөр ойлгожо, гэртээ галуу харуулдаг эхэнэрүүдье энэ үйлэдэрийн томилжко, даабаряа дүүргэхэн ажал түрүүшүүлье урмаршулхадүримтэй танилсуулсан ѿм. Оройдоол 20 грамм дальбараахануудые 3-4 нарын туршидаа 3600 грамм шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаалгаа бодото баатаршалгатай жэшхээр байдаг. 1972 ондо тус совхозой галуушад 1600 центнер галуунай мяха гүрэндэ тушаагаа гэхэ гү, али бүхын түсэбэйнгэе гурбанай изгти болгожо шадаа һэн. Энэ хэрэгтэ түрүү шубуушад Ф.М.Асеевагай, А.А.Васильевагай, М.Д.Асеевагай хубита аргагүй ѿх ѿм.

СЕРГЕЙ Гончикжапович үйлэдбэрийн шинэ онол аргануудые бодомжтойгоор ийтэрүүлэнэй ашаар Бүхэсозуна, республикин, аймагай мүрысөөнүүдэдэй эрхимлэжэ, тосхон нүүринуудайнгаа шарайе хубилган нийжаруулсан, ажалшайнаар хийнгээ байнаа нүүдэлжээ дабажа, үхижүүдэйнгээ ерээдүйн гэрэлтэ байдал байгуулнаби гээд сэдхээдэг байна. Улзы хүбүүн түрэлхидэг шеэ эрхим хийнтиянь абажа, дүүнэр Даши-Доржо, Жамса хоёрро харуулсанахаа гадна гэртэх, газаахи ажалнуудтаа тордионгүй түнхтэй болбо. Айлай ехэхүүн тул адуушан абадаа, үглөнөн илаан наранхаа үдэшээ орой болотор шорграа тэншилгэхэ забдагүй хүдэлмэрилдэг Дулма Бадмаевна эжигтээ огородой бөгүн түүлсэж, зүйн хилээнэй амтые хайн мэдэжэ, имоо хайнаар шудалжа, инженер гү, али багша болох хүсэдээ абланан ѿшгээдэйн ѿм.

ХАЯГАЙ эхин нүргуулии Шагаша Зинаида Михайлова Миронова Улзы хүбүүнэй хуби заняанд дабтасагийн мур үлөөнэн байдаг. Тийнэж Улзы дуратай багшынгаа мэргэжэл шэлэх хүсэдээ абланан бэлэй. Тэрэ 4-дэхи классай һүүлээр Шэбэртын долоон жэлэй нүргуулии 1951 ондо эрхимийн сэгнэлтэнүүдтэй дүүргэнэйнэй удаа Улаан-Үдийн багшанарай училишида нуралсалаа үргэлжлүүлэб. Энэд нурагжа байхадаа, Александр Фадеевэй «Залуу гвардий» гэхэн роман үзэхэдээ, энэ зохёолой гол герой Сергей Тюленинэй эмхицдхэхы шадабарии адишаанан нүхэдэйн Улзы «Сергей» гээд нэрэлдэг болоо һэн. Удааны энэ нэрэн бодото болоо ѿм.

Сергей Санжийев багшанарай училишии эдэбхитэй нүргашаа гаднаа боксоор бээз

хүтэлбэрилэгшидэй урдаа табиан бэлэй. Партиин энэ даабариие бээлүүлхэн тутаа республикин олон ажалыннууд шубуу үсэхбэрилжээ эхилээ һэн. Энэ талаар Охин-Булагай совхоз үндэр амжалтануудые туйлаан байдаг. Сергей Гончикжапович энэ даабарииен топ зүбөөр ойлгожо, гэртээ галуу харуулдаг эхэнэрүүдье энэ үйлэдэрийн томилжко, даабаряа дүүргэхэн ажал түрүүшүүлье урмаршулхадүримтэй танилсуулсан ѿм. Оройдоол 20 грамм дальбараахануудые 3-4 нарын туршидаа 3600 грамм шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаалгаа бодото баатаршалгатай жэшхээр байдаг. 1972 ондо тус совхозой галуушад 1600 центнер галуунай мяха гүрэндэ тушаагаа гэхэ гү, али бүхын түсэбэйнгэе гурбан жэл үнгэрэнэй үүлэдэ болжаа гаргагдаан тэрэ зарлиг, партийна шапаг донгдолол адуулт гэжэ тоолгоод, Сергей Гончикжаповичийн талаар Охин-Булагай совхоз үндэр амжалтануудые туйлаан байдаг. Сергей Гончикжапович энэ даабарииен топ зүбөөр ойлгожо, гэртээ галуу харуулдаг эхэнэрүүдье энэ үйлэдэрийн томилжко, даабаряа дүүргэхэн ажал түрүүшүүлье урмаршулхадүримтэй танилсуулсан ѿм. Оройдоол 20 грамм дальбараахануудые 3-4 нарын туршидаа 3600 грамм шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаалгаа бодото баатаршалгатай жэшхээр байдаг. 1972 ондо тус совхозой галуушад 1600 центнер галуунай мяха гүрэндэ тушаагаа гэхэ гү, али бүхын түсэбэйнгэе гурбан жэл үнгэрэнэй үүлэдэ болжаа гаргагдаан тэрэ зарлиг, партийна шапаг донгдолол адуулт гэжэ тоолгоод, Сергей Гончикжаповичийн талаар Охин-Булагай совхоз үндэр амжалтануудые туйлаан байдаг. Сергей Гончикжапович энэ даабарииен топ зүбөөр ойлгожо, гэртээ галуу харуулдаг эхэнэрүүдье энэ үйлэдэрийн томилжко, даабаряа дүүргэхэн ажал түрүүшүүлье урмаршулхадүримтэй танилсуулсан ѿм. Оройдоол 20 грамм дальбараахануудые 3-4 нарын туршидаа 3600 грамм шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаалгаа бодото баатаршалгатай жэшхээр байдаг. 1972 ондо тус совхозой галуушад 1600 центнер галуунай мяха гүрэндэ тушаагаа гэхэ гү, али бүхын түсэбэйнгэе гурбан жэл үнгэрэнэй үүлэдэ болжаа гаргагдаан тэрэ зарлиг, партийна шапаг донгдолол адуулт гэжэ тоолгоод, Сергей Гончикжаповичийн талаар Охин-Булагай совхоз үндэр амжалтануудые туйлаан байдаг. Сергей Гончикжапович энэ даабарииен топ зүбөөр ойлгожо, гэртээ галуу харуулдаг эхэнэрүүдье энэ үйлэдэрийн томилжко, даабаряа дүүргэхэн ажал түрүүшүүлье урмаршулхадүримтэй танилсуулсан ѿм. Оройдоол 20 грамм дальбараахануудые 3-4 нарын туршидаа 3600 грамм шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаалгаа бодото баатаршалгатай жэшхээр байдаг. 1972 ондо тус совхозой галуушад 1600 центнер галуунай мяха гүрэндэ тушаагаа гэхэ гү, али бүхын түсэбэйнгэе гурбан жэл үнгэрэнэй үүлэдэ болжаа гаргагдаан тэрэ зарлиг, партийна шапаг донгдолол адуулт гэжэ тоолгоод, Сергей Гончикжаповичийн талаар Охин-Булагай совхоз үндэр амжалтануудые туйлаан байдаг. Сергей Гончикжапович энэ даабарииен топ зүбөөр ойлгожо, гэртээ галуу харуулдаг эхэнэрүүдье энэ үйлэдэрийн томилжко, даабаряа дүүргэхэн ажал түрүүшүүлье урмаршулхадүримтэй танилсуулсан ѿм. Оройдоол 20 грамм дальбараахануудые 3-4 нарын туршидаа 3600 грамм шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаалгаа бодото баатаршалгатай жэшхээр байдаг. 1972 ондо тус совхозой галуушад 1600 центнер галуунай мяха гүрэндэ тушаагаа гэхэ гү, али бүхын түсэбэйнгэе гурбан жэл үнгэрэнэй үүлэдэ болжаа гаргагдаан тэрэ зарлиг, партийна шапаг донгдолол адуулт гэжэ тоолгоод, Сергей Гончикжаповичийн талаар Охин-Булагай совхоз үндэр амжалтануудые туйлаан байдаг. Сергей Гончикжапович энэ даабарииен топ зүбөөр ойлгожо, гэртээ галуу харуулдаг эхэнэрүүдье энэ үйлэдэрийн томилжко, даабаряа дүүргэхэн ажал түрүүшүүлье урмаршулхадүримтэй танилсуулсан ѿм. Оройдоол 20 грамм дальбараахануудые 3-4 нарын туршидаа 3600 грамм шэгнүүртэйгээр гүрэндэ тушаалгаа бодото баатаршалгатай жэшхээр байдаг. 1972 ондо тус совхозой галуушад 1600 центнер галуунай мяха гүрэндэ тушаагаа гэхэ гү, али

«ТҮНХЭН ЕХЭ ДАЙДЫМНИИ ТҮҮХЭ ЕХЭТГЭ АРШААМНИ!»

ЭСЭГЭ ОРОН, ЭХЭ НЮТАГ
Эхэ нютаг - түрээн дайда,
Эжин зөвлөн албан,
Алтан хэблиг,
Ашата хүхэнэй нүмбэй -
Анха түрүүшүн
Алхам хэгдэхэн бэлэй.

Эхэмийн,
Энэ дайдамнай,
Эхэ, Оромнай!

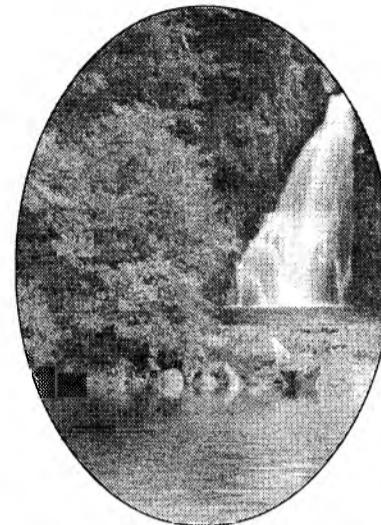
Улган дэлхэй - эхэмийн,
Үндэр тэнгэри - эсэгэмийн...
Эхэ Юурэн ибии,
Эсэг Малдан тэнгэргимнай!
Буха иөн баабаймнай,
Будал хатан ибимнай,
Эзэн Богдо Чингис -
Эртэ ехэ түүхэмнай,
Алдар сууга Хорин
Арбал иңгэ эсэгэмнай!

Эсэг!
Эхэ хүнине
Энхэрэн дүмэн ябаха
Элшэ тутаята
Элшэгүй дуран гэжэ бин!
Гэр байшан бодхожо,
Энэ миний нютаг гэжэ,
Эзэлэн миний түрэ гэжэ,
Хани найзая
Халуунаар угтажа сэдыхэлтэй,
Харин дайсанние
Хамха сохиго хүснэгтэй
Эрбэ шуран баатар -
Эсэгэмнай гээшэл даа!
Хүлэг залан мордуулдаг,
Нүхэ, нэлмэ баруулдаг,
Уг дамжахан
Урдын захяа
Журам болгон,
Нүдэл соомтай
Шулан болгон,
Зүрхэн соомтай
Түүдэг ахааха,
Орой дээрэмнай
Одо шатааха
Эльгэ пимгэншье хаа,
Эрэлхэг зоригтой
Эсэгэмнай гээшэл даа!

Бүрэн хаан, Буурал баабай,
Үндэр баабай, Хан Шаргай!..
Саяан уула, Мүнхэ Сарыдагнай,
Сэлэнгэ мүрэн, Ангара,
Эрхүүмнай,
Зүлхэмнай, Үдэмнай,

Байгал далаймнай, Галуута
нуурнай,
Бархамнай, Алханамнай!..
Хад бурхадууднай,
Хаашуулнай, хатаднай!
Үндэр ехэ хүштэгмнай,
Монгол түүрэг удхамнай!
Эртэ сагхаа
Эсэгын соло дуудагдаа,
Эхин мүнхэ аша
Эсэгын иэрээр дурдагдаа.
Эхэ ехэ дэлхэй -
Хангай тайга,
Үндэр ехэ ууланууднай,
Ургэн ехэ таланууднай,
Ута ехэ голтууднай,
Далай иуурнууднай,
Дайда ипотагууднай,
Эсэгэ ехэ
Хүхэ мүнхэ тэнгэргимнай,
Арад зомнай,
Айл аймагнай,
Аха дүүмнай,
Гүрэн түрэмнай,
Гурим журамнай
Зап запшалий,
Захагүй ехэ түүхэмнай,
Сэдыхэлнай, зугаамнай,
Сэсэн бодолнай -
Эдэ бүгэдэ
Эсэг оромнай,
Эхэ ипотаги -
Бэхамта
Мандуулхамнай болтогой!

АРШААМНИ
Үндэр ехэ тэнгэриин
Үүзлийн эхи абаа гүш...
Улган ехэ дэлхэй
Хүхэнийн дэбэрэн гарваа гүш...
Арад зондоо туяатай
Аршаан гэжэ алдартайш,
Анхан сагхаа удхатайш,
Таагдашагийн ушартайш!..
Алыган соогоо дэмүүхэн
Абан хүртэн байнаалби -
Арбан зүгий хүштээнэ
Шүтэн мүргэн байнаалби.
Уулын агаар нэмүүхэн -
Уушкан дүүрэн амилнаб.
Шуубун мэтэж жэгүүртэн,
Холуур дэгдэн ишидүүжком...
Ямар шэдигүү шуулус
Орёоп эльбэн гаранашиби.
Жээтэй хүйтэн халуу
Жэгэнин абан ерэнишиби?
Газар дэлхэй бүмбэрсэгтэй
Галта агуу зүрхэнине

Голто соогоо соробхицон
Зуладал бадаран мундэлөөш.
Бурялаа бурялаа бурялаа
Булаг гэгдэн мүнхэрөөш.
Шүүян шааян үнгэрөөш!
Сэхээ хүйтэн үбээдэ
Сэнхэг дээрэш буухал даа.
Мульхэтэөгүй тогон соош
Сэсэг задаршиод үүхвал даа.
Хүсэлдэөгүй бодольем,
Хүлдэөгүй сэдыхэлым
Үшюю дахин үнгэрэхэ,
Үглөө эртүүр үнреэхэ!..
Үндэр ямар бурханай
Үршөөл болон мандаабши,
Үйлэ хуби жаргалай
Үрэн болон задараабши?!
Түнхэн найхан дайдымни
Түүхэ ехэгэ аршаамни!
Түбийн зоной гайхални,
Түүдэг мэтэ зугаамни!..

ЧИНГИС ХААНЫ ШЭРЭЭ
Хангай ехэ дэлхэй эзэлхэн
Хүштэгэнэй
Хаан шэрээдэ үүгэдэн мүргэхэ
Зол бин.
Сагай гүйдэл соо мартагдашагий
Инэртэнэй
Ухаан сээжэдэ ингэн ябаха
Зон бин.

Үндэр байна, үргэн байна
Агууех Шэрээ -
Улган дэлхэйн хуби заяан
Дээрэн табяатай.

Хүн түрээн габьяя солнын
шэрээн,
Хүхэе ехэ уулын үбэртэ
мүнхэдээ залаатай.

Мүнхэ тэнгэриин хүшэн доро
Тэндээдэ буугаад,
Мүшэдэй тяянаа мүлигдэн
Загсаан шулуун.
Залин шэди харуулжа,
Заларан эндэ үнугаа
Замбиин залаа барилсаха
Заяатай хүбүүн!..

Үндэр хада хойнон -
Түгэдэршэгүй түшэг,
Ургэн талаа урдань - хэмжэшэгүй
Хэшэг...

Монгол соло, кидань соло,
Хүннануудай соло,
Мон уула - мондартгануудай орой
Дээрэ соробхило!

Уула мэтэ орбайжо, хада мэтэ
Ербижэ,
Урагшаа хараад лэ, энэхэн
Шэрээдэ үндэрлөөл даа.
Ууган ехэ бодолоо, уурагайхан
Хүсэлдэөгүй руу сэргэ мэтэ
Урянхаяа ерээдүй руу сэргэ мэтэ
Хүтэллөөл даа!

Агууех Шэрээ - арад зоной
Тахижка мүргэхэн шэрээ!
Аймшагтай дурдалга
Анханхаяа эндэ зээдэлээ.

Хандагайтai -
Хадын горхон
Ханхинаса нэрье...

Хангай эзэн

Хандагай хүлэгэөрөө

Хаан түрээз эрье...

Агуу Шэрээн
Агууех Эзэнтой

Эндэ уулзадагын лаб.

Үүзли манаар
Тэнгэри газар хоёрые
Тэбэридэгын лаб.

Үшүүхэн нэгэнэй

Үгэ холбон,

Үбдэгэөт нуталнанийн лаб.

Үйлэ түүхэн түгээрхэйдэ

Улаан зүрхөө дахан

Үярханийн лаб!

ТЭНГЭРИИН ҮҮДЭН
Агууех шэди алтан дэхэй дээрэ
Байх ёхотой -
Ариунай хайхан сэдыхэл тэрээндэ
Шүтэхэн болтогой:
Сэгээн хүхэ тэнгэри сэлийн гэнтэ
Убсүүгээ
Гэгээн ехэ бурханай гэрэлтэдүрэ
Узүүлхээр!

Эгээл тэрэ үедэ үрдижжэ оог
Табяай,
Эгээл наангин юумзээ эрижэ
Бурхаднаа абаарай:
Бүхэ бүдүүн хүбүү, бэллиг
Түгээдэр ухаае,
Бүхы дэлхэйн ашье, жаргал,
Баяр, зугаае!..

Эртэ сагхаа зоной этигэжэ
Ядаан юумзэн -
Эгтээ ябаад заримдаа өөдөө
Харахаа дүүлин...
Ульгэр онтохой боложо үдэшэ
Углөө хөөрөгдөө,
Ухижүүн манай сэдыхэл
Үндэгээрн хөөрөгдөө.

Агууех шэди аглаг замбид
Байх ёхотой -
Ариунай хайхан амискаалын
Сэдыхэл
Дайрахан болтогой!
Ажамиадаржа ябахан
Оршоломнайшие сэсэг
Мэтээр задархаар,
Альган дээрэмнай гэнтэ алтайн
Иаран мандахаар!..

Хөөрэн дэгдэн ябаан хөөбэри
Мэтэ үүлэй,
Өөрөө хүхин бадархан үнгэ шэрэ
- үүдээр,
Өөдөө хараад абаахадаа -
Элдэб бодолий нүүдэл -
Одоол ингээд ишгэдэшэх
Огторгойн шэдитэ үүдэн!..

Ногоон дээрэх бхтээд номин
Тэнгэри анхараарай,
Шэнхинээтиэ аяаень шэхэндээ
Хабшан абаарай,
Сэдыхэлээ сэлийн өөрөө сээжэ
Руугаа хараарай.
Шэдитэ үүдэн дэлигэхээ -
Сэгнэн ойлгон жаргаарай!

Агууех шэди амин соо байха
Ёхотой!..

АРШААНЫ САНАТОРИДО АРГАГУЙ ЕХЭ ТУНДАЛЖКА ХЭРЭГТЭЙ

Сошордомо дохёө

Үнгэрэгшэ намар үдэрэй тодхороо
Боложо, аюудаа дайрагдаад, үе-мүсэ,
Нүүжээс гэмтээд, БСМП-дэхэгтэж, нараа
Шахуу аргалуулдад гарваа һэм. Тийбрэшье
Саашадаа тонийнайаар эдэгэжэ, хуушан
Түхэлдээ оржо, хүл дээрээс гарахын тул
Нийн нүхэдэй түхаар Түнхэнэй сууга
Аршаанд аргалуулха золтой, талаантай
Байбаб. Тэндэхий КТС (анханайын нэрэ)
Мүнхэ үедэ «Внелгочный туберкулезный
санаторий» гэжэ нэргээд болонхой. Би
Тэрээ санаториido мүн лэ нараа шахуу
Амаргүй нийнайаар аргалуулж, тонийнай
Эдэгээд, хүл дээрээс гаража, урданай өнөөр
Хэлэхэдэ, «хуушан бойтогоо һөөргөн
хүлдээд үглээд», городоо бусабад. Энэ
Санаторийн түхэлдээхийн үгтэшбохоноор
Хэлэнгүй үнгэрэгхэнэй аягүй байна:

Нэгэдэхинь - аргалалга, эмчилгүй
Талаар гэхэд, эрхим һайн! Эдэгээнүүдээс
ондоо үндэр сэгээлтийн үнүүдүү буряд
хэлэндээ олдох аал? Санаторийн ахамад
врач-хирург Прушенов Аральжин
Дондокович, аргалагша врач Цыденова
Белла Бимбаевна, Буюнтуева Дарима
Шагдышрова - физио-кабинетын дээгүү
Эдэгээд гэхэд, эрхим һайн, дээдэ шатын эм
Гартай мэргэжэлтэд - илангаяа ехээр
ородожо, намдаа түнхэнэ, аргалас (бэсэ
дааха шадалгүй 76 нахаа хүрэхэн намай),
хүл дээрэмни бодхожо табия ха юм.

Хоёрдохинь - санаторийн эдээ хоолой
Талаар гэхэд, эрхим һайн! Эдэгээнүүдээс
асуудал шухала, тонийнай. Эдээ хоолын
олои янза, шанар нийнтай, эдэшээг, саг
үргэлжэ байдаг байна.

Гурбадахинь - ариг сэбэрэй талаар
амаргүй нийхэн, сэбэр. Эдэгээнүүдээс
тэмдэгэл отделение даагшиа Прушенова
Майя Цыреновнагай хүтэлбэри-заабари
доро бэлүүлэгдэнэ. Мүн лэ санаториido
ородосотой эдэхихтэйгээр хүдэлжэ,
ажаллажаа байгашдээ элирүүлхэхэртэй.
Эдээ хэд бэ гэбээ: Прушенов Аральжин
Дондокович - ахамад врач, хирург,
Цыденова Белла Бимбаевна - аргалагша
врач, Прушенова Майя Цыреновна, врач
- отделение даагшиа, Шагдуров Николай
Дашеевич - врач.

Медицинээ хүдэлмэрилэгшээд:
Буюнтуева Дарима Шагдышрова (физио-
кабинет), Сыренова Намжил Владимира
- стоматолог. Медсестраниуд -
Сыхеева С.В., Усольцева А.Н., Аюшевеа
Н.Д., Торсогоеева В.В. Баймитова С.Б.,
Прушенов Р.С., Федоровцева Т.В.,
Ахамажапова М.В., Бодеева Н.Д.,
Шолонова Н.В.

Технический ажлын ябуулгашад: Таря-
шинова С.Д., Ханхава Д.Ц.-Ж. Бодеева Н.Д.
Энэ санаториido аргалуулдаг зоной
олонхи хубинь хүхийдэй байдаг байна.
Эндэ бүхын Буряд Республикин
районуудаа бэсэ мутгай, үбшэн, үлбэр
бэстэй хүхийдэй аргалуулдаг байна.
Аргынгаа хажуулаа нийтийн нийтийн
орхюулангүй, номын үзүүлдэг, хэшээл-
нүүдэй хэдэг заншалтай байна. Аршаан
курортын нургуули хөрөй хоорондоо
багшанар ябажа, тааналгяягүй номын
заанаа, урогоудын хэнэ. Тийн эндэхий

зувчай хэлчээс, аргагүй хүндэ, тулуюр
байдалтай байна. Юуб гэхэд, унтардаг
палата сооны ном сударын заана ха. Энэ
санаториийн зонийн галай талаар ехэ хүндэ
хүшээр байдалтай байна: хирэ-хирэ болоод
лэ зонийн галай талаар унтарна. Бүхын Арилан
курортын бэшэ, харин тээс саана, аминаадаа
зайдаа байлан гансал санаторийн тусхайтаа
электроподстанциин хэээр хуушаранхай.
Аргалуулжась, ажаллажась байлан
зондоо ямар байлтай! Явариин янгинама
хүйтэнэй үедэ заримаа унтардагийн
полатуудууд соогуур сэб хүйтэн сонхон-
шагаабарийн доогуурхи батарейнүүдэйн
муугаар дулаасуулна. Эхилээ хадаа
санаторийн дугуудуудаа байдалын үшүү
тэмдэглэс: ехэ корпусийн нэгэ угтуулгайшийн
улаангаа тааналга сооны орши гансахан
хуушар

ПРОГРАММА ТЕЛЕПЕРЕДАЧ

Понедельник, 7

Первый канал

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Х/ф "Еще не вечер"
12.00 Т/с "Клон"
13.00 Новости
13.05 Х/ф "Комната страха"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "День рождения Буржуя-2"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 Т/с "Две судьбы"
19.00 Новости
19.10 Т/с "Две судьбы"
19.40 Т/с "Клон"
20.50 Жди меня
22.00 Время
22.30 Т/с "Близнецы"
23.40 "Частный Рубенс за 100 миллионов"
00.40 "Время"
01.00 "Золотой колодец"
01.30 "Сканер". "Домашний ад"
02.00 "Русский экстрим"

«РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
06.45, 07.45 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
07.15, 08.15 Вести-Бурятия

- Канал "Россия"
09.45 "Вести недели"
10.45 "Любить Гитлера. Смертельный полет Гесса"
11.40 "В Городке"
11.50 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.50 Т/с "Бедная Настя"
13.50 "Что хочет женщина"
14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
Местное время
15.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
15.30 Х/ф "Во имя мести"
17.25 Вести. Дежурная часть
Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал "Россия"
18.00 Вести
18.10 "Честный детектив"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исцеление любовью"
20.45 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести
Местное время
21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
21.55 Т/с "Тайны следствия-2"
23.00 Т/с "Возвращение Титаника-2"
00.00 "Вести+"
00.20 "Дежурный по стране"

- 07.00 "Сегодня утром"
10.05 Т/с "Она написала убийство. Внебрачный ребенок"
11.00 "Сегодня"
11.25 "Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю"
11.55 "Кулинарный поединок"
12.55 "Квартирный вопрос"
14.00 "Сегодня"
14.30 Т/с "Мангуст-2"
16.35 "Чрезвычайное происшествие"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.30 Т/с "Линия защиты"

- Канал БГТРК
19.35 Актуальное интервью
19.50 Кинематограф

- Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Парни из стали"
21.45 Т/с "Карусель"
22.50 "Чрезвычайное происшествие"
23.00 "Сегодня"
23.40 Т/с "Стрельбы, или Странности любви", 1 с.
00.50 "Чрезвычайное происшествие"
01.00 "Сегодня"
01.15 Т/с "Парни из стали"
02.15 "Профессия - репортер"

- Канал АРИГ УС
08.10 "Глобальные новости"
08.15 М/с "Котопес"
08.40 М/с "Ох уж эти детки"
09.05 М/с "Как говорит Джинджер"
09.30 Формула успеха
09.40 Наши песни
10.00 Завтрак с Дискавери
11.00 Х/ф "Ниндзя-серферы"
Перерыв до 17.00
17.00 Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич"
17.45 Победоносный голос верующего
18.15 Москва: инструкция по применению

- 07.20 "Школьное ТВ"
07.50 "Лоск". Погода
08.00 "Мстители"
08.25 М/с "Кот по имени Ик"
08.50 М/с "Крашеный лис"
09.00 "Команда 1611"
09.35 Т/с "Мятежный дух"
10.30 "24". Погода
10.50 "Неделя"
12.00 "Очевидец"
13.00 "Дикая планета"
13.30 "24". "Лоск". Погода
14.00 "Час суда"
15.00 Проект "Отражение": "Бродяги"
16.15 М/с "Вуншпунш"

- 16.40 Т/с "Паэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда"
20.00 М/с "Футурама"
20.30 "24". "Лоск". Погода
21.00 Х/ф "Проклятие мертвого озера"
22.55 "Лоск"
23.00 Т/с "Солдаты"
00.15 "Веселые баксы"
00.30 "24". Погода

- 07.00 Т/с "Беверли Хиллз 90210"
07.40 М/с "Приключения мышки"
07.50 М/с "Смешарики"
08.00 М/с "Приключения Вуди и его друзей"

- 08.30 Т/с "Моя прекрасная няня"
09.00 Т/с "Друзья"
10.00 Истории в деталях

- 10.30 Т/с "Улицы разбитых фонарей"
11.30 Х/ф "Это все она"
13.30 Осторожно, модерн-2
14.00 Т/с "Сабрина - маленькая ведьма"
14.30 Мультфильм
15.00 М/с "Озорные анимашки"
15.30 М/с "Каспер"
15.55 М/с "Приключения Джеки Чана"
16.25 М/с "Люди в черном"
17.00 Т/с "Лучшие"
18.00 Т/с "Тайны Смолвиля"
19.00 Т/с "Шпионка"
20.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
20.30 Истории в деталях
21.00 Т/с "Улицы разбитых фонарей"
22.00 Х/ф "Лучшие из лучших"
00.10 Скрытая камера
00.30 Истории в деталях
01.00 Т/с "Моя прекрасная няня"

ДТВ

- 10.00 "ZTV"
10.30 "Неслучайная музыка"
10.35 Мультфильмы
11.00 "На бульваре..."
11.30 "Звездная семейка"
12.05 "Телемагазин"
12.35 "Агентство криминальных новостей"
12.55 Х/ф "Каникулы Лены"
15.15 Д/с "Красота по-американски"
15.45 Т/с "Воздушная полиция"
16.45 Т/с "Округ Колумбия"
17.50 Мультфильмы
18.35 "Звездная семейка"
19.15 Х/ф "Не сошлись характерами"
21.25 "Неслучайная музыка"
21.30 Д/с "Красота по-американски"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми"
22.55 Т/с "МУР есть МУР"

• ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Вторник, 8

Первый канал

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Близнецы"
11.10 Т/с "Клон"
12.30 М/с "Новые приключения Винни-Пуха"
13.00 Новости
13.05 Т/с "Женщины в любви"
14.10 Х/ф "По законам военного времени"
15.40 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "День рождения Буржуя-2"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 Т/с "Две судьбы"
19.00 Вечерние новости
19.10 Т/с "Две судьбы"
19.40 Т/с "Клон"
20.50 Т/с "Любительница частного сыска Даша Васильева-2"
22.00 Время
22.30 Т/с "Близнецы"
23.40 "Замужем за иностранцем"
00.30 "Время"
00.50 "Звезды эфира". Леонид Филатов
01.20 Крылья. "Твердый воздух"
01.50 Д/с "Оружие Второй мировой войны". Часть 2-я

«РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
06.45, 07.45 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
07.15, 08.15 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
09.45 Т/с "Тайны следствия-2"
10.45 "Генерал Цвигун. Последний выстрел"
11.45 Вести. Дежурная часть
12.00 Вести
Местное время
12.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
12.50 Т/с "Бедная Настя"
13.50 "Что хочет женщина"

- 14.45 Вести. Дежурная часть
15.00 Вести
Местное время
15.10 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
15.30 "Частная жизнь"
16.30 Т/с "Возвращение Титаника-2"
17.30 Вести. Дежурная часть
Местное время
17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
Канал "Россия"
18.00 Вести
18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"
18.45 Т/с "Кармелита"
19.45 Т/с "Исцеление любовью"
20.45 Вести. Дежурная часть
21.00 Вести
Местное время
21.30 Вести-Бурятия
Канал "Россия"
21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
21.55 Т/с "Тайны следствия-2"
23.00 Т/с "Возвращение Титаника-2"
00.00 "Вести+"
00.20 Х/ф "Майор Вихрь", 1 с.
01.40 Х/ф "Глобальная угроза"

- Канал НТВ
07.00 "Сегодня утром"
10.05 Т/с "Она написала убийство"
11.00 "Сегодня"
11.25 "Чистосердечное признание"
11.55 Т/с "Карусель"
12.55 Т/с "Парни из стали"
14.00 "Сегодня"
14.30 Х/ф "Фантомас"
16.35 "Чрезвычайное происшествие"
17.00 "Сегодня"
17.20 "Принцип домино"
18.30 Т/с "Линия защиты"
Канал БГТРК
19.35 "Гвой шанс"
19.45 К 60-летию Победы. "Строки мужества и любви"
Канал НТВ
20.00 "Сегодня"
20.40 Т/с "Парни из стали"
21.45 Т/с "Карусель"

БАЙКАЛ
ОПТОВО-РОЗНИЧНЫЙ ЦЕНТРТОВАРЫ РОССИЙСКИХ
И ЕВРОПЕЙСКИХ ФАБРИК

- ЗИМНЯЯ ОБУВЬ мужская, 50 моделей от 900 р., классическая и модельная
ЖЕНСКИЕ ЗИМНИЕ САПОГИ
модельные, классические + на полные ноги + 42, 43 р-ры.
ЗИМНЯЯ ОБУВЬ подростковая и дет. (низкие цены)
УНТЫ жен. и дет., современ. отделка (г. Москва)
РЕЙТУЗЫ детские, взрослые (г. Москва)
КРОССОВКИ детские, взрослые от 298 руб.
САПОГИ СУКОННЫЕ женские, мужские
ОБУВЬ КОМНАТНАЯ детская, взрослая (низкие цены)
САПОГИ КИРЗОВЫЕ (г. Москва) от 348 руб.

— ул. Сахариновой, 6а, ост. «ПОШ», Геологический институт, вход с обратной стороны, тел.: 43-43-86, без выходных;

— ул. Гагарина, 37 (напротив маг. «Облейный»), тел.: 26-30-87;

— ул. Куйбышева, 28 (рядом с Центральным рынком);

— ул. Столичная, 1 (Автозавод), тел.: 25-10-70;

— ул. Ключевская, 99, тел.: 43-51-34.

- 13.00 "Дикая планета"
13.30 "24". "Лоск". Погода
14.00 "Час суда"
15.00 Т/с "Солдаты"
16.15 М/с "Вуншпунш"
16.40 Т/с "Паэр рейнджерс, или Могучие рейнджеры"
17.00 Т/с "Мятежный дух"
18.00 "Час суда"
20.00 М/с "Футурама"
20.30 "Есть идея". "Лоск". Погода
21.00 Х/ф "Кровавый кулак: нулевая отметка"
22.50 "Лоск"
23.00 Т/с "Солдаты"
00.15 "Веселые баксы"
00.30 "24". Погода

- 15.55 М/с "Приключения Джеки Чана"
16.25 М/с "Люди в черном"
17.00 Т/с "Лучшие"
18.00 Т/с "Тайны Смолвиля"
19.00 Т/с "Шпионка"
20.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
20.30 Истории в деталях
21.00 Т/с "Улицы разбитых фонарей"
22.00 Х/ф "Лучшие из лучших-2"
00.10 Скрытая камера
00.30 Истории в деталях
01.00 Т/с "Моя прекрасная няня"

ДТВ

- 10.00 "ZTV"
10.30 "Неслучайная музыка"
10.35 Мультфильмы
11.00 "На бульваре..."
11.30 "Звездная семейства"
12.05 "Телемагазин"
12.35 "Агентство криминальных новостей"
12.55 Х/ф "Дисбат"
15.15 Д/с "Красота по-американски"
15.45 Т/с "Воздушная полиция"
16.45 Т/с "Округ Колумбия"
17.50 Мультфильмы
18.35 "Звездная семейства"
19.15 Х/ф "В русском стиле"
21.25 "Неслучайная музыка"
21.30 Д/с "Красота по-американски"
22.00 "На бульваре..."
22.25 Т/с "Женаты и с детьми"
22.55 Т/с "МУР есть МУР"
00.00 "Шоу Бенни Хилла"
00.40 "Звездная семейства"

№11(21097)

Среда, 9

Духотриз

№4(409)

Первый канал

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Близнецы"
11.10 Т/с "Клон"
12.30 М/с "Лило и Стич"
13.00 Новости
13.05 Т/с "Женщины в любви"
14.10 Т/с "Любительница частного сыска" Даша Васильева-2"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "День рождения Буржуя-2"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 Т/с "Две судьбы"
19.00 Новости
19.10 Т/с "Две судьбы"
19.40 Т/с "Клон"
20.50 Т/с "Любительница частного сыска" Даша Васильева-2"
22.00 Время
22.30 Т/с "Близнецы"
23.30 Х/ф "Рокки-5"
01.20 "Пропавший бункер"
01.50 Идолы. "Элизабет Тейлор и Ричард Бартон"
02.20 Х/ф "Грязная дюжина: последнее задание"
04.00 Футбол. Товарищеский матч. Сборная Италии - сборная России
05.50 Т/с "Свидетель против мафии"

«РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
Местное время
06.45, 07.45 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
07.15, 08.15 Вести-Бурятия
Канал "Россия"

Четверг, 10

Первый канал

- 07.00 "Доброе утро"
10.00 Новости
10.05 Т/с "Близнецы"
11.10 Т/с "Клон"
12.30 М/с "Утиные истории"
13.00 Новости
13.05 Т/с "Женщины в любви"
14.10 Т/с "Любительница частного сыска" Даша Васильева-2"
15.30 "Угадай мелодию"
16.00 Новости
16.20 Т/с "День рождения Буржуя-2"
17.20 "Пять вечеров"
18.30 Т/с "Две судьбы"
19.00 Новости
19.10 Т/с "Две судьбы"
19.40 Т/с "Клон"
20.50 Т/с "Любительница частного сыска" Даша Васильева-2", закл. серия
22.00 Время
22.30 Т/с "Близнецы", закл. серия
23.40 "Человек и закон"
00.30 "Время"
00.50 Ударная сила.
"Вертикальный предел"
01.20 "Владимир Зельдин. Вечно влюбленный"
01.50 Д/ф "О чём говорят животные"
02.20 Х/ф "Как выйти замуж за миллиардера"
04.05 Европейский хоккейный тур. Сборная России - сборная Финляндии
05.20 Т/с "Свидетель против мафии"
06.00 "Подводный мир Андрея Макаревича"

«РОССИЯ»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
09.45 Т/с "Тайны следствия-2"
10.45 "Трагедия силяча. Иван Поддубный"

09.45 Т/с "Тайны следствия-2"
10.45 "Последняя команда-ровка"

11.45 Вести. Дежурная часть

12.00 Вести

12.30 Вести-МОСКВА

12.50 Т/с "Бедная Настя"

13.50 "Что хочет женщина"

14.45 Вести. Дежурная часть

15.00 Вести

15.10 Вести-МОСКВА

15.30 "Частная жизнь"

16.30 Т/с "Возвращение Титаника-2"

17.30 Вести. Дежурная часть

Местное время

17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.)

Канал "Россия"

18.00 Вести

18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"

18.45 Т/с "Кармелита"

19.45 Т/с "Исцеление любовью"

20.45 Вести. Дежурная часть

21.00 Вести

Местное время

21.30 Вести-Бурятия

Канал "Россия"

21.50 "Спокойной ночи, малыши!"

21.55 Т/с "Тайны следствия-2"

23.00 Т/с "Возвращение Титаника-2"

00.00 "Вести+"

00.20 Х/ф "Майор Вихрь"

01.45 Х/ф "Путь к причалу"

Канал HTB

07.00 "Сегодня утром"

10.05 Т/с "Она написала убийство. Увидимся в суде"

11.00 "Сегодня"

11.25 "Особо опасен!"

11.55 Т/с "Карусель"

12.55 Т/с "Парни из стали"

14.00 "Сегодня"

Канал HTB

07.00 "Сегодня утром"

10.05 Т/с "Она написала убийство. Увидимся в суде"

11.00 "Сегодня"

11.25 "Особо опасен!"

11.55 Т/с "Карусель"

12.55 Т/с "Парни из стали"

14.00 "Сегодня"

Канал HTB

07.00 "Сегодня утром"

10.05 Т/с "Она написала убийство. Поминки Хэннигана"

11.00 "Сегодня"

11.25 "Тайны разведки"

11.55 Т/с "Карусель"

12.55 Т/с "Парни из стали"

14.00 "Сегодня"

14.30 Х/ф "Фантомас против Скотленд-Ярда"

16.35 "Чрезвычайное происшествие"

07.00 "Сегодня утром"

10.05 Т/с "Она написала убийство. Поминки Хэннигана"

11.00 "Сегодня"

11.25 "Тайны разведки"

11.55 Т/с "Карусель"

12.55 Т/с "Парни из стали"

14.00 "Сегодня"

14.30 Х/ф "Фантомас против Скотленд-Ярда"

16.35 "Чрезвычайное происшествие"

09.45 Х/ф "Фантомас разбушевался"

16.35 "Чрезвычайное происшествие"

17.00 "Сегодня"

17.20 "Принцип домино"

18.30 Т/с "Линия защиты"

Канал БГТРК

19.35 "Толи"

Канал НТВ

20.00 "Сегодня"

20.40 Т/с "Парни из стали"

21.45 Т/с "Карусель"

22.50 "Чрезвычайное происшествие"

23.00 "Сегодня"

23.40 Т/с "Стрельбы, или Странности любви"

00.50 "Чрезвычайное происшествие"

01.00 "Сегодня"

01.15 Т/с "Парни из стали"

02.15 Т/с "Детектив Раш"

Канал АРИГ УС

07.30 "Восточный экспресс"

08.10 "Глобальные новости"

08.15 М/с "Котопес"

08.40 М/с "Ох уж эти детки"

09.05 "Восточный экспресс"

09.30 Формула успеха

09.45 "Неофициально"

10.00 Завтрак с Дискавери

11.00 Х/ф "Дорогая Клаудия"

13.15 М/ф "Крутые борбы"

13.40 Х/ф "Ледяные пираты"

15.55 Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич"

17.45 М/ф "Баба-яга против"

18.00 Победоносный голос верующего

18.30 "Серебряные капли"

18.50 Формула успеха

19.00 "Цена любви"

20.00 "Живой журнал"

20.30 Москва: инструкция по применению

Канал БГТРК

19.35 "Твой шанс"

19.45 Телевизионная приемная Канал НТВ

20.00 "Сегодня"

20.40 Т/с "Парни из стали"

21.45 Т/с "Карусель"

22.50 "Чрезвычайное происшествие"

23.00 "Сегодня"

23.40 "К барьеру!"

01.00 "Сегодня"

01.15 Т/с "Парни из стали"

02.15 Т/с "Детектив Раш"

03.05 Бильярд

04.15 Т/с "Западное крыло"

05.00 "Сегодня"

05.10 Т/с "За гранью возможного"

05.55 Т/с "Без следа-II"

06.40 "Чрезвычайное происшествие"

21.00 Вести

Местное время

21.30 Вести-Бурятия

Канал "Россия"

21.50 "Спокойной ночи, малыши!"

21.55 Т/с "Тайны следствия-2"

23.00 Т/с "Возвращение Титаника-2"

00.00 "Вести+"

00.20 Х/ф "Майор Вихрь"

01.50 Х/ф "Куда приводят мечты"

17.00 "Сегодня"

17.20 "Принцип домино"

18.30 Т/с "Линия защиты"

Канал БГТРК

19.35 "Твой шанс"

19.45 Т/с "Карусель"

20.45 "Восточный экспресс"

20.55 Формула успеха

21.00 "Окна". Погода

22.00 "Дом-2. Зимовка". Погода

23.00 Х/ф "Большой размер"

Канал АРИГ УС

07.30 "Есть идея"

07.50 "Лоск". Погода

08.00 "Мстители"

Пятница, 11

Первый канал

- 07.00 "Доброе утро"
- 10.00 Новости
- 10.05 Т/с "Близнецы", закл. серия
- 11.10 Т/с "Клон"
- 12.30 М/с "Алладин"
- 13.00 Новости
- 13.05 Т/с "Женщины в любви"
- 14.10 Т/с "Любительница частного сыска Даши Васильева-2"
- 15.30 "Угадай мелодию"
- 16.00 Новости
- 16.20 Х/ф "Запретная зона"
- 18.00 "Пять вечеров"
- 19.00 Новости
- 19.20 Криминальная Россия. "Люди исчезают в полдень"
- 19.50 "Основной инстинкт"
- 20.50 "Поле чудес"
- 22.00 Время
- 22.25 "Евровидение-2005"
- 23.40 Х/ф "Воздушная тюрьма"
- 01.50 Х/ф "Большие надежды"

«Россия»

- 06.00 "Доброе утро, Россия!"
- Местное время**
- 06.45, 07.45 Вести-Бурятия (на бур. яз.)
- 07.15, 08.15 Вести-Бурятия Канал "Россия"
- 09.45 Т/с "Тайны следствия-2"
- 10.45 "Мой серебряный шар. Сергей Филиппов"
- 11.45 Вести. Дежурная часть
- 12.00 Вести **Местное время**
- 12.30 Вести-Бурятия Канал "Россия"
- 12.50 "Мусульмане"
- 13.00 "Вся Россия"
- 13.15 "Городок"
- 13.45 "В поисках приключений"

№4(409)

- 14.45 Вести. Дежурная часть
- 15.00 Вести **Местное время**
- 15.10 Вести-Бурятия Канал "Россия"
- 15.30 "Частная жизнь"
- 16.30 Т/с "Возвращение Титаника-2"
- 17.30 Вести. Дежурная часть **Местное время**
- 17.40 Вести-Бурятия (на бур. яз.) Канал "Россия"
- 18.00 Вести
- 18.10 Т/с "Кулагин и партнеры"
- 18.45 Т/с "Кармелита"
- 19.45 Т/с "Исцеление любовью"
- 20.45 Вести. Дежурная часть
- 21.00 Вести **Местное время**
- 21.30 Вести-Бурятия Канал "Россия"
- 21.50 "Спокойной ночи, малыши!"
- 21.55 "Юрмалина"
- 23.45 Х/ф "Двойной капкан"

НТВ

- 07.00 "Сегодня утром"
- 10.05 Т/с "Она написала убийство. Баллада для дамы в голубом"
- 11.00 "Сегодня"
- 11.25 "Военное дело"
- 11.55 Т/с "Карусель"
- 12.55 Т/с "Парни из стали"
- 14.00 "Сегодня"
- 14.30 Х/ф "Впервые замужем"
- 16.35 "Чрезвычайное происшествие"
- 17.00 "Сегодня"
- 17.20 "Принцип домино"
- 18.35 "Стресс"
- Канал БГТРК**
- 19.35 Мир связь
- 19.45 Здоровье в вашем доме
- Канал НТВ**
- 20.00 "Сегодня"

БУРЯД УЧЕНЫХ

Духовник

- 20.40 Х/ф "Смерти вопреки"
- 22.45 "Чрезвычайное происшествие"
- 23.00 "Сегодня"
- 23.45 "Совершенно секретно. Информация к размышлению"
- 00.40 Х/ф "Ангел тьмы"
- 02.35 "Кома. Это правда"

АРИГ УС

- 07.30 "Восточный экспресс"
- 07.50 Наши песни
- 08.05 Глобальные новости
- 08.15 М/с "Котопес"
- 08.40 М/с "Ох уж эти детки"
- 09.05 Формула успеха
- 09.10 "Восточный экспресс"
- 09.30 "Серебряные капли"
- 09.45 Наши песни
- 10.00 Х/ф "Труффальдино из Бергамо"
- Перерыв до 17.00**
- 17.00 Т/с "Любовь и тайны Сансет Бич"
- 17.45 Победоносный голос верующего
- 18.15 М/ф "Баба-яга против"
- 18.30 "Серебряные капли"
- 18.45 "Восточный экспресс"
- 19.00 "Школа ремонта"
- 20.00 М/ф
- 20.10 Формула успеха
- 20.20 "Нужные вещи"
- 20.30 "Восточный экспресс"
- 21.00 "Окна". Погода
- 22.00 "Дом-2. Зимовка".
- 23.00 Х/ф "Самозванцы поневоле"
- 02.00 "Дом-2. Зимовка"
- 02.30 Х/ф "Адский небоскреб"

ТИВИКОМ

- 07.10 "Лоск". Погода
- 07.20 "Радар-спорт"
- 08.00 "Мстители"
- 08.25 М/с "Кот по имени Ик"
- 08.50 М/ф "Желтый аист"

3.02.2005

№11(21097)

- 15.30 М/с "Каспер"
- 15.55 М/с "Новый Бэтмен"
- 16.25 М/с "Люди в черном"
- 17.00 Т/с "Лучшие"
- 17.00 Т/с "Тайны Смолвиля"
- 19.00 Т/с "Шпионка"
- 20.00 Т/с "Моя прекрасная няня"
- 20.30 Истории в деталях
- 21.00 Т/с "Улицы разбитых фонарей"
- 22.00 Х/ф "Метро"
- 00.35 Истории в деталях
- 01.05 Т/с "Моя прекрасная няня"

ДТВ

- 10.00 "ZTV"
- 10.30 "Неслучайная музыка"
- 10.35 Мультфильмы
- 11.00 "На бульваре..."
- 11.30 "Звездная семейства"
- 12.05 "Телемагазин"
- 12.35 "Агентство криминальных новостей"
- 12.55 Х/ф "Антитело"
- 15.15 Д/с "Красота по-американски. Хирурги Беверли Хиллз"
- 15.45 Т/с "Шоу рекордов Гиннеса"
- 16.45 Т/с "Округ Колумбия"
- 17.50 Мультфильмы
- 18.35 "Звездная семейства"
- 19.15 Х/ф "Рогоносец"
- 21.25 "Неслучайная музыка"
- 21.30 Д/с "Красота по-американски"
- 22.00 "На бульваре..."
- 22.25 Т/с "Женаты и с детьми"
- 22.55 Д/ф "Трагедии животных"
- 00.00 "Шоу Бенни Хилла"

БУРЯД УЧЕНЫХ

ОПТОВАЯ ПРОДАЖА АВТОЗАПЧАСТЕЙ

ТАЗ

по ценам завода

скидки до 10% на остальную продукцию!

Это действительно НИЗКИЕ цены и реальные гарантии!

широкий выбор по низким ценам

Запчасти к грузовикам
г. Улан-Удэ, пр. Ботанический, 39а, тел.: 440-514

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 •

Суббота, 12

Первый канал

- 07.00 Новости
- 07.10 М/с "Американский хвост"
- 07.30 Х/ф "Дети в стране игрушек"
- 09.20 Играй, гармонь любимая!
- 10.00 Слово пастыря
- 10.10 Здоровье
- 11.00 Новости
- 11.10 "Смак"
- 11.30 "Кумиры"
- 12.10 Спецрасследование. "Замужем за иностранцем"
- 13.00 Новости
- 13.10 История с географией. "В погоне за цунами"
- 14.10 Дисней-клуб: "Микки Маус и его друзья"
- 14.40 Умницы и умники
- 15.20 Д/ф "17 мгновений славы"
- 16.10 "Слабое звено"
- 17.00 Х/ф "Пес-миллионер"
- 18.40 Золотые годы Микки Мауса
- 19.00 Новости
- 19.10 Мы делаем "Ералаш"
- 19.40 "Новые песни о главном"
- 21.00 "Кто хочет стать миллионером?"
- 22.00 Время
- 22.20 "Розыгрыш"
- 23.50 "Золотой граммофон"
- 00.50 Х/ф "Мосты округа Мэдисон"
- 03.20 Европейский хоккейный тур. Сборная России - сборная Швеции
- 04.40 Х/ф "Убивать надо вовремя!"

«Россия»

- 06.55 М/ф "Железный гигант"
- 08.15 "Большая перемена"
- 08.40 "Золотой ключ"

- 09.00 Вести
- Местное время**
- 09.10 Вести-Бурятия (на бур. яз.) Канал "Россия"

- 09.20 "Русское лото"
- 09.55 "Утренняя почта"
- 10.25 "Субботник"
- 11.10 "Смехопанорама Евгения Петросяна"

- 12.00 Вести **Местное время**

- 12.10 Вести-Бурятия Канал "Россия"
- 12.20 "Сто одному"
- 13.15 "В поисках приключений"

- 14.15 "Клуб сенаторов"

- 15.00 Вести

- 15.20 Х/ф "Возвращение Святого Луки"
- БГТРК**

- 17.00 Улгур

- 17.10 Курьер

- 17.15 Час молодого избирателя

- 17.30 Будьте здоровы

- 17.40 "Буряад орон"

- 18.15 Телевизионная приемная

- 18.30 Ага - край, где рождаются легенды

- 18.45 Примите поздравления

- Канал "Россия"**

- 19.00 "Веселый вечер"

- "Аншлаг"

- 20.50 В "Городке"

- 21.00 Вести

- 21.25 "Зеркало"

- 21.35 "Честный детектив"

- 22.05 "Комната смеха"

- 23.05 Х/ф "Не говори ни слова"

- 01.20 Х/ф "Джиперс-Криперс-2"

- 03.25 "Горячая десятка"

- НТВ**

- 07.05 М/ф "Самый маленький гном"

- 07.25 Х/ф "Смерти вопреки"

- 09.00 "Сегодня"

- 09.20 М/ф "Привет марташик"

- 09.25 Т/с "2,5 человека"

- 09.55 "Без рецепта"

- 10.25 "Дикий мир"

- 11.00 "Сегодня"

АРИГ УС

- 07.40 "Восточный экспресс". Погода
- 08.00 Т/с "Наша секретная жизнь"
- 08.50 "Восточный экспресс". Погода
- 09.15 Формула успеха
- 09.20 Т/с "Дживис и Вустер"
- 10.05 "Бутерброд"
- 10.20 М/ф
- 10.35 Маски-шоу
- 11.00 Х/ф "Самозванцы поневоле"
- 14.05 М/ф "Сейлормун снова с пами"
- 14.30 "Две блондинки против грязи"
- 15.00 "Жизнь, полная радости"
- 15.30 "Фигли-мigli"
- 16.00 Т/с "Агентство НЛС-2"
- 17.00 "Дом-2. Зимовка". Погода
- 18.00 Т/с "Ливерпуль-1"
- 18.55 Формула успеха
- 19.00 Запретная зона
- 20.00 Х/ф "Каждую среду". Погода

ТИВИКОМ

- 08.30 "Дикая планета". Погода
- 09.30 М/с "Приключения Коана-варвара"
- 09.50 М/с "Шинзо"
- 10.15 М/с "Уолтер Мелон"
- 10.45 М/с "Футурара"
- 11.45 "Очевидец"
- 12.45 Х/ф "Дети Диони"
- 13.50 "Криминальное чтиво". Погода
- 14.30 "24". "Лоск". Погода
- 14.50 "Проверено на себе"
- 15.50 Т/с "Афромосквич". Погода
- 16.25 "Муз. поздравления". "Лоск"
- 16.50 "Есть идея"
- 17.00 "Шестое чувство"
- 17.55 Х/ф "Не буди спящего полицейского

№11(21097)

Воскресенье, 13

Первый канал

07.00 Новости
 07.10 М/с "Американский хвост"
 07.30 Х/ф "Тroe вышли из леса"
 09.20 Армейский магазин
 09.50 М/с "Команда Гуффи"
 10.10 "В мире животных"
 11.00 Новости
 11.10 "Непутевые заметки"
 11.30 Пока все дома
 12.10 Дог-шоу
 13.00 Новости
 13.10 Живая природа. "Правда о горбатом ките"
 14.10 М/с "Микки Маус и его друзья"
 14.40 Х/ф "Маменькин сынок"
 16.20 "Слабое звено"
 17.00 "Встань иди"
 17.30 Х/ф "Дачная поездка сержанта Цыбули"
 19.00 Времена
 20.00 "Воскресный Ералаш"
 20.30 Фестиваль "КиВиН - 2005" в Сочи. Часть 1-я
 22.00 Время
 22.45 Фестиваль "КиВиН - 2005" в Сочи. Часть 2-я
 23.50 Х/ф "Планета обезьян"
 2029 год. На космической станции астронавт Лео Дэвидсон проводит опыты с обезьянами. Неожиданно его любимая подопечная шимпанзе Перикла совершают ошибку и уносится во времена

Современное лечение алкоголизма, табакокурения.

Поликлиника №2 (бывшая № 4).

Ост. Саяны, Бульвар Карла Маркса, 12
Ежедневно: с 18 - 20 ч., суббота: с 14 - 16 ч., воскресенье: с 9 - 12 ч.

Лицензия №3 РБ 1074

15.00 Вести
 15.20 "Фильм № 30"
 16.05 Х/ф "Бобби"

САГААН НАРАМНАЙ ЗАЛАРБААЛ
Сагаан нарамнай заларжа, Сагаан эдээн дэлгэрээл. Үнээд, хашарга тулжээблэл, Урмэ, зөхөй элбэгжээл. Буряд-монгол араднай, Бурханаа тахижээ дэлгээгэйт. Сагаан эдээн дээжье Сасажа тэнгэрийдээ угрыгт. Буряд хубсагаа ўмдеэд, Бурхан багшадаа нүргэдэйт. Аха нүхэдээ хүндээл, Айлшалжа ошиод золгыта. Үндэр наха нааналтыа, Углаг буурал баабайнаар. Найхан жаргал эдэлтэй, нааншаг сагаан эжинээр. Улаан шаргал наардаа Угтаад ходол бодыга. Олон тоото ашанаараа, Омогорхойд жаргажа нутгыга. Хон гэхэ хоолийдоо Хаяядагүй ябагыт хододоо. Ута наха нааналгыт, Удаан жаргал жаргагы. Монгол-буряд угсаатан, Морин нүдээс гоёгыт. Хазаар хударга, эмээлын Хүрэл, мүнгээр гоёгыт. Ардаг зэрэдээ морингоо, һамбай нүүльн уягта. Сохор хурдан худаггээн. Солын үргэн, дудыгта. Сагаан нарамнай морилгоор, Сагаан эдээн дэлгэрээ. Сагаан нараяа наирлаасы, Сагаан сэдыхэл сэдыхээсл.

Цыргма нүхэртэй зорюулнаам.

НАНАНДАЙ ХАРГЫ

Бурхан багшины табисуураар Басаган ябахадашни уулзаади. Үйлийн урин ашаар Үбэргэх болотороо жаргаади. Заяшынгаа найхан заабаряар Заянайнгаа замы гаталнабди. Золгоже залуудаа уулзайд, Замайнгаа эхин зүргэ дээрээ. Омогорхол дүүрэг хоюулаа, Одоо хүчээртүү улелбэд. Нийтгэй нахатай үбгэднээ, Найдамтай захая шагнаади. Нанайнагаа уга харгыда, Нангин сээжээдээжэгнээлдээ. Эмгэн буурал эжинээрээ Энхэрэн үзээдээ дууллаади. Энэ нанайнагаа харгыда Этигэжээ сэдыхэлдээ хадуугаабди. Наранай ариун элшээ Нанайнагаа харгы гэрэлтүүлнэ. Огторгойн олон мүшнүүдээ Ута нааныгийн тоолоно. Худэр хоёр хубуддны Хүгээрхэс сагайман тулаа мүн. Энэ бүхын наанайманнай Элшээр бадархан туяашуу. Арбагархан хөөрхэн ашанарнай Аналдан наадана хажуудамнай. Хүмүүни наанайманнай үрдүн Хүн түрэлтэнэй хэшэг мүн. Эдир наанайман охин.

Дүхэрэг

18.50 Большой праздничный концерт ко Дню всех влюбленных из ГЦКЗ "Россия"
 21.00 "Вести недели"
 22.00 "Специальный корреспондент"
 22.25 Х/ф "Охота на зверя"
 00.15 Х/ф "Другой мир"

ОНТВ

06.50 М/ф "Сказка о царе Салтане"
 07.45 Х/ф "Сын полка"
 09.00 "Сегодня"
 09.15 "Сказки Баженова"
 09.45 "Их нравы"
 10.25 "Едим дома"
 11.00 "Сегодня"
 11.15 "Чрезвычайное происшествие. Обзор за неделю"
 11.50 "Top gear"
 12.25 "Дачники"
 13.00 "Школа злословия"
 14.00 "Сегодня"
 14.20 "ОтГИница"
 14.40 Художественный Канал НТВ

15.00 Х/ф "Старики-разбойники"
 17.00 "Сегодня"
 17.20 "Тайны разведки"
 17.55 "Своя игра"
 18.50 Т/с "Мангуст-2. Божественный ветер"
 20.00 "Сегодня"
 20.40 "Чистосердечное признание"
 21.10 Х/ф "Классик"
 23.25 Х/ф "Неспящие в Сиэтле"
 01.30 Х/ф "Из темноты"

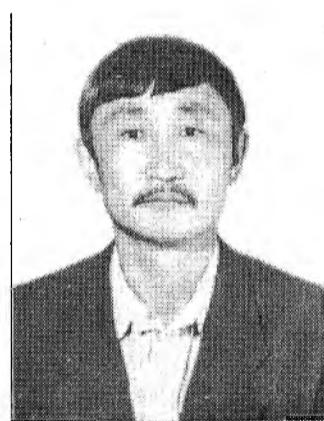
АРИГ УС

08.00 Наша секретная жизнь-1
 08.50 Каламбур. Погода
 09.20 Т/с "Дживс и Вустер"
 10.05 "Микс файт: бои без правил". Погода

Уншагшадаймний туршалганууднаа

Цыдендорж ЦЫДЕНЖАЛОВ

УРАН УГЫН ШЭДИДЭ АБТААД...

ЭЖИМНИ

Эмгэн буурал эжимни, Энхэрэн танаа дурсанам. Эдир нарай наанынам Эльгэн дээрээ тэнжээгээт. Эддин сагаан Тураасгайдаа Энэхэн бэеым олгоолта. Хүгээн буурал эжимни, Хүндэлэн танаа дурсанам. Хүүгэн багахан наанынам Хүтэлжэ намай тэнжээгээт. Хэбэд номхон Эхэнгэндээ Хүбүүн бэеым олгоолта. Даруу зантай эжимни, Дурсан танаа хүндэлнэм. Дурлаха наан хүртэгэри Дахуулжа намай тэнжээгээт. Дуулум найхан

Могсоондоо

Дэгжээжэ бэеым олгоолта. Шэмэтэй найхан ногоониоо Шэмхэлэн амтархан зулгаана. Шэбэрэй тунга унаар Шэдитэ хүсэ нэмээнэ. Ажал хүдэлмэрийн абыяастай, Ашаа шэрэхдээ, хүсээтэй. Зулай дээрээ тамгатай, Зондоо туяатай морин эрдэни. Унаган жороо табиулжа, Ульгамаар урагшaa хатардаг. Улаан зээрээ хүлэгэе түүрээнэб. Ухаатай сэсэн морин эрдэни.

№4(409)

СТС - «БАЙКАЛ»

07.00 Х/ф "Путешествие к центру Земли", 2 с. 08.50 М/с "Пеппи Длинныйчулок" 09.15 Прогноз погоды 09.20 М/с "Смешарики" 09.30 М/с "Гора Фреглов" 10.00 М/с "Том и Джерри" 10.15 "Полундра!" 10.45 М/с "Том и Джерри" 11.00 Утро с Киркоровым 12.00 Ты - супермодель-2 13.00 Ток-шоу "Жизнь прекрасна" 15.00 Снимите это немедленно 16.00 Фильмы пр-ва BBC: "Царица Савская" 16.55 Прогноз погоды 17.00 Истории в деталях. Спецвыпуск 17.30 Ты - супермодель-2 18.30 Х/ф "Поменяться mestами" 21.00 33 квадратных метра 22.00 Х/ф "Парень из пузыря" 23.40 Кино в деталях 00.40 Х/ф "Бессонница"

ДТВ

10.30 "ZTV" 11.00 Т/с "Напряги извилины" 11.30 Мультфильмы 12.45 "Секреты Гиппократа" 13.00 "Серебряный ручей" 13.15 Мультфильмы 13.30 Х/ф "Кикбоксер-4" 15.30 Д/с "Без цензуры" 16.25 Т/с "Строго на юг" 17.25 "Карданный вал" 17.55 Т/с "МУР есть МУР" 20.05 "Короли розыгрыша" 20.35 "В засаде" 21.05 "Шоу рекордов Гиннеса" 22.00 Х/ф "Бумбараши" 01.00 Т/с "C.S.I.: место преступления" 03.00 "Самая желанная"

ТООНТОМНИ ХОДОДОО СЭДХЭЛ СООМ...

Хүхүү шубуунай донгдоон Хүбшэ тайгаар зэдэлээ. Хүнэй сэдхээлэй досоо Хүхюун бодол түрүүлээ.

Хүбүүн балшар нааная Уяран, дурсан нуухадаа, Улаан элнэн, Тураасгайдаа Ута гэгшын гайхагдаа.

Хүхэрэгшэ Тужын хойноо, Сагаадайц буусын хойморноо Тураасгай найхан тоонтоёо Солбон гүйдэлөөрөө ошогдоо.

Түргэн хүүгэдэй эриоусэлдээн, Тэршээ эшгэдэй дэбхэрэлдээн. Тэнюун найхан тоонгодоо, Тамиржан бээм бүхэшшоо.

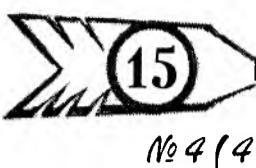
Багахан Тоором нууртаа Бахархан ехээр баясажа. Баруулжаа гүйлдэн ошожо, Бээс сэнгүүлэн наарагша нэм.

Тоором нууртай үбэлдээ Тунгалаг мүлдэхээр хушагдаа. Доржын хүбүүн Балдан-Доржо Тоором дээгүүр халтираа.

Эжим хөөрөөн наанагдаа, Эжэлэнгүй досоом дурсгадаа. Эдэ наихан үгэнүүд Эрхэ бэшэ хадуугудаа.

Хара бүдүүн нараад Халхабшатай сэргэ шэнги. Шэдитэ тооигто иютагаа Шэрүүн наалхинхаа хамгаалаа.

Тудхалта, Хүхэ-Шулуун, Баатар-Уула-Тахилгатай үндэр хадануудни. Орьёл үндэр муундаргануудаараа.

Уран
урал

Бүряад түнш
дүжэрийг

3.02.2005

№ 11 (21097)

Бүряадай мэдээжэ уран зохёолшо Эрдэни ДУГАРОВАЙ 60 наанай ойдо

ДҮН САГААН хүн шубууд..
Ямар наихан шубууд бэ! Имэл
наихан хадан хори, хонгоодор
аха дүүнэр:

*Хун шубуун гарбални,
Хуан модон сэргэмни,* –
гэжэ дуулдаан, тэрэнь
хожомын бөөгэй дурдалга
боловон байгаа бээз.

Имэйхийн шубуудай унанай
шпорудээгүүр халтириан мэтээр
тамаржа яхаже хараанай найт.

Нэгэ үедэ, жэшээнь, Яруунын
олон нуурта хун шубуудаа
байтагай, ангир, нутагад буу-
хаяа болижо, ходору нийдэн
хойшлодог, холын хүбшэ соогуур
ялбайданаан багахан нуурнуудга
хүрэжэ зунаадаг болонон байгаа.
Тэрэ юун болооб гэхэдэ, арай-
шамай буудааха болонон үхийгүүд
хүрэтэрэе агнаа гээшэбди гэжэ
шубуудые, тэрэ тоодо галуу,
нугаана хюдэдэд, дайралдаа наань,
хун шубуудыеше тоншодог
боловон байгаа бшуу.

Урдандаа буряад зон хун шубуу
аладаггүй, аргагүй сээрлэдэг
байнаан юм. Үүлэй үедэ
нуурнуудтамнай мантан сагаан
хун шубуудай буудаг болонон
ниинь дэмбэрэлтэй, наин тэмдэг
гэжэ сэгнэгдэхэ зэргэйтэй.

Бүряадай элитэ поэт Эрдэни
Дугаровай «Хун шубуудай гушан
турбан дэбисэ» гэхэн ногоохон
гадартай ном уншажаа баярлаан
байнаб. «Арбан наин эсэг хори
бүряадуудаа зориулнааб» гэжэ
автор номоо «тамгалнаан» байна.

Эн ном турбан ехэс бүлэгтээ
буридэнэ. Бүлэг буридэнэ арбан
нэгэн шулагт багтахай. Анхарба
гут-хори гарбалтай арбан нэгэн
есэгийн тоогоор болоно гу?..

Эн номой хэблэгдэхэн газа-
рын-Хори, 2004 он. Анхармаар
зүйл гэхэдэ, «Өөрийн хэблэл, 150
хэхэг» гэжэ барлаатай. Энэхүү
хэдийхэн жэлэй саадаа тээхидэл
гарай машинаар тоншогдонон
тоумэ бэшэ, харин компьютераар
гарганаа, төрдөөл, шухры-мухры
бэшэ даа!

Цыденжапов Цырендорж Аюшеевич Хэжигийн аймагай
Могсохон шотагай Тураастай нууринга түрэхэн юм. Унинэй
Улаан-Үдээж ажануудаг. Олон жэлэй туршадаа гэр байрын ажаныга
газоэлектро-гагнууршанаар хүдэлнэ.

Залуунаа уран зохёол бэшээгүй яланган ааг, угирэн намарнаа
хойши гэнтэ шулэг бэшээжэ захалшоо. Түрүүшний
туршалганаа дайтэй энэ хэдийхэн шулэг толилжо,
авторынен урмашуулха хүсэлтэйбү.

**САГААН НАРАМНАЙ
ЗАЛАРБАЛ**
Сагаан нарамнай заларбал,
Сагаан эдээн дэлгэрээ.
Үнээд, хашарагууд түлжэбэл,
Үрмэ, зөвхэй элбэгжээ.
Бүряад, монгол араднай,
Бурханаа тахижка
дэлгээгүйт.
Сагаан эдээндээжье
Сасажа тэнгэридээ үргыт.
Бүряад хубсааа үмдигтэ,
Бурхан багшадаа үүгэдйтэ.
Аха, нүхэдээ хүндэлти,
Айлшалжа ошоод, золгыта.
Үндэр наха наанлыт,
Үбгэн буурал баабайнаар!
наихан жаргал эддитэ,
нааншаг сагаан эжинэр!

«ХУН ШУБУУН ЭХЭМНИ...»

Оройдоол гушаад жэлэй саана
хэн хаш даа, КПСС-эй ээлжээтэ
сьезд дээрэ нэн гү, али засагай
эгээл дээдэн зурганаан тогтоол
соо нэн гү - «готовить учащихся
к всеобщей компьютеризации»
гэхэн үгүүлэлтийн буряад
боловоо, «компьютери-
жүүлгэ» гэжэ гаргaa бэлэйди. Тэрэл «бүгэдэ нийтийн компью-
терижүүлгэ» мүнөө хүснэгтэй
ороол даа: хото, хүдөө ипотагууда
тун сэндэн торонгүй, хүнүүд
үмсэдэе компьютер худалдажа
абаад, гэртээ ном хэблэжэ байхаа
аграгий болоходоо, наин лэгээш!

Агууехэ партиин зонхицло
байхаа үедэ өөрийн - үмсийн хэб-
лэлтэй болохо тухай бидэнэр
зүүдэлэшье гүй ябаабди. Тэрэ
үедэ уг гарбал тухай бэшэхэ
гээшэ угаа «сээртэй» байгаа.
Тиймэл нэн хадань гүрэнэй
хинаалтаа - цензура гээшье дабажа
ядадаг лэ байнаан хадаа миний
гуурлан дорноо иимэ мүрнүүд
мултарлан байгаа бээз:

*Угаа дурдаан хүншие
Угаа ехээр гэмнэдэг,
Наян-Наваае дуулаа
гааш,
Наян зэмэ тохогог –
нүрөө нүлдүүмийн
гаараан
нүрөө ехээтэй гүрэмий
Амяа татаажа үршигүй
Амяа харан бутарба.
Дугаа-хонхоёо наярган,
Угаа дурдаан хатаруулха губ?
Наян-Наваагаа бэдэржэ,
Наян жэлэдэ зобохо губ?*

(«Наян-Наваа» гэжэ
поэм-монологио).

Амар мүрэнхөө аяар Мүльхэн
далай хүрэгтэй, Ураалай шэлэхээ
захалаад, Номгон далай хүрэгтэй
нэмжийн дайдаар хори уг-
саатанай үри наадаад дэлгэрэн
сүүтэй. Энэ ехэ дайдаада Хориний

аймагын бидэ онсолон тэм-
дэглэдэгбиди.

Түүхэ, географи шэнжэлжэ
байгаа бэшэ хадаа Эрдэни
Дугаровайнгаа шүлэгүүд тухай
ярилдаяа даа. Угайнгаа дайдада
зориулсан ном соонь шэхэндэ
уряар соностоон, хэлэндэ
ульгамаар үгүүлэгдэм шүлэгүүд
олон даа. «Гансахан нютаг
Хорим» гэхэн шүлэгтийн
түгэсэхэн мүрнүүд нэгэл
уншалгаар сэдхэлдэ
хадуугдамаар байна:

*Аллыган зөвлэн Хоримни –
Эльзэн тоонто үлгымни,
Элдин хонгор энгэрээ
Дэлгэн байнаш урдамни.*

Эрдэни Дугаров хүүгэдээ
зориулсан шүлэгүүдээ залуудаа
элбэгээр бишэдэг, тэдэнь эдир
уншагшадтаа ехэ зохицог байнаан
юм. Үүлэй үедэ, илангаяа эндэ
шэнжэлэгдэжэ байнаан ном соонь
хи зохёолнуудын эпических
шэнжэлтэй гэжэ би үзэнэб. Жэ-
шээ болгон, олон шүлэгтийн
нэрлэгдээ байгаа. Зүгээр бинэгэл
шүлэгтийн эндэ буулгахаяа
нананаб:

*Эхэтээх хүйнөөрөө
Холбоотой байнаандаа,
Элхэ Эхэ Бүряадтаяа
Холбоотойлби түрэхэнхөө.*

Улаан шаргал нааяа
Утгаад ходол бодыга.
Олон тоото ашанаараа
Омогорхон жаргажа нутгыга.
Хоолойдоо хон гэхэ
Ханяадагчай ябагты,
Уга наха наанлыт,
Удаан жаргал эдлэгты.
Монгол, бүряад угсаатан,
Морин үндээгэйгээ.
Хазаар, хударга, эмээлын
Хүрэл мүнгээр шэмгэлт.
Ардаг зэрэдэ моринойнгоо
Намбай үүлэхэн уягыт.
Сохор хурдан
Хүлэгэйнгээ
Солын үргэн дуудыга.

Сагаан нарамнай морилжо,
Сагаан эдээн дэлгэрэн.
Сагаалжа бултаа пайрлайл,
Сагаан сэдхэл сэдхээл!

Багша залараа,
Хэшээл захалаа.
Урхирэн тоонон
Дэгдээгүй зандаа.
Дэжурнаа бодобо,
Дуугай зогсого.
Самбар зураатай,
Класс тоохотой,
Аршуул хуурай,
Алдар дуугай.

Эхэ Бүряадни эхилээл

Хүйн холбоо тооштооноом:

Тохолиг хүрьнээтий

тооштооноом,

Торголиг ногоотой

тооштооноом

... Эхэ Бүряадни эхилээл

Нэгэл булаатай тооштооноом:

Дүүжэн үлгэй гайдаарын

Дүүрэн тооштооноом

булаатай.

Тоонто бүхэн

Толотонон зула.

Эхэ Эхэ Бүряадни

Нэгэ агууехэ зула!

Уг гарбалаа мартанаан этгээдэ

бэшэл хaa, эдэ мүрнүүдэе омо-

горхон үгүүлмээр байна. Ямар

шэртэхэн хүсэгтэй үгэнүүдэе олоо

гэшэб.

Угыший хaa, «Би бүряадби»

гэхэн шүлэгтийн харая. Бүряад

байнаандаа омогорхон шүлэг

анха түрүнээ бэшэгдээ бэшэ.

Бүри табаяд онуудай эхээр

залуухай Галанов 18-тайдада

сэргээй углажа албаада татагдаада,

Владивосток эльгээдэхэн байгаа.

Тэидэ бэшэгдэхэн нэгэ шүлэг

конон иимэ мүрнүүд бии нэн:

Табан дабхар уншвермагай

үүдэ

Тамбаа гээшэб ехэ

honirhop...

Улаан-Үдьи сэмбийн фабри-

кадаа (тэрэ үедэ фабрика байгаа

хааб даа, мүнөө комбинат)

нэхэгдэхэн сэмбэ Владивостогий

универмаг соо хүцээтэ нуурида

ебхыжэ хэбтэхийн харананаа

домоглон, гүрэнэй комиссиин

гэшүүн мэтээр үндэр сэгнэлтэ

үзгэн тухайдаа бэшээ бэлэй.

Тийхэдэ «Би бүряадби!» гэжэ

омогорхон мэдүүлхэн байгаа

бэлэй...

«Эдэ бүгэдэ» гэхэн шүлэг

коноо Эрдэни Дугаров ингээ

мэдүүлийн:

Эхэ эсэгэ – жаргални,
Ури бэе – алтамни,
Түрэл садан – тулгами,
Хори бүряаг – гарбални.

Анхан бууса – тоонтомни,
Айл аймаг – шотагни,
Гэр байра – байдални,
Үбгэд хүгшэд – хүндэмни.

Улаа хада-такилгами,
Ула голиууд-сахилгами,
Ула обоо – барисамни,
Хада гар – харисамни.

Энэ хорбоо дэлхэйдэ
Эдэ бүгэдэ бүхыдээ
Эхин эсэсэй хоорондохи
Энэ наан заямни.

Эдэ мүрнүүдэе хүмүүни бэе
олонон хүн бүхэн дабаха
эрхтэй. Тийхэдэ Э.Дугаров энэ
шүлэгтэй олонай наан бодол
гаргажа шадаа байна.

Гүрэнэйший бэшэ, коммер-
ческий бэшэ, тон өөрийн
хэблэлээр барлагдаан номын
бээс даанай

3.02.2005

БУРГАД УНЭН

№11(21097)

Духэриг

16

№ 4 (409)

Петр БАТОРОВ

«С рождением человека на небе появляется новая звезда...»

П.Баторов

Толкование аларских БУРЯТ О СНОВИДЕНИЯХ

Говорят, вещие сны видят редкие люди, преимущественно единственный сын у отца или дочь.

Хорошие сны, предвещающие благополучие, следующие:

1. Пить во сне вино и тарасун - к радости, во время охоты - к добье ценных зверей.

2. Видеть себя или кого-нибудь хорошо одетым, нарядным, с длинными усами и бородой - к повышению достоинства и благополучию.

3. Видеть солнце и еще лучи солнца, также ясный тихий теплый день, зеленую траву, цветы, высокие деревья, камни и лягушку - к всеобщему благополучию.

4. Находиться на вершине горы, под зонтиком - тоже хорошо. Путешествовать на юг, на юго-запад и видеть жителя с южной стороны - хорошо.

5. Если большой увидит рогатый скот, ясный день и зеленую траву - то к выздоровлению.

6. Получить в подарок или купити ружье, саблю, лук, стрелы, огниво и кремень, предвещает рождение сына и тому подобное, радость.

7. Видеть ласковую собаку - хорошо.

8. Быть сильным, быть кого-нибудь - хороший сон. Человек, лежащий во сне, долго будет жить на свете.

9. Видеть птиц, улетающих на юг на зимовку, означает прекрасное каких-нибудь эпидемических болезней, существующих в народе.

10. Масло или саламат кушать - к добье зверя цепного, также напичтить ребенка и ухаживать за женщиной - удача при звероловстве, однаковое значение имеет видеть во сне какого-нибудь выдающегося охотника.

ОТНОСИТЕЛЬНО ПАДАЮЩИХ ЗВЕЗД

Буряты толкуют, что с рождением каждого человека на небе появляется его новая звезда и смотря по человеку, если он большого ума и силы, то звезда его крупнее и ярче светит, а у людей незначительных и звезды их мелкие и тусклые. Когда приходит конец земной жизни человека, то звезда его скатывается с неба. Когда увидишь падающую звезду, то надо говорить: «Мани одон байна, мангатхай одон унаа», то есть «Наша звезда стоит, а мангатхай звезда упала». Мангатхайми буряты называют многоголовых мифических чудовищ - людоедов.

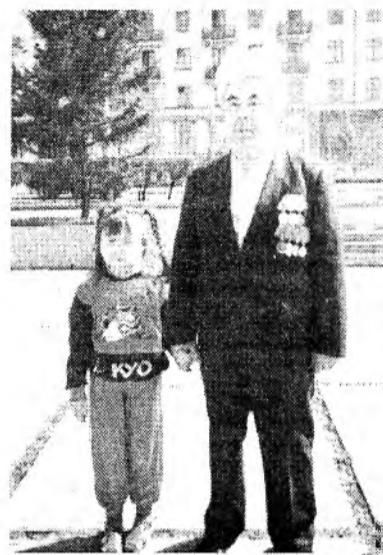
О ЗАТМЕНИИ СОЛНЦА И ЛУНЫ

Следующая легенда о затмении солнца и луны позднейшего происхождения и выдумана с примесью ламского сказания с упоминанием бурхана Очир-Вани.

О затмении солнца и луны аларцы говорят так: Очир-Вани бурхан искал Араха-Шолмо, чтобы наказать его за вечное злодейство по всей вселенной, долго искал и, не найдя его спросил у солнца, которое ничего не говоря только кивнуло головой в ту сторону, куда ушел Араха-Шолмо, затем он опросил у луны, но та прямо рукой указала в ту сторону, где Араха-Шолмо укрылся. Очир-Вани нашел его и бросил в него Очир и ударом его разорвал тело Арахи надвое, так как тот был бессмертный, то верхняя часть тела стала существовать без нижней половины. После этого Араха-Шолмо до сих пор мстит солнцу и луне, иногда ему удается проглотить их - причем луна подвергается нападению чаще, чем солнце - ибо она прямо указала рукою, куда скрылся Араха-Шолмо от преследований Очир-Вани. Проглоченные солнце и луна испытывают внутри Арахи-Шолмо нестерпимые муки и потому кричат: «Люди земные и народы наши спасите!» - Вот почему буряты в старину во время затмения луны или солнца поднимали шум и гам, стреляли из ружей, усыкали собак и кричали во всю глотку «Араха, таби!, Араха, отпусти!» Араха-Шолмо, проглоченные солнце и луну не может долго удержать у себя в желудке, так как они уходят из него через оторванную часть его тела на свободу.

По другой версии: старший бурхан однажды приготовил живую воду: «Мунхайн хара уна» для земных людей, чтобы их сделать бессмертными. К несчастью нашему ту воду Араха-Шолмо украл и выпил, отчего приобрел бессмертие, а опорожненную наполнил свою мочой и убежал, за такую выходку Арахи старший бурхан послал Очир-Вани наказать его. Он догнал Араху по указанию солнца и луны, разорвал его надвое, но убить до смерти не смог, ибо тот от живой воды сделался бессмертным. Бурхан не знал, куда девать оставленную в чане мочу Арахи, так как моча имела такое ядовитое свойство, что если оставить ее на небе, то погибло бы небо, а если пролить на землю, то вся земля сгорела бы, - наконец, бурхан для спасения неба и земли от погибели, решил ту дьявольскую мочу самому выпить и выпил, от него бурхан сделался весь темно-синим навсегда, пропитался ядом этой мочи. Вот почему, говорят буряты, что ламы изображают того бурхана темно-синим. Такого бурхана можно встретить вероятно в каждом дацане.

Ширегуй Аларского дацана (ныне покойный) Напсан Гармасев объяснял мне, что упомянутый Бурхан изображается темно-синего цвета потому, что это есть того драгоценного камня «биндурия», из которого была сделана первая статуя этого бурхана.

Ветеран тыла и труда М.Н.ГЕРГЕНОВ выпустил книгу «Петр БАТОРОВ - тайша, ученый, исследователь».

Предлагаем отрывок из книги - из работ Петра Баторова.

Камень «биндурия» по Бимбаеву санфир, яхонт, по Голстунск - лазурит, синий яхонт.

Сведения о возникновении вселенной, происхождении людей, зяяях и огонях я собирал еще давно частями от разных лиц, именно: Ангоеева, Николая Шантаканова, Гавриила Палина, ширегуя аларского дацана Напсан Гармасева и т.д. Последний был уроженцем Забайкалья, а остальные аларцы.

О ПОСВЯЩЕНИИ В ШАМАНЫ

У Аларских и других аймаках бурят, желающий посвятиться в шаманское достоинство, прежде всего заручается согласием посвященного шамана, быть ему названным отцом-шаманом и посвятить его в шаманы с вручением «Жодо» - пихтовой коры, которая служит знаком настоящего шамана и является необходимым предметом при камании. Вообще, отец-шаман, посвятив названного сына в шаманское достоинство, принимает на себя обязанность всегда служить руководителем на этом, путеводителем на том свете.

Отец-шаман, вручая вновь посвященному шаману «Жодо-пихту», предлагает ему дать всенародно торжественное клятвенное обещание в том, что он будет свято, во всей чистоте исполнять свои обязанности шамана по установленным правилам, по установившимся наставлениям.

Обряд и форма присяги таковы: дающий свое клятвенное обещание вновь посвященный шаман во время присяги сидит, подогнув под себя левую ногу, а правую ставит вертикально, упираясь подошвой ступни в землю, правая рука поднята выше головы и в таком положении дает ответы на предложенную отцом шамана клятву.

ГРОМ И МОЛНИЯ

По сказанию Аларского тайланского белого шамана Ильи Ханхалова: На земле много расплодилось шудхэров (дьяволов) и они стали сильно вредить людям. Тогда люди начали жаловаться на

шудхэров покровителям своим к баруун Хадам и просить у них защиты от нападений их. Но Хады, не имея достаточно силы отразить их нападки на людей, в свою очередь обратились к тэнгэринам с просьбой унять злокозни дьяволов, тогда тэнгэрины устроили совещание между собою и на этом заседании обсуждали о том, как помочь этому людскому горю. И было решено уполномочить Эсэгэ-Малаан-тэнгэри спуститься на землю и добыть с вершины высочайшей горы Сүмбрэуулы (гора Сумера) жезлов, а со дна глубокого моря кремень, затем по числу тэнгэринов выковать огнива и вручить им каждому по огниву с кремнями. Тогда вовсে тэнгэри по очереди взялись охранять людей от шудхэров, освящая их высеченной огнью искрою, молнией, поражать их ударом грома. Но эти удары грома не уничтожают взрослых дьяволов, так как они, достигнув годовалого возраста, становятся бессмертными. Все же громовые удары причиняют им боль и страдания, отчего дьяволы во время грозы бегут и прячутся под дерево, камень, воду, даже под людей и животных. Но небо бьет туда, куда они прячутся, причем, не жалея людей и животных, при этом поражает, не разрушая тела их. А молодых дьяволов, не достигших годовалого возраста, убивают до смерти и тем ограничивают размножение их на земле.

При наступлении холодного времени шудхэры уходят в теплые края и тэнгэрины перестают греметь. Иное лето небо много и часто гремит, причиною тому бывает появление большого количества молодых дьяволов, их то усиленно истребляют тэнгэрины частыми ударами грома. Вот каким способом тэнгэри охраняют людей от дьяволов и не дают им поражать сверху, теснить с боков и донимать снизу опекаемых тэнгэриами земных людей. Кроме выше описанного, по сказанию Кудинского бурята Семена Кунгесева: тэнгэри гневается и бьет олбо (летягу) за то, что она, залезая на дерево, поворачивается головою вниз к земле, а задом к небу, такое положение летяги гневит небо и оно разбивает ее ударом грома вместе с деревом, на котором летяга сидела. Ещё тэнгэри не видит и убивает громом птицу также (поларная белая сова), поэтому эти птицы боятся грома улетают отсюда на лето к Северному Ледовитому океану, где спасаются в холодных камених пещерах от грома. Этих сов тэнгэри не любят за то, что они длинные свои пальцы-когти складывают в форме кукиша и за это подвергаются удару грома. Сами тэнгэрины, когда их призывают шаманы, то вселившись в него - устами того шамана возвещают народу, что он-то есть тэнгэри «Шубуунি ероо тайгын модо хиргааб» что значит: я тэнгэри из-за птицы белой совы истребляю таежные деревья, а из-за зверька-летяги лесные или боровые деревья сокрушаю!

Алдар ТУМАХАНИ

Песня Маржаан была сочинена в начале 1920-х годов знаменитым народным певцом, композитором-мелодистом и поэтом-рапсодом Платоном Степановым, прозванным Дууша Полтоон. Посвящена красавице Маржаан, погибшей от пули бояска-милиционера Тулона, известного мерзавца и подлеца. Записана учителем и художником Р.С.Мэрдыгеевым. Дополнена А.В.Тумахани новыми строфами при сохранении стиля песни на диалекте племени Хонгоодор.

Копия рукописной записи песни, сделанной Р.С.Мэрдыгеевым, снята на ксероксе 16 мая 2000 года.

МАРЖААН
Уран дуутай утхаалжан
Уран сообоо гаралжийн
Гоё гоомой шаастайжийн
Голд дээрээ турэлжийн

Маржаан найхан иэрэгтэйн,
Магнад нарш - Марина.
Хэргэлмээр нэрэлжүүлж,
Холигорлож яблажийн.

Баабай ибии хөрөө
Багхажандай алдажа,
Хаагуур, яагуур, үзүүн
Хүлээншээр яблажийн.

Гэлэгэн хара саажашни
Гүрбэлээжээ халуурна,
Горидомо иодчийн
Горитойгоор яларна.

Алтан хуби заяагаа
Алайр сута дайлдадаа
Арбан наймаа наанайдаан
Арга бишэр бэлдэрэлжийн.

Хүүхэн шинин мухрэхэн,
Хуяани тухэл мосидхон
Хубууд шамдаа дурлажа,
Хүрэн элгээ зобоно.

Хабхар нүүнин ёохорт
Хонгээ нэрийн хоолийн
Холо байнаа тииргэнд
Хансинажа дуулдана.

Гурагар уян бэзини
Гурбаан нүүнин найгуурта
Эмийхэнээр хотижирж
Эсэгбээр хатарна.

Талыян, гэнэн заландаа,
Түнэр хани үзэйдээ
Тэхээр найтай нойсндоо
Тэхэнэбэйтэй нялдалдайн.

Аяр цараа шарайтай
Аягтайхан наандаа
Нэгэх хүгтэй наадаанда
Найдантай танилсалайш.

Олзо, хуби, жаргалдаа
Олбоо гээж бэйрлэдээ
Залууханаа, тэбэлэдээ
Зобхойтэй нийлэлэлжийн.

Хорёодтойхон аярадаа
Хүхээ нуурай зугаадаа
Хүснэгтэй гайхуулж,
Хүхжигтай тэбэрэлдэлжийн.

Тэрээ нажар наанаатай
Түлээр шамдаа бололай
Таалуур һамгаа хэжээс
Тэбэлэн хойноноши дахалай.

Амар байдал үгэмбэр
Арбан хоног бүмбарты
Амитанаа июлдагаар
Арсаа уужаа хийцэлдай.

Тийгээд шамдаа голуулдаад
Туладажа, хоршолжа,
Түмэр бугтаа гаргажа,
Тогтол уруши бүүдэлдай.

Дарийн хүхээ утаандаа
Дулзан иоддэнүүн үнтараа.
Долоон хүйн газарта
Далдаар бэши хоулаудаа.

Даргай, набиша, ганга соо
Доююю харан хэбтэлжийн.
Дорроо сагаан хүхээс
Дэрэлжэ аялалдай.

Хоёр хурсаа подэнши
Хорон цэргэн анибаа.
Харамтайхан блэгийн
Хүшүүн тээшэ шэрүүлбээ.

Залуу гүүмэр наандаа
Зэмэй бэээр хоскорийн.
Шортоо хайран бэснини
Шорой доро оробаа.

Угаа ехэ гээбэрэ
Улаад зондо болобо:
Гайтай зайдал милинсэ
Гоё дүүхий алувлаа.

Алдар, сээбер дүүхэйнэй
Амий голоо гээжинээс
Айдар, аяжаа басагаада
Абраг - заяан бололойн.

Помчане: кажаа строчка песни при исполнении начинается с занавеса «Ляан оногон ён».

№4 (409)

Тосно

БУРЯД ҮНЭН

3.02.2005

Дүхэрчиг

№11 (21097)

ДОНДОК БАЛМАЖАЛОВ

САГААН НАРА -

САГААН СЭДҮХЭЛ

Сагаан нара
Сонхоор одоош шагаажа,
Жэлэй эхин
Жаргалай хонхоор жэнгирбэ.
Алтан үндэгэ
Асарха тахяан
мундэлэө гү?
Тарялан орооно
Тоншохёё ганса
ерээ гү?

Үнгэрхэн жэл
Үрхөөр гаралтай
Үлээн сарааны
Үлэн болоо түүхэдэ.
Шээн жэл
Шадал нэмээхэхээ бэхжүүтэй.
Хабатай байбал,
Хамаг элүүр садхалан!
Харгана нюотаг.

Дайнай үеийн
ухибүүтээ зориулнаам

ДАЙНАЙ ҮЕЙН ДААГААНУУД

Арбааттай үхибүүд, күгшэд, үбгэд,
Абгай хээтэй - наамгадууд
Агаар эдижэ, агаар уужа,
Арайш ябаагүйд - дайн байгаа.
Мартаагүй байгаат хүдэйэн
хартаабха,
Мангир тоогоно, хоолос түүдэгээ,
Үхэнэн малай үхэнэн мяха,
Урхадаа үхэнэн шандага эндэгээ.
Арбан хөртой шонаар үхибүүд
Артельдээ газар хахалаабди гэжэ
Анзананай хойноно бүншэн бүншэн
Амаргүй ябаади - дайн байгаа.
наанай ёнгойт соорхой гуталаа,
наармай дэгэл, хахархай бээлэйгээ,
нарихгар малгай, гансахан
пулаадаа
нара наараар тайлдаггүйгээ.
наандархай хубсаанаа нюудагаар
тайлаажа,
наинаар бөөнөө түүжэ алаад,
нааритай гартаа модон сүүмхэтэй
хургуулидаа ошохобди - дайн байгаа.
Бухиндаа ногоондо тангардагтүй,
Булагай унаа уудагтүй.
Хорон ташуур залуурттай
Хуллүүдэг дааганууд бэлэйлди.
Даажла хаяагүй даагануудшье хaa,
Дураараа нааджа ябаагүйди.
Дари туулга хараагүйшие хaa,
Дайлдаади бидэ - нархутгүй.
Дайнай үхибүүдэй үсөөрхэ тума
Дээшээ үтэлээшэд харан байдал.
Гамзатовай хэлэгшээр, унаган
нүхэднай
Ганганаан дээгүүрийн зээл татана.

ДАРХАЛЬШ ДАА ЖАРГАЛАА

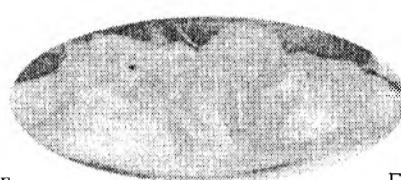
Жаргал холошье, дутгашье хaa,
Жэргэн наамдаа ершь даа.
Зүйн шэнти багашье хааш,
Заахан изж голохогүй.
Узэхэ, эдийх жаргални
Уулын саана хэбергэй.
Улзан нааралт нундальдаад.
Үүрэй сайхадаа мандаа гү?
Хаана байнаш хоргодоод,
Хэлыш наамдаа, жаргални -
Харанхы нүни дааража,
Хэйтэн гүш хүлээтэй?
Шара шэжэр алтан соо
Шунгадаг али юм гүш даал?
Бэжэр мунгэн ордон
Бууса байраньше болоо гү?
Наранай элиш булаараашье хaa,
Намар шшэе үбл бэшэ.
Найдал миний багашье хaa,
Ниураад жаргал харуулха аалам.
Хандагайн барабай болохье
Хүлээн шэнги найдал гү?
Уты жаргал хүлээжэ,
Үдэрээ эдийх үйлээм гү?
Жаргал утас, богонишье хaa,
Жэнтиэрэн байж аз хаанаашье.
Жаргал хүлэхэх хэрэгтүй -
Жаргал аbamни дархалдаг нэн.
Харгана нюотаг.

Сагаалганиие угтуулан

Лобсон ТАЛХАЕВ

БҮТҮҮ ҮДЭШЭ

Ухибүүтээ зориулжа бэшэгдэжэ байнаан шэнэ номноо

Сагаалганай урда
үдэрые
Бүтүү үдэр гэлсэдэг.
Сагаалгаа найнаар
угтажые
Бүхы бүлэнэр хүсэдэг.

Хуушан жэлэй нүгэл, бузарые
Хуу балимда шэнгээгээд,
Дүргүүбэх хуралай түүдэгтэ
Дүргэжэ эжитэй ерээбди.

Гунгарбаа*** соогоо тахяатай
Гуулин бурхадайнгаа урда
Шара тооор бaabаймний
Сагаахан зула бадараагаа.

Дам саашан хараа haa,
Далгын дала, шхэр, бообо...
Эрхэ заахан Сараана
Эрижэ тэдниний зобообо.

Тарган мяха, өөхээс
Татажаа найсаа наирнуулаад,
Талхан соогуур хөөрхэнэөр
Тааруулжа монсойко бооходоод,

Жэгнүүртэ хэжэ шанаахада,
Жэгтэй үнэр анхилна.

Миний хүлсэжэ
ядахада,
Минута удаан
сохилоно.

Боосолдоод, хэдье эдээбий?

Тоогоо алдааб, наананагүйб.
Гэдэхэн садаа хэбэртэй аад,
Нюдэн садажа үгэнэгүй.

Үег эдээнхээн нүутараа
Үргэхэе хүрэжэ дуурана.
Жэшээгүй амтатай буузаар
Жэлнай ингэжэ дүүрэнэ.

Сагаан нара - Шэнэ жэлээ
Садхалан бүгэдэ угтажая
Бүтүү үдэшэ гэр гэртээ
Бүтүүлхэ гээшэ гол хаяя??!

* Балим - зуураан талхаар хэхэн
дүрснүүдье ламанар мүргэлэхэргэлэдэг.
Энэ ушартыа миши монголийн талхаар
бээс аршажа, бузараа шэнгээж хаяхые
хэлэнэ.

** Дүргүүбэ - Сагаалганай урдаасанаа
үнгэргэгээдэг эх уншалга. Жэлэй нүгэл
шээлээс арилгаха гэхэн үхшатай.

*** Гунгарбаа - бурханай тахил.

МААНИ, МЭГЗЭМЭЭ УНШАДАГБДИ

Манай Ташар тосхоной наатай зон нарадаа нэгэ дахин гү, али хоёр нарын үнгэрхэдэ. Ташарайнгаа ДК-да сүгларжа, нарын дүйсэндэ дошишур маани, мэгзэмүүдье болон этигэл г.м. 4-5 жээдэй туршадаа уншадаг заншалтайбди. Энэ наихан хэрэгтэе манай пенсионериуудэй дарга, үнгэрхэн жэлдээ Буряад Республикин соёлыг габьяатаа хүдэлмэрилэгшэ гэхэн иэрэдэх хүртэхэн, библиотекын даргаар хүдэлхэн, библиотека-музей эмхидхэн Светлана Дарханова үүсчэхэн гээшэ. Энэ үүсчэл ехэ удаа шанартай гэжэ нахатайшуул өөхэд хоорондоо хөөрэлдэгдби. Юуб гэхэд, нахатайшуул сүглараад, бээ бээдээ дуулаан, үзэхэнээ хэлэлсэж, харилсажа байхадаа, ехэ зохид. Жэл бүри 30-30 түхээриг сүглүүлдагдби. Энэ мүнгэнэөв нахатайшуул үбдэхэдэ гү, али тэдхэмжэ муутай пенсионериуудээ, ондоошиб хэрэгтэ үтэдэг юм. Светланамий нарын дүйсэнэй үдэр маанияа ушажа дүүргэхэдэмий, стол маанадтаа түхеэрэхдүндэдэг. Ехэл болоол даргатайбди гэжэ хөөрэдэнэбди.

Найхан юрөөлнүүдье бээ бээдээ үреэлсээд, дуугаа дуулахади, хатаралдаадшье абадагдби. Урда нарадаа наимаашаа эхэнэр Сунгуропова Дуся дүйсэн үдэр маанигуудаа ушажа дүүргэхэдэмий, маанадтаа стол түхеэрээ. Хүгшэд үбгэдье хүндэлхэгээ гэжэ шиидээ хаш даа. Баярые хургөө нэмди. Сагаалганай урда даргамий маанадаа сүглүүлха байха гэжэ хүлээжэ ядан байнабди. Угаа зүб лэ хэрэг үүсчээ юм. Бурхануудтай таалгандаа сүглардагдби. Бурхандаа зула баридагдби.

К.БУДАЕВ.

Владислав ТУГДЭМЭЙ

САГААН НАРА, САГААЛГАМНАЙ

(дуун)

Жэлнүүд үнгээдэд,

Жэргэн эрьеэ,

Жэгүүр үнэлэд,

Жэгтэй нэрьеэ.

Сагаан нара,

Сагаалгамны,

наруул хана

наанаандамныай.

Урмаар дэгжээд,

Улад сэнгээ,

Угтаад хэзээш

Уряал дэлгээ.

Дабталга.

Баян дайдаар

Баяр дамжаа,

Сарюул танаа

Сагаалганаар.

Дабталга.

УРЯАД НЭРЬЕЫШ, САГААЛГАН

(дуун)

(Хүтжэмын Баир Батодоржиевай)

Сагаан нара, Сагаалган

Сарюул түбэр дэнзэлэн.

наанаан бодол зугаалан,

наруул тэгшиэр энхэрэн.

Буряад дайдаа ариулаар

Бусаад жэргыш, Сагаалган,

Утын гороо замаараа

Уряад нэрьеыш, Сагаалган.

Санзай хангл нэмээхэн

Сагаан эдээн дэлбэрэн,

Золой хэшэг дэлгээхэн

Зоной магтаал зэдэлэн.

Буряад дайдаа ариулаар

Бусаад жэргыш, Сагаалган,

Утын гороо замаараа

Сараад татаан зурынал

Сагай хүлгөө наанамни.

Буряад дайдаа ариулаар

Бусаад жэргыш, Сагаалган.

Утын гороо замаараа

Уряад нэрьеыш, Сагаалган.

Доржи ДАМБАЕВ

МУШЭН

Холын мүшэн миний дээгүүр
Халуун туяа сасаа хээгүүр.
Хаадад яхадаа
Халуун нажарай уялар соогуур.

Холын мүшэн! Уйдаад яхадаа
Ходол шамааяа наанадаг нэм даа
Хүйтэн үбэлэй жабар дундуур,
Халуун наажарай уялар соогуур...

Булган талын зоной тулее
Булай элээр ялардаг мүнөө.
Халуун туяа мандаа үгээш.
Холын холдоо ходол үлээш.

Мүнөө нүни холын зайдаа
Майдан банаа байхалши даа.
Байгаа сагташ миний зүрхэн
Баясан шамдаа хододоо зүрхэндэм.

Амар сайн, миний нюотаг!
Ахиха харгымни үшөө ута.
Холуур аялгын зэдэлэндээ,
Халуун зүрхөө хүлгээд харанаб.

Эштэй халаахай сонхо доромни...
Энэл даа, наанаха ганса оромни!
Тонтогоолто таладаа гарахамни,
Тоонон соогуур дайдаа гарахамни.

Амар сайн, миний нюотаг!
Амийн, амисхаалши наамдаа дүгэ.
Хуушан гэрэй ханань харахан,
Халуун зүрхөө хүлгээд харанаб.

ЯБАЯ

Нээгнээ нээг хүрээр
налирхя шадал хүрэхэл.
Энэхэн наанаймийн хилбэрхэн
Эрээхэн замай эхин нэн.

Таба наалаат харгы зүбшадаа
Табгай хулын зөөлөөр хушаа.
Орцолон дэлхэйн жамаа

Яргашанар хаандаа ошожо:
- Тэрэ ямар жагтэй морин бэ,
тон мэдэхгүй, - гэжэ мориний
алибаа ушары дэлгэрэнгы
айладхаба. Эрлиг номон хаан:

- Хүйтэн тамада оруулагты! -
гэбэ. Хүйтэн тамада оруулаад,
бусажа ягатараа, гэдэрээ тамын
ургее тээшэ харахадань, баал
урдахи тамины ёнор, тамины
амитад зоблонноо тонилюко
байбаа. Баал яргашанар Эрлиг
хаандаа ошожо айладхаба. Эрлиг
хаан:

- Тэрэ мориние гурбан дабхар
шэрэм байшандыа юнэн дабхар
түмэр ногтоор ногтолжо, юнэн
дабхар түмэр шүдэрөөр шүдэр-
лэжэрхитгэ! - гэбэ. Яргашанар
тэрэ мориние харанхы хара бай-
шандыа орхёод, орон орондоо
тараада.

Тэрэ морин шэрэм байшандыа
дэлбээ татаан гаража, Ногоон Дара-
эх хубүүн хөртө ошожо:

- Урдахи хөрт харын уулзуур
дээрэх хэбтээн үргэн ламатны
бигээшв. Намайдаа мүригүү
мяханай дуухнатор, яланай сайтар
үргэнэйтгэйн ашлы хароулж
шадаба гүб? Шадабагүй гүб?

Мэдэнгүй. Дээдэ Галдан тэнгэ-
риин ганса ухин - табан ухаа
мэргжээн Тансаг Зандан дан-
гиний Оюун бодисадаа хатан
богложо үгөөд, юмжэн сагаан
хүхэнэй үнэн ашлы хароулжай!

- гээд, отторгойдо ниидэн ошобо.

Энэ үедэ яргашанар шэрэм
байшандыа ерэжэ, мориё үзэ-
хэдэй, угы болбо. Эрлиг хаан-
наа эшил эрээд, тэрэ яргашанни
мориё абаад ерэгти гэбэ. Яр-
гашан айладхахаа үгээс олжо
ядан, гурбан хоног соо тамины
амьдрээ дээрэх хэбтэбэ.

Эрлиг хаандаа эрхгүй ба-
раалхахаа гэнэн тул, түмэн яр-
гашан хаандаа ерэжэ:

- Бидэ морине тон мэдэнгүй-
биди. Харанхы шэрэм байшан
сооно үгы болон байна, - гэжэ
айладхахадаа, хаан мэшээгээд⁹:

- Тэрэ морин бэшэ. Шэгмүни
бурхан гү? - гээд, - Тэрэ Ногоон

Дара-эх хубүүн хөрөөс эндэ
задажаа ерэгти! - гэжээн, эхэ
хубүүн хөртэл эшил ошожо, Эрлиг
хаандаа зарлагыг айладхахадань:

- Бидэ эх хубүүн хөрт тамины
амитанай түүн тулдаа даяан
бисалган нуупабди. Даяанай
үндээнэ түгэсхөөд ошожо ба-
гаалхахаа, - гэбэ. Тэрэ эшил хариба.
Гийнээд лэ Ногоон Дара-эх
хубүүн хоюуланай Эрлиг хаандаа
ошоходо, хаан тэдэнэй үмэнэй

хоншуу татажаа угтаад, алтан
шара шэрээдээр залажа, үргэл,
мургл хийжэ байгаад, иигэжэ
айладхаба:

- Ногоон Дара-эхин адиста
хүртэгшэд юрэ хэдэ шэнэн
боловб - гэхээн, Ногоон
Дара-эх:

- Хай, мэдэхгүй. Эртэ урда
сагта Шэгмүни бурхан зарлиг
баридаг бээй: Ногоон Дара-эхин
туужье дуудажа, судар ном
уншаа хаа, гурбан муузлан юрэ
унахагүй гэжэ байдаг бэлэй, -
гэбэ.

Тэрэнэй хойно Эрлиг хаан:

- Тэрэ үнэн байхаа лэ. Мянган
галабай нүүшэхгүй сагта би буян
хилэнсгэх хөрөе илганаар байхад.
Мянган голабай нүүшэхэнэй хойно
би шабитгай болож түрэхэ үреэл
табия, - гэбэ. Тэрэнэй мянган
галаб нүүшэхдүй сагта Ногоон
Дара-эх амитанай тонилгожо
байха, Эрлиг хаан буян хилэнсгэх
хөрөе илгажаа байха ушар тэрэ
бэлэй.

Тэрэ сагта бурхан бодисадаа
айладнаанийн:

- Ногоон Дара-эхин хубүүн
Оюун бодисадын түрэмын хан
боловко түрэхэ сагта Галдан тэнгэ-
риин ганса хүүхэн табан ухаа
мэргжээн Тансаг Зандан дан-
гиний Оюун бодисадаа хатан
богложо үгөөд, юмжэн сагаан
хүхэнэй үнэн ашлы хароулжай!

- гээд, отторгойдо ниидэн ошобо.

Энэ үедэ яргашанар шэрэм
байшандыа ерэжэ, мориё үзэ-
хэдэй, угы болбо. Эрлиг хаан-
наа эшил эрээд, тэрэ яргашанни
мориё абаад ерэгти гэбэ. Яр-
гашан айладхахаа үгээс олжо
ядан, гурбан хоног соо тамины
амьдрээ дээрэх хэбтэбэ.

Эрлиг хаандаа эрхгүй ба-
раалхахаа гэнэн тул, түмэн яр-
гашан хаандаа ерэжэ:

- Бидэ морине тон мэдэнгүй-
биди. Харанхы шэрэм байшан
сооно үгы болон байна, - гэжэ
айладхахадаа, хаан мэшээгээд⁹:

- Тэрэ морин бэшэ. Шэгмүни
бурхан гү? - гээд, - Тэрэ Ногоон

Дара-эх хубүүн хөрөөс эндэ
задажаа ерэгти! - гэжээн, эхэ
хубүүн хөртэл эшил ошожо, Эрлиг
хаандаа зарлагыг айладхахадань:

- Бидэ эх хубүүн хөрт тамины
амитанай түүн тулдаа даяан
бисалган нуупабди. Даяанай
үндээнэ түгэсхөөд ошожо ба-
гаалхахаа, - гэбэ. Тэрэ эшил хариба.
Гийнээд лэ Ногоон Дара-эх
хубүүн хоюуланай Эрлиг хаандаа
ошоходо, хаан тэдэнэй үмэнэй

хоншуу татажаа угтаад, алтан
шара шэрээдээр залажа, үргэл,
мургл хийжэ байгаад, иигэжэ
айладхаба:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа уужамай хайхан сээжээдээ
ушарын хийн бодоорой, уд-
хыен шэнжээн мэдээрэй. Но-
гоон Дара-эхин хубүүн Оюун
бодисадын хатан болобол, оршолоной
амитан үхэхэ зобо-
лонгуй, угырхэ гарзагүй, энхэ
жаргажа, мүхэх наалхадаа болоно
гэхэн бусаажа болошогүй
бурханай зарлигыдагажа ябана.
Хаан эсэгэ, хатан эхэ хамаг
уластамни хароу айладхадаа, -
гэхээн, Тэнгэриин ороной улас
зүгээдээрэе тэнсэшэгүй ехээр
гашуудан уйлаба:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

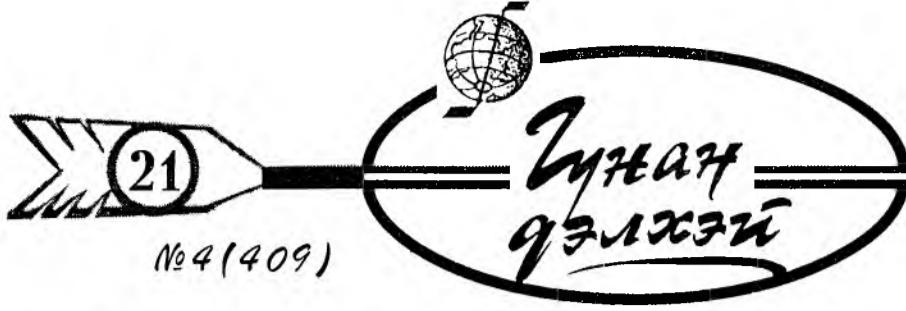
- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн, Нармай
тэнгэри ахаяа нааландаа дараг-
дуулжа, наалтумэн дангинаартаа
уншэн болгох орхибо гу? Унэр
олоноо орхёод, уншэн гансаар
юундэ ошобоб? - гэжэ дууда-
хадан:

- Гурбан ухаандаа мэргжээн
Гуаа сэсэн дангина Галдан тэнгэри
эсэгэдэн, Галбари хатан эхээн,

№4(409)

БУРЯД УЧУН

3.02.2005

Джазриг

№11(21097)

Из сокровищницы мировой литературы

ПОВЕСТЬ О ЖИЗНИ ОМАРА ХАЙАМА,

РАССКАЗАННАЯ ИМ САТИМ

метных общих признаках упадка, связанного с тем, что «Дом Афрасийаба» перенес свою столицу в Самарканд, центр которого носил имя легендарного правителя Турана, я не находил здесь людей, близких мне по духу, которых я тогда оставил в здравии и веселии. Я остро опустил относительность времени: годы, проведенные в исфаханской обсерватории, теперь казались мне несколькими месяцами, а здесь в это время прошла целая жизнь.

Побродив по улицам шахристана и предметам и найдя по старым адресам новых, незнакомых мне людей, я вышел к кладбищу. Должен сказать, что я с юных дней любил кладбища - эти поля, усеянные черепками лодских надежд, - считая их лучшим местом для уединения и раздумий.

Главное бухарское кладбище за время моего отсутствия сильно разрослось, и тропинки, по которым я бродил в молодости, покрылись высокой травой. Видимо, ни одна живая душа, кроме плачущих в сумерках шакалов, там не появлялась.

В большинстве своем могилы были безымянными и, скорее всего, не посещаемыми. Некоторое время мне казалось, что я одинок на этом кладбище, но возле одной усыпальницы я заметил дервиша. Он сидел на камне у замурованного входа в последнее пристанище похороненного здесь человека и, не спеша, трапезничал, а его нехитрая седьба разложена тут же на камне на поясном платке.

- Раздели со мной эту скромную пищу! - обратился ко мне странник.

Я поблагодарил и спросил, кто похоронен в склепе, возле которого он устроил себе праздник.

- Мухаммад ибн-Исмаил ал-Бухари, мир и благословение Аллаха да пребудет с ним, - ответил дервиш и добавил: - Это был замечательный ученик.

Но мне не были нужны его пояснения, поскольку автора «Собрания правильного» я знал лично и хорошо помнил философские беседы, украшенные радушием и остроумием хозяина. Там никто не говорил о суфиях - такие разговоры были тогда опасны, но достопочтенный Мухаммад знал не только огромное количество хадисов, но и безумно суфийских притч. Эти сказания людей Пути он выстраивал в определенном порядке, и из сокровенных смыслов, скрытых в каждом из них, как жемчужины в раковинах, перед внимательным слушателем с незамутненным сердцем возникала стройная система мировосприятия, преисполненная той высочайшей Гармонии, которая доступна только Всевышнему Иезиду. Поэтому встречи с ал-Бухари были для меня завершением моего суфийского обучения. Они вызвали меня на Путь и указали направление для дальнейшего самостоятельного движения.

Все эти мысли и воспоминания были мгновенными, а за ними пришла Печаль. Я, столько раз писавший и говоривший о Смерти, здесь на бухарском кладбище, может быть, впервые осознал ее неотвратимость. Я почувствовал, что должен тут же, не сходя с места, на котором мои ступни попирали прах давно ушедших людей, обратиться к Нему, чтобы напомнить о себе с надеждой. Слова мои сложились в стихи, и я произнес их перед изумленным дервишем:

Хоть я Тебе не угоджал,
Господь,

И грех с души я не смывал.

Господь,

Живу с надеждой на Твоё

прощенье,

Ты - мой, всегда

единственный. Господь.

После этого я пошел прочь, куда глаза глядят. Сумерки вернули меня в город, и весь следующий день я потратил на беседы со сведущими людьми, пытаясь выяснить судьбу Туркан-хатун.

Результаты моих расспросов были неутешительными: по словам всех, к кому бы я ни обращался, Туркан не возвращалась в Мавераннахр. И сведения, и сообщавшие их люди вызывали доверие, в связи с чем планировавшаяся мной поездка в Самарканд становилась бессмыслицей. И я решил не являться пред ясные очи хакана Махмуда и за две недели, остававшиеся до ближайшего каравана в Нишапур, побывать в местах, где я впервые в своей жизни испытал всеобъемлющее счастье земной любви. Еще в Бухаре я узнал, что усадьба, где жизнь свела меня с царевной Туркан, находится в запускении. Не раскрывая своих намерений побывать там, я сказал своим новым бухарским друзьям, что хочу уединиться в пустыне, чтобы обдумать некоторые появившиеся у меня идеи.

Мне мои друзья выделили спокойный коня, и в один из дней, которыми я расплатился, я на рассвете выехал из Бухары на запад, вдоль одного из русел, на которые распадался Зарабшан, безуспешно стремясь смешать свой воды с водами Джейхуна. К вечеру я был там, где два с лишним десятилетия назад находилось процветающее царское поместье. Теперь от него оставалась лишь одна запущенная постройка, в которой только одна комната сохранила жилой вид благодаря коврам, покрывавшим пол и стены, да и на них был толстый слой пыли, свидетельствовавший о том, что человека здесь уже не было очень давно. Не было в этой усадьбе ни конского табуна, ни даже какой-нибудь собаки, а бурная и непокорная река Аму, меняя русло, уже смыла остальную часть поместья и сейчас настойчиво размывала землю, подбираясь к единственному уцелевшему зданию.

Я подошел к краю невысокого обрыва, и под самыми моими ногами кипела и бенсновалась темно-желтая, почти коричневая вода. Мне вспомнилась одна фраза, сказанный каким-то греком и повторенная другим, - о том, что в одну и ту же реку нельзя войти дважды. Эта мудрость родилась от созерцания реки, тысячеletиями бежавшей по одному и тому же каменистому руслу, и относилась лишь к смене вод. Если бы этот давний мудрец знал здешние капризные блуждающие по земле реки, то свою мудрость он сформулировал бы без особого труда, ибо сейчас передо мной была не просто другая вода, а другая Аму.

Я решил переночевать в заброшенном доме, но потом передумал: была поздняя весна, ночи уже были теплыми, и я устроился на веранде. Надо мной было звездное небо - такое же, как в Исфахане и Нишапуре, и я странствовал по нему от созвездия к созвездию, пока не заснул под шум реки, продолжавшей свою беспрерывную разрушительную работу.

Утром я двинулся к нашей с Туркан поляне, боясь, что ее тоже размыла река, но, к счастью, этого не случилось. Исчезла лишь тихая заводь, по которой тогда, как по рисовому полю, бродил аист по колено в воде. Теперь она стала частью русла, и бегущие воды вплотную подошли к нашему брачному ложу. Я расстелил свой халат и прилег. Мой конь задумчиво щипал травку неподалеку - там, где моя память сохранила видение двух конских силузтов, и я всеми силами своей души призвал к себе царевну Туркан, но мой призыв остался без ответа. Я смотрел на зеленые стебельки, окружавшие меня и щекотавшие мое лицо, и подумал о том, что, пока я моталася по свету и был занят какими-то делами, представлявшими мне важнейшими, здесь выпрямилась примятая нами трава, дала семена, из семян появилась новые ростки, и так, меняя поколения, та трава дожила до се-

годняшних дней и собирается жить дальше, храня где-то в своих глубинах память о молодых и красивых телах, сплетавшихся на этой поляне. Если бы и мы, люди, так же прорастали из глубин земли, если бы нам была дарована такая непрерывность бытия!

Я лег на спину и закрыл глаза, мечтая о том, что когда я их открою, то увижу склоненную надо мной Туркан, но туда не прозошло, и я увидел над собой синее небо и смотревшую на меня бледную дневную Луну, почти такую же красивую и прозрачную, как моя юная царевна.

Я вспомнил и наши последние с ней тайные свидания в Исфахане и подивился тому, что моя память стерла пыль овладевших мной тогда подозрений и сохранила лишь ее лучезарный лик.

Мой конь вел себя спокойно, а это означало, что окружающие нас заросли не скрывают никакой опасности. Видимо, потому что полосатого царственного кота, видевшего нашу с Туркан любовь, сегодня проводили свое время в других местах. Я вышел на край пустыни. Там шла борьба бытия с небытием, вода и травы вели сражение за каждый клочок земли, даря нам, людям, пример упорства и терпения.

Возвращаясь в Нишапур умиротворенным и в печали, думая о справедливости слов, которые румыцы приписывают господину нашему Сулайману ибн-Дауду, мир и благословение Аллаха с ними обими, будто бы сказавшему, что сердцу мудреца место в доме Печали. Кто бы первым ни сказал эти слова, я убедился в них справедливости.

Но жизнь наша устроена так, что и мудрецы иной раз вынуждены погружаться в суету. Так случилось и со мной по возвращении в Нишапур, где я хотел в уединении и размышлении отметить день моего пятидесятилетия.

Но мой слуга и некоторые другие нишапурцы рассказали мне, что и в городе, и среди местных ученых бродят слухи о том, что я в своем доме и в своем окружении отошел от Шариата и руководствуюсь правилами поведения и отношений между людьми, установленными языкчиками-греками, и что мое учение основано на греческих науках, а единственный путь к Всевышнему Иезиду, по моему утверждению, состоит не в молитвах, а в личных усилиях по очищению души. Не было забыто молвой и появление моей Ани в мужских собраниях с открытым лицом. Говорили и о моих стихах, подвергающих сомнению исламские истины, и даже общепринятые законоположения. Справедливости ради следует отметить, что все это отчасти было правдой, но эта правда была опасной: я уже убедился, что провинция всегда хочет казаться святыне Мекки и те мои вольности, которые вызывали лишь улыбку у сильных мира сего в столичном Исфахане, здесь могли послужить основой серьезных обвинений, касающихся не только меня, но и немногочисленных близких мне людей.

Собрав, по возможности, все эти слухи воедино, я стал их анализировать, и мой анализ показал, что их источником мог быть только один человек - мой ученик, факих Абу Абдаллах (я помнил несколько его провокационных вопросов и узнал в дошедшем до меня сплетне свои, слегка искаженные ее автором, ответы).

Я некоторое время обдумывал сложившуюся ситуацию, а потом в моих мыслях созрел определенный план действий. Следуя ему, я, как ни в чем не бывало, возобновил свои занятия с учениками. Свой сюрприз я приготовил к нашей третьей встрече. Накануне ее я договорился со старейшиной городских музыкантов о том, что его команда к рассвету следующего дня соберется на крыше дома моей сестры, и, ког-

да, увидят, что Ани вышла в сад, дружно заиграют торжественную мелодию, чтобы на улице собрался народ.

И вот, когда мы втроем уже выпили по чашке чая и начали свои ученые беседы, вдруг раздался барабанный бой и запели зуры.

- Что это такое? - удивленно спросил Хамадани.

Я ответил, что вчера мельком слышал о свадьбе, которая должна состояться по соседству, и, видимо, народ извещают об этом событии.

Мы продолжили наши беседы, но музыканты не унимались, и через четверть часа я предложил прерваться и посмотреть, что там происходит. Во дворе по моему указанию садовники с вечера привели удобную лестницу к стени дома, и я предложил ученикам подняться на крышу, откуда должно быть лучше видно. Когда мы поднялись, то увидели, что на соседней крыше вовсю наряжают музыканты, а улица заполнена недоумевающими горожанами. Тогда я поднял руку, дав этим условный знак старейшине оркестра, и музыка сразу же смолкла. Взял за руку Абу Абдаллаха, я подвел его к краю крыши и громко сказал:

- Нишапурцы! Вот вам ваш ученик! Он вот уже год в это время приходит ко мне и постигает у меня науку. А потом в городе, находясь среди вас, говорит обо мне так, как вы знаете. Если я действительно таков, как он говорит, то зачем он заимствует у меня знания, если же нет - то зачем он поносит своего учителя?

К концу моей краткой речи Абу Абдаллах вышел из оцепенения и, вырвав у меня свою руку, быстро спустился с крыши и бежал городами от моего дома. Толпа же, помолчав несколько мгновений в растерянности, наконец пришла в себя. Раздались приветственные крики и громкий смех. Кто-то призывал на меня благословение Аллаха, и я почувствовал, что все по достоинству оценили устроенное мною зрелище и никто не был на меня в обиде за беспокойство.

С этого момента отношение ко мне в городе изменилось. Когда я шел по улице и проходил мимо групп, что-то оживленно обсуждающих горожан, разговоры стихали и все, выстроившись в ряд, кланялись мне и ловили мой взгляд. Отцы указывали на меня своим детям, и я слышал тихие слова: «имам Хорасана», «царь ученых» и другие лестные эпитеты, которые, впрочем, меня так же мало трогали, как и предшествовавшая им хула, и свои действия, изменившие мир вокруг меня, я предпринял не ради славы, а ради безопасности тех, кого со мной соединила жизнь.

Так у меня остался только один ученик, потому что Абу Абдаллах в тот же день исчез из Нишапура в неизвестном направлении. Мои разговоры с Хамадани становились все более откровенными. Перед тем как приехать в Нишапур, он учился в знаменитой багдадской Низамие, где тогда преподавал Абу Хамид ал-Газали. Его при мне вызвал из Нишапура в Исфахан Низам ал-Мулк, и я помнил приход этого богослова в мою обсерваторию. Потом я узнал, что великий визирь откомандировал его в 484 г. в Багдад для усиления группы преподавателей только что основанной Низамом ал-Мулком Низамие. Однако, как мне рассказал Хамадани, уже в 488 г. ал-Газали покинул Багдад, став на суфийский путь. Видимо, стены Багдада, хранившие память о мученической смерти Абу-л-Мутиса ал-Халладжа, подвигли его на борьбу за полную легализацию суфизма и его примирение с исламом.

Из книги «Сад истин». Составитель Лео ЯКОВЛЕВ. (Продолжение следует).

САГААЛГАНАЙ НАЙР НААДАНДАА СЭНГЭН

ХҮХИЕЛ!

Байгша оной февралиин 12-то 15 сагта Улаан-Үдэдэ ажаануудаг хэбэд номхон Хэжэнгээ гарбалтai нютог зон Хоца Намсараевийн нэрэмжээ Буряадай гүрэнэй драмын академикескэ театрта сугларчагаанаан.

Хүхэгшэн модон Тахяа жалээ эб хамтаараа угтажа, түрэл театрайнгаа бэлгигийн артистнуудад хүчийн наадмын хүжарлан хаража, бээс сэнгүүлээр, танил цүхэдээрээ эльгэлэн хөөрэлдээл!

Сагаалганий биледүүдэй «Хэжэнгэ» эблээл түрүүлэгшэнээ, нютогай старостанууднаа абажа болоно. Имээ телефоноор хонходож болоно: 21-16-67, үгышье ha, театр кассанаа биледүүдэй худалдажа абаахат: 22-25-37.

«Хэжэнгэ» эблээл хүтэлбэри.

Февралиин 13-да Василий Цыдыпович БАТУЕВ эсэгэмийн 75 наа гүйсэхэн, тимэээ түрээн үдэрэөрьүүн үнэн зүрхэннэе амаршалнаади. АШАТА ЭСЭГЭДЭЭ ЗОРИУЛНАДИ

Ашата найхан Абамнай, Алтан дэлхэйдэ мундэлнөөр Дорюун омог замдаа Далан табаяа хүрэбэт. Ури хүүгэдэйнгээ, аша зээнэрэйнгээ зула боложо, Уеынгөө нүхэрэй тушэг боложо, Ушвэл олон жэлдэ үвшэ зоболонгүй, Улзы жаргалтай нутгыши даа.

Алтан дэлхэйн жама ёоор Айл бүэл боложо, Эзлэдэр дүрбэн хүүгэдэйнгээ Эсэг боложо жаргаат.

Албан хэрэгтээ оролдосотой нарин, Арюун сэхэ хододоо хүдэлэөд, Анда нүхэдтөө хүндэтэй, ямбатай,

Алтан үрэлзэх хэлэжэ, амар жаргал эдэлыт даа.

Ури хүүгэдэйнгээ, аша зээнэрэйнгээ зула боложо, Уеынгөө нүхэрэй тушэг боложо, Ушвэл олон жэлдэ үвшэ зоболонгүй, Улзы жаргалтай нутгыши даа.

Амаршалагшад: наанайн нүхэр Тамара Найданова; ухижүүдийн: Баярма, Дарима, Цыдып, Бэлигто Батуевтэн, Константин хүрьгэн, Жаңгалма бэри.

Тэлэмбэ, январь 2005 г.

XVII ЖАРАНАЙ МОДОН ТАХЯА ЖЭЛ

ҮБЭЛЭЙ һҮҮЛ ҮХЭР һАРЫН ҮЛЭГДЭЛ, ХАБАРАЙ ЭХИН БАР һАРА (САГААН һАРА)

Буряад лите	29	30	1	2	3	4	5
Европын лите	7	8	9	10	11	12	13
Гараг Нэрэ Үдэр	Дадаа Нара понед.	Мягмар Марс вторник	Лагба Меркури среда	Пүрдэ Юпитер четверг	Баасан Солбон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран воскр.
Үнгэ Үдэр	хара Нохой	харагшан Гахай	хүхэ Хулгана	хүхэгшэн Үхэр	улаан Бар	улаагшан Туулай	шара Луу
Мэнгэ	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ
Жүүдал	түмэр	огторгой	үнан	уула	модон	хии	гал

Арабан долоодугаар жаранай «газар тэдхэгээ» гэдэг Модон Тахяа жэл 2005 оной февралиин 9-дэй гаралаа

Гарагай 2-то хуушчилж 29 (февралиин 7).

Хара Нохой, 9 улаан мэнгүүн, түмэртэй нутгийн үдэр.

Үхэр нарадаа Нохой үдэр тудхададаа, тон муу, харшалдаан үдэр гэгдэдэг.

Тимээцээ ийм үдэр аливаа нийн үйл үлэдэжээ болохгүй. Илангаяа бэрийн буулгаха, наа утадхалгын хэрэг бүтээхээ, үрэхэ тариха, үхэр худалдажа абааха, алдар солодо хамжаха, гэр бариха мэтыхи үлэнүүд тон хориултai.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, хөргүүл шүүжил болох.

Гарагай 3-да хуушчилж 30 (февралиин 8). Дүйсэн, Бурхан дэлгэрэхээ.

Хара Гахай, 8 сагаан мэнгүүн, огторгойдо нутгийн үдэр.

Энэ үдэр бурхандын мүргэхэ, бурхадтаа, ехэ сахиусадтаа үргэл үргэхэ, шажанай наиндэр эмхидхэхэ, сан табиха, алтган байдалай тулөө ном уншуулха, ада шүдхэр дараахын тулаа гүрэм уншуулха, дүгжүүбын үдэр хадаан буйнай хэрэгүүдэй үүсчхэхэ, өөрүүгээ аршаанаар аруудахаа, помнол хэхэ, тэрэниие шагнаха мэтыхи үлэнүүдтэй онсо наин.

Гэхээ зуураа энэ үдэр бөөгэй хэрэг үлэдэхээ, газар малтажа, үвшэ аргалха, хүншүү гаргаха мэтыхи үлэнүүдэй тэбшэхээр.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, нүүдэлжээнэйн зайлжадаа төөрийхээ.

Гарагай 4-дэ шэнин 1 (февралиин 9).

Хүхэ Хулгана, 7 улаан мэнгүүн, унандаа нутгийн үдэр.

Энэ үдэр бурхандын мүргэхэ, бурхан, сахиусадаа, тэнгэри тахиха, буян ехээр үлэдэхээ, эдэбхитэйгээр ажаллаха, замдаа гараха, барилга хийхэ, үндэр тушаал эзэлхэ.

Лусууд тахиха, Аюушын нахил хүртэхэ, худалдаа наимаа хэхэ, буян үйлэдэхээ мэтыхи үлэнүүдтэй наин.

Тододжох хэлэбэл, мүнөөжэлэй Сагаан нарын шэнхийн нэгэн «модон хохимий» гэхэн муу үдэр гэжэ зурхайшад шэнжэлэн байба. Гэбэшье энэ үдэртэй эхилжэ, Бурхан багша риди хубилгаанай дүрэ үзүүлэнтэй эх дүйсэн үдэрнүүд гэжэ ехэ зурхайшад шэнжэлэлээ мэдүүлэн байхадань, муу гэжэ хэлэхээр аман нутгариагүй. Энэ үдэртэй эхилжэ, шэнхийн 15 болотор агууехэ буйнай үдэрнүүд эхилбэгээшээ. Эхэ зургаан зүйл хамаг амитапай түлөө буян үлэнүүдэй эхилжэ, наихан наанаа наанаажлаа, наихан сэдхэхэл сэдхэхэж ябажын дурдаждага. Олонийн наин наанаагаар элдэб муу зүйлүүд дараагдан үнэгтэй.

Гэбэшье худаг малтажа, модо отолхо, тангариг үргэхэ мэтыхи үлэнүүд хориултai.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, гарсаа болох.

Гарагай 5-дэ шэнин 2 (февралиин 10).

Хүхэгшэн Үхэр, 6 сагаан мэнгүүн, хадаа уулдаа нутгийн үдэр.

Бальжинимын тэмдэгтэй, машаа наин үдэр.

Бурхандын эдэбхитэйгээр мүргэхэ, бурхан, сахиусадаа, тэнгэри, лусууд тахиха, нутгийн үйл үлэдэхээ, хубсагаа эсхэхэ, оёхо, хий мори хийдхэхээ, тогоо нэрэхэ, шунаа ханаха, төөнхэхэ, бурханай дүрэ арамнайлаха, гэр бариха, моддор эд бүтээхээ мэтыхи үлэнүүдтэй наин.

Гэхээ зуураа хүбүүг хүлдээ оруулха, бага хүүгэдэй гэрээхээ холо эльгэхээ, тангариглаха мэтыхи үлэнүүдэй тэбшэхээр.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, шүдэн, хоолийг үбэрхэ.

Гарагай 6-дэ шэнин 3 (февралиин 11).

Улаан Бар, 5 шара мэнгүүн, модондо нутгийн үдэр.

Бурхан, ехэ сахиусадаа, тэнгэри тахиха, буян ехээр үлэдэхээ, эдэбхитэйгээр ажаллаха, замдаа гараха, барилга хийхэ, үндэр тушаал эзэлхэ.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, зол ушарха.

Ажаглала: Февралиин 9-дэй түбэд-монгол литеын ёоор шэнэ модон Тахяа жэл гаралаа. Энэ жэлэй шэнжэ шанар тухай удаадахи дугаартаа дуулгахадыи.

Харин шунаа ханаха, төөнхэхэ, тэнгэри тахиха, модо сабшаха мэтыхи үлэнүүд хориултai.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, зол ушарха.

Ажаглала: Февралиин 9-дэй түбэд-монгол литеын ёоор шэнэ модон Тахяа жэл гаралаа. Энэ жэлэй шэнжэ шанар тухай удаадахи дугаартаа дуулгахадыи.

Бурхан, ехэ сахиусадаа, тэнгэри тахиха, буян ехээр үлэдэхээ, эдэбхитэйгээр ажаллаха, замдаа гараха, барилга хийхэ, үндэр тушаал эзэлхэ.

Бурхан, ехэ сахиусадаа, тэнгэри тахиха, буян ехээр үлэдэхээ, эдэбхитэйгээр ажаллаха, замдаа гараха, барилга хийхэ, үндэр тушаал эзэлхэ.

Дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлүүдэй бодхоо, помнол хэхэ, захабарилха, аваанаад бусааха, ном оршуулха, ургамал тариха мэтыхи үлэнүүдтэй наин.

Гэбэшье худаг малтажа, модо отолхо, тангариг үргэхэ мэтыхи үлэнүүд хориултai.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, гарсаа болох.

Гарагай 7-дэ шэнин 4 (февралиин 12).

Улаагшан Туулай, 4 ногоон мэнгүүн, хийд нутгийн үдэртai.

Энэ үдэр бурхандын наисаа мургэхэ, бурхадтаа, лусуудтаа үргэл үргэхэ, тантрын тарни- нуудые эрштэйгээр уншихаа, бисалгал хэхэ, аваанаад бусааха, шунаа ханаха, төөнхэхэ, наанаа утадхалгын пом уншуулха, помнол хэхэ, барилга хийхэ мэтыхи үлэнүүдтэй наин.

Гэхээ зуураа хүбүүг хүлдээ оруулха, бага хүүгэдэй гэрээхээ холо эльгэхээ, тангариглаха мэтыхи үлэнүүдэй тэбшэхээр.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, шүдэн, хоолийг үбэрхэ.

Гарагай 1-дэ шэнин 5 (февралиин 13).

Шара Луу, 3 хүхэ мэнгүүн, галдаа нутгийн үдэртai.

Бурхандын мургэхэ, залъбарха, бурхан, сахиусадаа, лусууд тахиха, эм найруулха, эм залаха, унан балин («чавдор»), лусуудай балин (лудор) гаргаха, буян ехээр үлэдэхээ, дайсанийе болон ада шүдхэр номгдохоо, хяна гаргаха, түмэр хайлдуулха мэтыхи үлэнүүдтэй наин.

Харин шунаа ханаха, төөнхэхэ, тэнгэри тахиха, модо сабшаха мэтыхи үлэнүүд хориултai.

Энэ үзэр хүнэй үнэ абаа ha, зол ушарха.

Ажаглала: Февралиин 9-дэй түбэд-монгол литеын ёоор шэнэ модон Тахяа жэл гаралаа. Энэ жэлэй шэнжэ шанар тухай удаадахи дугаартаа дуулгахадыи.

